

A 2009-2014 közötti időszakra szóló Nemzeti Környezetvédelmi Program 2. melléklete: Nemzeti Természetvédelmi Alapterv–III 2009-2014

BEVEZETÉS.....	4
1. MAGYARORSZÁG TERMÉSZETI ÁLLAPOTA ÉS JÖVŐKÉPE	5
1.1 Ökológiai rendszerek	6
1.2 A biológiai sokféleség.....	7
1.3 A táji sokféleség.....	7
1.4 Élettelen természeti értékek	8
1.5 A klímaváltozás hatása a természeti értékekre.....	8
1.6 Az energiatermelés hatása a természeti értékekre, tájakra	9
1.7 Víz és természetvédelem.....	11
1.8 Erdő és természetvédelem.....	12
2. A NEMZETI TERMÉSZETVÉDELMI ALAPTERV-III PRIORITÁSAI.....	14
3. MAGYARORSZÁG TERMÉSZETVÉDELMI HELYZETE.....	15
3.1 A védett természeti területek kiterjedése	15
3.2 Védett és fokozottan védett fajok.....	15
3.3 Natura 2000 területek.....	16
3.4 Barlangtani, földtani és felszínalaktani értékek, ásványok	16
3.5 Ex lege védett lápok és szikes tavak, források, víznyelők, kunhalmok, földvárak	16
4. TERMÉSZETI ÉS TÁJI ÉRTÉKEK MEGÓVÁSA.....	18
4.1 Védetté nyilvánítás.....	18
4.2 Natura 2000 területek.....	18
4.3 A védett természeti területek védettségi szintjének helyreállítása	19
4.4 Ex lege védett lápok és szikes tavak, kunhalmok, földvárak	20
4.5 Forrás- és víznyelő-nyilvántartás felállítása.....	20
4.6 A barlangnyilvántartás napra készen tartása	21
4.7 Földterületek ingatlan-nyilvántartási rendezése.....	21
4.8 A tájszerkezet, tájjelleg, tájpotenciál védelme	21
4.9 Az egyedi tájértékek megőrzése.....	22
4.10 Biológiaiilag aktív felületek, zöldfelületek	22
4.11 Beavatkozások a természetbe.....	23
4.11.1 A Balaton állapota	23
4.11.2 A Balatoni nádasok megőrzése	23
4.11.3 Biológiai védekezés vegyszerhasználat helyett.....	24
4.11.4 Növényvédelem.....	24
4.12 Nemzetközi minősítésű területek	24
4.12.1 Ramsari területek.....	24
4.12.2 Európa Diplomás területek.....	25
4.12.3 Bioszféra-rezervátumok	25
4.12.4 Világörökség helyszínek	26
5. VÉDETT TERMÉSZETI TERÜLETEK, NATURA 2000 TERÜLETEK ŐRZÉSE, KEZELÉSE, FENNTARTÁSA	28
5.1 Őrzés	28
5.2 Területkezelés	29
5.2.1 Agrártevékenységek	29
5.2.2 Az erdők vagyonkezelése.....	30

5.3 Fajok megőrzése, kezelése	31
5.3.1 Veszélyeztetett fajok megőrzése	31
5.3.2 Idegenhonos özönfajok elleni védekezés	32
5.3.3 Vadállomány kezelése védett természeti területeken	33
5.3.4 A halállomány kezelése	34
5.3.5 A vadon élő állatfajokkal kapcsolatos állatvédelmi feladatok	34
5.4 Élettelen természeti értékek	34
5.4.1 Barlangtani, földtani és felszínalaktani értékek, ásványok	34
5.4.2 Karszt területek	35
5.5 Károsodott területek helyreállítása	36
5.5.1 Duna-Tisza közti homokhátság szárazodásának visszafordítása	36
6.1 Természetvédelmi stratégiai tervezés	37
6.2 Területi tervezés	38
6.2.1 Védett természeti területek kezelési tervei	38
6.2.2 Natura 2000 területek fenntartási tervei	39
6.2.3 Tájvédelmi, természetvédelmi tervek	39
6.2.4 Területrendezési tervek	39
6.2.5 Körzeti erdőtervek	41
6.2.6 Barlangok kezelési tervei	42
7. EGYÜTTMŰKÖDÉSEK A TERMÉSZET VÉDELME ÉRDEKÉBEN	43
7.1 Nemzetközi Egyezmények	43
7.1.1 A biológiai sokféleségről szóló egyezmény	43
7.1.2 Cartagena Jegyzőkönyv és géntechnológiával módosított szervezetek	44
7.1.3 A veszélyeztetett vadon élő állat- és növényfajok nemzetközi kereskedelméről szóló Washingtoni Egyezmény (CITES)	44
7.1.4 Ramsari Egyezmény	45
7.1.5 A vándorló állatfajok védelméről szóló Bonni egyezmény	46
7.1.6 Az európai, vadon élő állatok, növények és élőhelyeik védelméről szóló egyezmény (Berni Egyezmény)	47
7.1.7 Az Európai Táj Egyezmény	47
7.1.8 A bálnavadászat szabályozásáról szóló nemzetközi egyezmény	48
7.1.9 Kárpátok Egyezmény	48
7.1.10 Kárpáti Vizes Élőhely Kezdeményezés	48
7.2 Együttműködések az Európai Unióban	49
7.2.1 Az Európai Unió politikája	49
7.2.2 EU Bizottságok	49
7.2.3 Az Európai Unió Biodiverzitás-védelmi Cselekvési Terve (BAP)	50
7.2.4 EU magyar elnökség 2011	50
7.3 Nemzetközi szervezetek, államközi együttműködések	51
7.3.1 Nemzetközi Természetvédelmi Unió (IUCN)	51
7.3.2 Osztrák-Magyar Fertő Tavi Nemzeti Park Bizottság	52
7.3.3 Szlovákia	52
7.3.4 Románia	52
7.3.5 Horvátország	53
7.3.6 Szlovénia	53
7.4 Hazai együttműködések	54
7.4.1 Kétoldalú együttműködések	54
7.4.2 Vízügyi Szervek	55
7.4.3 Szakmai csoportok és testületek	55
7.4.4 Önkormányzatok	56
7.4.5 Társadalmi szervezetek bevonása a természetvédelmi célok megvalósításába	56
7.4.6 Védett természeti területen gazdálkodók	57
8. JOGI SZABÁLYOZÁS	58

9. INTÉZMÉNYRENDSZER	59
9.1 Nemzeti park igazgatóságok	59
9.2 Környezetvédelmi, természetvédelmi és vízügyi felügyelőségek.....	60
10. BEMUTATÁS, TÁJÉKOZTATÁS, OKTATÁS, NEVELÉS	61
10.1 Bemutató, szemléletformálás.....	61
10.2 Oktatás, nevelés.....	62
10.3 Honlapok.....	63
10.4 Ökoturizmus.....	63
11. TERMÉSZETVÉDELMI VONATKOZÁSÚ ADATOK GYŰJTÉSE, TERMÉSZETVÉDELMI INFORMÁCIÓS RENDSZER.....	66
11.1 Természetvédelmi kutatások.....	66
11.2 Adatgyűjtés	67
11.2.1 A védett természeti területek és a védett természeti értékek törzskönyve.....	67
11.2.2 A helyi jelentőségű védett természeti területek nyilvántartása.....	67
11.2.3 Natura 2000 területek nyilvántartása, adatbázisa	68
11.2.4 Vagyonkezelési adatnyilvántartás	68
11.2.5 Forrás-és víznyelő-nyilvántartás felállítása	68
11.2.6 Barlangnyilvántartás.....	68
11.3 Természetvédelmi Információs Rendszer	69
11.3.1 A természet állapotának nyomon követése	69
11.3.2 Nemzeti Biodiverzitás-monitorozó Rendszer (NBmR).....	69
12. FORRÁSOK A TERMÉSZET VÉDELME.....	71

BEVEZETÉS

A Nemzeti Természetvédelmi Alapterv készítésének célja, hogy egy távlati jövőképhez igazítva meghatározza a természet védelmével, a biológiai sokféleség megőrzésével kapcsolatos állami feladatokat és politikát, ezen belül összehangolja és tervidőszakokra bontva ütemezze a természeti és táji értékek, természetes élőhelyek, vadon élő növény- és állatfajok, valamint más természeti értékek felmérésével, értékelésével, védelmével és helyreállításával összefüggő tevékenységeket.

Az NTA a Természet védelméről szóló 1996. évi LIII törvény 53. § (2) alapján az alábbiakat tartalmazza:

- az ország természeti területei állapotának általános leírását, a biológiai sokféleség megőrzése szempontjából jelentős folyamatok, tevékenységek meghatározását;
- a természeti értékek és területek megóvására vonatkozó általános követelményeket, ágazati és ágazatközi feladatokat;
- a védett természeti értékek és területek megóvásának, továbbá újabb védett természeti területek létesítésének hosszú és középtávú szempontjait;
- az ökológiai hálózat és az ökológiai (zöld) folyosók kialakításának és fenntartásának hosszú és középtávú szempontjait;
- az érzékeny természeti területek, rendszerek kialakításának és fenntartásának hosszú és középtávú szempontjait;
- a fentebb felsorolt feladatokhoz kapcsolódó legfontosabb feltételrendszereket, intézkedési elveket;
- a természet védelme kutatás-fejlesztési, oktatási, bemutatói, népszerűsítési feladatainak hosszú és középtávú programját;
- a természeti értékek és területek megfigyelését, adatgyűjtését, nyilvántartását és értékelését végző rendszer kiépítésének és fenntartásának elveit.

Az NTA megvalósítása állami feladat, amelyet az NKP részeként az Országgyűlés határozattal fogad el, a végrehajtásban elengedhetetlen a környezetvédelmi ágazaton kívül más ágazatok közreműködése. Ugyanakkor az NTA megalkotása során tekintettel kell lenni az ország gazdasági, társadalmi fejlődésével kapcsolatos célkitűzésekre és a nemzetközi elvárásokra, globális változásokra is. Ezért a tartalom kiegészítéseként szükséges megadni, hogy a klímaváltozás, a természeti erőforrások – köztük az energiaforrások – kimerülése, az édesvízkészletek mennyiségi és minőségi romlása, a beruházások egyre növekvő terület igénye, a genetikai szennyeződés és a génmódosított szervezetek elterjedése milyen hatással van a természeti környezetre ill. milyen intézkedések szükségesen ezen határok megszüntetésére, mérséklésére.

A Magyarországi természetvédelmi tevékenység az ország költségvetéséhez képest elenyésző mennyiségű pénzből valósul meg. A 10 nemzeti park igazgatóság együttes eredeti költségvetése 5 milliárd Ft körül mozog, amelyből 40%-ot saját bevételük tesz ki. Az NTA-II megvalósítási időszakában Magyarország különösen sikeres volt a különböző nemzetközi – elsősorban EU-s források megszerzésében. Ezek lehetővé tették a leginkább veszélyeztetett fajok megőrzését, a károsodott élőhelyek egy részének helyreállítását és olyan ún. ökoturisztikai fejlesztéseket, amelyek lehetővé teszik a nagyközönség számára is a természeti értékek élményszerű megismerését.

Az NTA-III időszakának prioritása, hogy az állami költségvetésből a jelenleginél nagyobb mértékben részesüljön a magyarországi természeti értékőrző tevékenység. Tekintettel arra, hogy ez néhány milliárd forintot jelent csak, ennek biztosítása érdemben nem befolyásolja a mindenkori költségvetést.

Az NTA-III megvalósításának időszakában el kell érni, hogy tudatosuljon a társadalomban a természetvédelmi tevékenység megvalósulása ún. ökoszisztéma-szolgáltatást nyújt a társadalomnak. Ezt a szolgáltatást mindenki igénybe veszi, ezért közös érdekünk és felelősségünk a fenntartása és finanszírozása. Az ökoszisztéma-szolgáltatás része a tiszta víz, a jó levegő, a madárdalok erdő, a szabadidő eltöltésére és felüdülésre alkalmas természet. Az ökoszisztéma szolgáltatások azonban ezeknél alapvetőbb kérdésekre is kiterjednek, olyanokra, amelyeket eddig természetesnek tekintettünk,

de mára kiderült, hogy nem azok. Ilyen mindenek előtt a klímavédelem, de ide kell sorolni a talajképződést is, ill. a megújuló nyersanyagok körét. A klímaváltozás réme által fenyegetett bioszféra biztosítja az emberiség egészséges ételmisszerrel történő ellátását is, amelyhez szintén mindenkinek alapvető érdeke fűződik.

Az NTA-III prioritásai a Natura 2000 hálózat működőképességének megteremtése, biztosítása, a társadalom minél szélesebb rétegeinek megismertetése a bioszféra működésével, ill. a természeti értékek megőrzésének fontosságával. Szintén kiemelt prioritás a nemzetközi normáknak megfelelő nemzeti parkok kialakítása, amelyek megfelelnek a „nemzet parkja” követelménynek, azaz azok állami tulajdonban és nemzeti parki vagyonkezelésben vannak, elsődleges céljuk a természeti értékek őrzése, gazdagítása és a megismerés, élményszerzés, kikapcsolódás lehetőségének, illetve a tudományos kutatás feltételeinek biztosítása.

Az NTA-III időszakában kiemelt feladatként gondoskodni kell a védett természeti területekre vonatkozó kezelési tervek elkészítéséről és elfogadtatásáról, a megkezdett védetté nyilvánítások befejezéséről.

Az NTA-III tervidőszak további fontos feladata a természeti környezet elemeinek, kiemelten a globális klímaváltozás által érintett tényezőknek és az élővilágra gyakorolt hatásainak minél szélesebb körű vizsgálata és értékelése. Ennek hiányában bizonytalanná válhat a természetvédelmi stratégiák megalapozottsága, és a gyakorlati programok eredményessége.

1. MAGYARORSZÁG TERMÉSZETI ÁLLAPOTA ÉS JÖVŐKÉPE

Magyarország természetföldrajzi adottságai sokszínű tájak és gazdag természetes élővilág kialakulását tették lehetővé, melyek a Kárpát-medencében egyedi ökológiai egységet képeznek. Az Európai Unión belül egy sajátos bioregionális ökológiai komplexum, a pannon biogeográfiai régió (Pannonicum) zömét mondhatjuk magunkénak. Miután Magyarország teljes egészében a pannon biogeográfiai régióhoz tartozik, ez nemcsak azt jelzi, hogy természeti készletével hazánk járul leginkább hozzá az Európai Unió nevezett régiója természeti értékeinek megőrzéséhez, hanem azt a kihívást is előrevetíti, hogy a pannon régióhoz kisebb területi aránnyal csatlakozó országok (Cseh Köztársaság, Szlovákia, Románia) mellett Magyarországnak van a legnagyobb felelőssége ezeknek az értékeknek a fenntartásában, megőrzésében. Másfelől földrajzi helyzetünk a környező biogeográfiai régiókkal való szerves kapcsolat folytonosságát is feltételezi.

A pannon régió sajátossága a klimatikus és közettani változatosság is, amely egyedi gazdagságú növény- és állatvilág kialakulásához járult hozzá. A fajok, társulások dinamikája szinte a szemünk előtt, emberi léptékben változik. Számolnunk kell azzal, hogy a klímaváltozás – bár az északi országokhoz képest ma még nem mutat olyan látványos következményt hazánkban – beláthatatlan ökológiai változásokat okoz majd, így a keleti erdős-sztyepp fajai, vagy a szubmediterrán-mediterrán, illetve illír elemek frontvonalai várhatóan eltolódnak és Bulgáriára, Görögországra jellemző vegetáció alakulhat ki, amely magával hozza az azokra települt állatfajokat is.

A társadalmi igények az utóbbi évtizedben jelentősen átalakultak. Egyre szélesebb körben elfogadott, sőt elvárt igény, a jó társadalmi közérzet része, hogy az állam, az önkormányzatok és a különböző társadalmi szektorok bevonásával, gondoskodik az egészséges környezetről, a természeti értékek jó állapotáról, azok hosszú távú megőrzéséről. Ezért a Nemzeti Természetvédelmi Alapterv 2009-2014 közötti megvalósítási időszakában gondoskodni kell arról, hogy a legfontosabb fentiek ellen ható tényezők, pl. tarvágás természetes erdőkben, kémia szűnyogirtás szinte kizárólagossága, inváziós fajok korlátok nélküli terjedése, stb. megszűnjenek.

Az intenzív emberi hasznosítás és terhelés következtében a természetes élőhelyek jelentős része hazánkban is megsemmisült vagy feldarabolódott. Bár az élőhelyek állapotát, jóságát nagyon nehéz objektív indikátorokkal országos léptékben mérni, még ma is elmondhatjuk, hogy a jelentős természetközeli élőhelyek és a fontos természetvédelmi értéket képviselő fajok élőhelye még több mint 30%-ot fed le az országban. Ugyanakkor, ha az élőhelyvédelmi irányelv I. mellékletében

felsorolt, hazánkban előforduló 46 közösségi jelentőségű élőhely állapotát az Európai Bizottság által meghatározott szempontok (elterjedés, kiterjedés, szerkezeti jellemzők és jövőbeli megőrizhetőség) szerinti 2007-ben elkészült értékelés alapján nézzük, akkor azok csupán 11%-ának állapota kedvező, 20%-a nem kielégítő, 67%-a pedig rossz állapotú. Ezek közül a Pannon ökorégióban unikális, ill. a nem kielégítő állapotú élőhelyek rekonstrukciója az NTA- III egyik kiemelt feladata.

A nálunk előforduló 211 közösségi jelentőségű faj természetvédelmi helyzete a következőképpen alakul: 25% kedvező, 47% nem kielégítő és 12% rossz állapotú. A fajvédelmi programok esetében a már megkezdettek gyakorlati megvalósítása, további lehetőség esetén a Pannon ökorégióra unikális illetve a nem kielégítő helyzetű közösségi jelentőségű fajok védelmi programjának kutatással történő megalapozása a cél. Az egyes fajokra vonatkozó védelmi programokat lehetőség szerint úgy kell megvalósítani, hogy azok egyszerre több veszélyeztetett faj, esetleg élőhely védelmét szolgálják.

1.1 Ökológiai rendszerek

Számos hazai növénytakasulás, azon belül valamennyi természetes erdőtakasulás és a hazánkban megtalálható fajoknak megközelítően 20-25 százaléka veszélyeztetetté vált. Természeti értékeink nemzetközi összehasonlításban ennek ellenére még most is kiemelkedő értéket képviselnek. A gazdasági tevékenység fellendülésével ugyanakkor tovább növekszik a zöldmezős beruházások száma és kiterjedése: fellendült az új utak, autópályák építése – sok esetben indokolatlanul a természeti környezet rovására –, az energiaültetvények ültetése és a területfoglaló alapanyag-termelést feltételező bioetanol üzemek beindítása. A természetes élőhelyek eltűnése mellett a már említett klímaváltozáson túl vagy azzal egyidejűleg fokozottan kell számítanunk az inváziós fajok megjelenésére és természetes élőhelyeinken egyre nagyobb térhódításukra. Az inváziós fajok fokozódó térhódítása nem csak a biológusokat foglalkoztatja. Egyes fajok jelenlétét szinte mindenki saját bőrén érzi, hiszem ma már messze nem csak inváziós fajok térfoglalása miatt foglalkozunk a parlagfűvel, a kanadai aranyvesszővel és más allergén pollent termelő fajokkal.

A genetikailag módosított szervezetek felhasználása, az így készült termékek elterjedése új természet- és környezetvédelmi kihívást jelent a jövőben. A géntechnológiai tevékenységek hatásai, az azokból származó természeti, környezeti és egészségi kockázatok a jelenlegi ismeretek alapján alig becsülhetők, ezért az elővigyázatosság elvének a lehető legszigorúbb érvényesítésére van szükség. A megfelelő intézkedések meghozatala nemcsak a biológiai sokféleség megőrzése, hanem a környezetbiztonság, az élelmiszerbiztonság és általában a mezőgazdaság területén is feladatokat jelent.

A géntechnológiával módosított szervezetek környezeti és egészségügyi kockázatairól, különösen azok hosszú távú hatásairól egyelőre nem teljes körűek az ismereteink. A lehetséges káros hatások megítélésében a tudomány a mai napig megosztott. Ezért nagyon fontos, hogy a génmódosított szervezetek engedélyezésekor az elővigyázatosság elvét a lehető legszigorúbb módon érvényesítsük mind a hazai, mind pedig, az európai uniós döntéshozatal során. Feladatunk, hogy már az engedélyezés előtt megköveteljük a kérelmezőktől mindazokat a vizsgálatokat, amelyek felméri, hogy az adott génmódosított szervezetnek van-e káros hatása egyedülálló természeti értékeinkre. Emellett – a Magyar Országgyűlés 2006-ban elfogadott 53/2006. (XI. 29.) OGY határozatának megfelelően – feladatunk az is, hogy folytassuk a független környezeti hatásvizsgálatokat a közösségi szinten már engedélyezett géntechnológiával módosított növényfajták esetén annak érdekében, hogy a feltételezett negatív hatások a Pannon Biogeográfiai Régióban feltárásra kerüljenek. Ezen felül újabb hazai környezeti hatásvizsgálatokat is indítunk azon géntechnológiával módosított növényfajták esetén, amelyek engedélyezése most van folyamatban vagy a jövőben kezdődik el az Európai Unióban.

Az 53/2006. (XI. 29.) OGY határozatnak megfelelően továbbra is prioritásnak kell tekinteni a magyarországi növénytermesztés GMO mentességének megőrzését. Ennek keretében mindent meg kell tennünk az unióban engedélyezett kukoricamollyal szemben ellenálló, ún. MON810 jelű génmódosított kukoricákra vonatkozó hazai tilalom fenntartása érdekében.

Emellett nagy hangsúlyt fektetünk a gazdálkodók és a lakosság naprakész tájékoztatására és tudatformálására is.

Az Európai Unióban 2004 óta rendszeresen felmerülő kérdés az engedélyezési rendszer felülvizsgálata, esetleges megváltoztatása. Magyarország eddig is vezető szerepet játszott az ezzel kapcsolatos tárgyalásokon. Aktív szerepvállalásunkat a jövőben is folytatni kell, különös tekintettel az egészségügyi és környezeti biztonság javítása érdekében.

1.2 A biológiai sokféleség

A természetvédelem egyik legfontosabb feladata a biológiai sokféleség megőrzése, a biológiai és genetikai változatosság csökkenésének megállítása, illetve visszafordítása. Eredményességét azzal mérhetjük, hogy különböző eszközeivel milyen mértékig tudja társadalmunk e létfontosságú biológiai alapjainak védelmét biztosítani. Ennek megfelelően stratégiai célkitűzései szervesen kapcsolódnak a biológiai változatosság megőrzésének célrendszeréhez, melyet részleteiben „A biológiai sokféleség megőrzésének stratégiája” c. melléklet tartalmaz, és amelynek legfontosabb, aktualizált célkitűzéseihez tartozó hosszú távú feladatok a következőkben fogalmazhatók meg.

A negatív hatások felgyorsulásának elkerülése érdekében *jelentős változások szükségesek a társadalmi értékrendben és a szakpolitikákban* is. Ennek érdekében, valamint nemzetközi kötelezettségünknek is eleget téve szükséges a biológiai sokféleség megőrzéséről szóló nemzeti stratégia és cselekvési terv véglegesítése, és kormányzati szintű elfogadása.

Az utóbbi 30-40 évben megindult és a legutóbbi évtizedben, vészes mértékben felgyorsult az extenzíven hasznosított területek művelésből történő kivonása, ami súlyosan veszélyezteti az adott területhez kötődő természeti értékeket.

Az Európai Unió „A biológiai sokféleség csökkenésének 2010-ig történő megállítása és azon túl” programjának megvalósítása érdekében is elengedhetetlen, hogy a védett és közösségi jelentőségű fajok és élőhelyek kedvező természetvédelmi helyzetének eléréséhez és fenntartásához szükséges eszközök és feltételek rendelkezésre álljanak. Ezért alapvető célunk, hogy a táj- és természetvédelmi szempontrendszer beépüljön a természeti erőforrásokat hasznosító ágazatok működésébe és szabályozásába is. Mind a területi védelem, mind az ágazati programok segítségével el kell érni, hogy számottevően mérséklődjön, illetve megálljon a fajok, élőlényközösségek, élőhelyek és tájak sokféleségének csökkenése.

A klasszikus természetvédelmi kezelési terveken túl az egyéb természetvédelmi-tájvédelmi tervek (pl. a Natura 2000 területek fenntartási tervei, az érzékeny természeti területek megvalósíthatósági tervei) a természetvédelmi előírások érvényesülésének elősegítése mellett hozzájárulnak a gazdasági, társadalmi, környezeti érdekek összehangolásához. Ez költségtakarékos és egyúttal hatékony, környezetkímélő megoldásokat eredményezhet, az egyszerűbb hatósági eljárásokkal együtt.

Kiemelt célkitűzés, hogy megismertessük az egész társadalommal a természeti tőke és a természet által nyújtott ökológiai szolgáltatások értékét. El kell érni, hogy a gazdasági számításokban az ökológiai mutatók kellő súllyal szerepeljenek.

1.3 A táji sokféleség

Magyarország a Kárpátok ölelésében alapvetően medencejellegű, ám a medencén belül a domborzat, a vízrajz és a klimatikus adottságok rendkívüli változatossága magában rejtje a tájak sokféleségének lehetőségét. Az alföldi szíken, homokon és löszön kialakult talajok, a magas napsütéses órászámú dombságok és hegyláb felszínek, a vízfolyások által befolyásolt területek és az erdőkkel borított középhegységek számos területhasznosítást tesznek lehetővé. A tájak állapotát egyrészt a területhasznosításnak az adott terület természeti adottságoknak való megfeleltetése, másrészt a területhasznosítást befogadó, elviselő ökológiai rendszer stabilitása határozza meg, s végső soron a táj esztétikai adottságaiban ölt mindenki számára érzékelhető testet.

A tájak működése, ökológiai, ökonómiai és tájésztétikai potenciálja a fenntartható használattal biztosítható, amely fenntarthatóságot a mára történetinek minősíthető gazdálkodási módok megteremtettek. Napjainkra a társadalmi – gazdasági igények változása következtében új hasznosítási módok jelentek meg, a régiek jórészt megszűntek, és az optimális tájszerkezetet megteremtő

hagyományos gazdálkodás csak a természetvédelem tevékenységének köszönhetően, támogatott formában tud életben maradni.

Az építkezések aránya az NTA-II időszakában a korábbiakhoz képest tovább növekedett, a biológiailag aktív felületek ezzel párhuzamosan jelentősen csökkentek. A tájkarakter a mezőgazdasági szempontból kedvezőtlenebb adottságú vidékeken az ipari-kereskedelmi területek javára változott, a kedvezőbb adottságú termőföldeken pedig, továbbra is a monokultúras növénytermesztés uralkodik. Tovább csökkent a külterjes állattartás tere is. Rendkívül jelentős a települési területek terjeszkedése, amely erőteljesen hat a zöldfelületek felszámolására, a biológiailag inaktív felületek túlzott arányára, ezáltal a környezeti tényezők és az esztétikai adottságok romlására.

A tájképi értékek megőrzésének követelményei leginkább a védett természeti területeken érvényesíthetők. A tájképi értékek megléte – a hagyományos településszerkezet, gazdálkodási szerkezet, geomorfológiai adottságok, természetközeli területek és az építmények hagyományos jellege – azonban nem csak a természetvédelmi oltalom alatt álló tájakon, településeken maradt fenn, bár sajnos még szinte mindenütt fogyatkoznak, vagy károsodnak.

A tájak értékes elemei egyúttal a tájállapot indikátorai is. Ilyenek a kultúrtörténeti értékek és az egyedi tájértékek, melyek megőrzése régióként, településenként változó.

A jövő feladata azoknak a tájhasználati formáknak, módoknak a fenntartása, amelyek – növelve a zöld és vizes területek arányát – hozzájárulnak a biológiai aktivitás kedvezőbbé tételéhez, a biológiai és a táji sokféleség növeléséhez. A hagyományos tájértékek, tájgazdálkodás megőrzése hosszútávon biztosíték arra is, hogy a gazdálkodás jelenleg még nem tervezhető változásai során legyen mihez visszanyúlni, legyen honnan elindulni az új utak keresése során. Ezért is szükséges támogatni a hagyományos gazdálkodást és a táj jellegét meghatározó hagyományos tevékenységeket, melyre elsősorban az agrártámogatási rendszerben van lehetőség. Az építési, terület- és településrendezési tervezés során a tájvédelmi érdekek érvényesülése alapvető kívánság, mely elsősorban tervezési, műszaki szabályozási feladat, de a hatósági rendszer hatása is jelentős.

1.4 Élettelen természeti értékek

Hazánk természeti képeinek évmilliókban mérhető régmúltját, így az ösföldrajzi környezet és a klíma változásainak, és az élővilág fejlődésének emlékeit természeti örökségünk élettelen elemei őrzik. A különböző földtörténeti korokban és képződési feltételek között létrejött kőzetek típusainak előfordulásai, az ásvány- és ősmaradvány-ritkaságok, valamint a felszínformáló erők hatására kialakult egyedi formák, forma-együttesek és barlangok jelentős természeti értéket képviselnek. A fiatal üledékekkel kitöltött medence-jellegből adódóan, mindezek változatossága elsősorban a középhegységeinkre jellemző, ahol a földtani képződmények akár kis távolságon belül is több százmillió év eseményeit fogják át.

Élettelen természeti értékeink közös tulajdonsága, hogy meg nem újulók és meg nem újíthatók, ugyanakkor anyagukban potenciális nyersanyagforrást jelentenek. Így hosszú távú megőrzésük elsősorban a természetvédelmi oltalom alá helyezett területek és értékek esetében biztosított.

1.5 A klímaváltozás hatása a természeti értékekre

Az éghajlat megváltozása a meglévő ökológiai rendszereket sérülékennyé, sebezhetővé teszi. Kulcsfontosságú, hogy ezek milyen mértékben és hogyan alakulnak át az éghajlatváltozás következtében.

A természetes önfenntartó rendszerek relatíve elszigetelt mozaikokban vannak jelen, ami a klímaváltozás hatásaira való érzékenységüket és veszélyeztetettségüket jelentősen növeli. Ezért a természetes élővilággal rendelkező területek közötti összeköttetés fenntartása, vándorlási folyosók kialakítása alapvető fontosságú, amely érinti a körülöttük lévő tájban folyó tevékenységeket is.

Az éghajlatváltozás leginkább a vizes élőhelyeket veszélyezteti. Magyarország természetes élővilágában a klímaváltozás hatására – többek közt – várható a zonális vegetáció határainak eltolódása; a természetes élővilág fajainak visszaszorulása és hosszú távon az inváziós fajok

tömeggé válásával a biodiverzitás csökkenése; a társulások és táplálékhálózatok átrendeződése; az ökoszisztéma funkciók károsodása és az ökoszisztéma szolgáltatások csökkenése. Az új helyzethez való alkalmazkodás alapfeltétele, hogy felül kell vizsgálni a hazai belvízgazdálkodás létjogosultságát, és helyette az ökológiai, valamint mezőgazdasági szempontból is előnyösebb, a fenntartható használat és a természetmegőrzés érdekeit szolgáló szivárgáshidraulikai eljárások alkalmazását kell előtérbe helyezni. Szakítani kell a korábbi időszakra jellemző, a vizek gyors elvezetését célzó általános vízkormányzási hozzáállással, és az egyedi lehetőségek ismeretében a vízvisszatartást, a vizek betározását és szabályozott kibocsátását kell megvalósítani, ami a vizes élőhelyek rekonstrukciónak megvalósításával növelné a biodiverzitást, ezzel biztosítva a vizes élőhelyek faj-együtteseinek hosszú távú védelmét.

A kibocsátások csökkentése mellett fontos feladat az elkerülhetetlen klímaváltozás hatásaihoz való alkalmazkodás. Ahhoz, hogy a várható hatásokra minél inkább fel tudjunk készülni, esetleg előre tudjuk azokat jelezni, fontos a változások folyamatos nyomon követése, a klímaváltozás hatásait vizsgáló kutatások támogatása, és az eredmények beépítése a közép- és hosszú távú stratégiai tervekbe.

Különleges figyelmet kell fordítani mind az EU, mind a tagországok szintjén a biodiverzitás védelme, az ökoszisztéma szolgáltatások, a klímaváltozás és az emberi jólét közötti összefüggésekre, kapcsolatokra. Szükséges lesz továbbkutatni és kiemelten kezelni a biodiverzitás és az ökoszisztémák kulcsszerepét, különös figyelemmel a klímaváltozáshoz kapcsolódó átalakulásra/alkalmazkodásra és a klímaváltozás mérséklésére. Továbbá hatékony EU és tagállami közreműködés szükséges a biodiverzitással, klímaváltozással, valamint fenntartható termeléssel és bioüzemanyagok használatával kapcsolatos eddigi állásfoglalások felülvizsgálatára.

Ügyelni kell arra, hogy a klímaváltozás hatásainak mérséklése érdekében tervezett programok (pl. erdősítés) ne károsítsák a természetes vagy természetközeli élőhelyeket. Az éghajlatváltozás hatásainak enyhítését célzó stratégiákban fel kell hívni a figyelmet arra, hogy az egyes természetes élőhelytípusok, különösen a tőzeges, lápos élőhelyek jelentős szénmegkötő képességgel rendelkeznek, elpusztulásuk jelentős széndioxid-kibocsátással jár, míg megőrzésük az éghajlatváltozás mérsékléséhez járul hozzá. Ennek következtében természetvédelmi jelentőségükön túlmenően, az éghajlatváltozásban betöltött szerepük miatt is kiemelt védelmet érdemelnek.

1.6 Az energiatermelés hatása a természeti értékekre, tájakra

Az energiatermelés bármely formája – részben még a megújulók is – természeti erőforrásaink felhasználásával jár együtt, ezért a fenntarthatóság követelményeinek nem vagy csak részben felel meg. A környezet számára – így a természeti értékek számára is – a legelőnyösebb, ha a jelenlegi energiafogyasztás a lehető legnagyobb mértékben csökken, amit nagy mértékű takarékossgal, a hatékonyság növelésével lehet elérni. A jelenlegi társadalmi viszonyok között azonban nem lehet csupán erre hagyatkozni, be kell látni, hogy az energiafüggőség további természeti erőforrások igénybevételéhez vezet, amelynek biztosítását – más alternatíva hiányában - a természetvédelmi szempontok figyelembe vételével lehet megoldani. A klíma- és a biodiverzitás védelme szempontjából a gazdálkodási és a természetvédelmi érdekek szorosabb összehangolására van szükség.

Mélyreható elemzéseket szükséges végezni a megújuló energiaforrások minősítése, bevezetése terén, hogy előállításuk, feldolgozásuk után, alkalmazásuk során mennyi a valós (nettó) megújuló energia tartalma, és mennyi a nem megújuló energia felhasználási igény (pl. fosszilis üzemanyaggal történő növényápolás, betakarítás, szállítás). Fontos a megújuló energiaforrások előállításának ökológiai, termelési területi, élelmezési, gazdasági hatásainak elemzése, különösen a hosszú távú programok kialakítása előtt.

A megújuló energia előállításához szükséges biomassza termelésre alkalmas területeket térségenként ki kell jelölni, figyelembe véve a természetvédelmi, tájvédelmi, ökológiai, termőhelyi adottságokat és a szántóföldek minőségét. Tekintettel arra, hogy a gazdálkodók szabadon döntenek arról, hogy mit termelnek, el kell érni, hogy a kiváló minőségű szántóföldeken továbbra is élelmiszer ill. takarmánytermesztés történjen. Az ilyen területeken a biomassza termelés ne kaphasson állami vagy EU-s támogatást.

A fosszilis energiahordozók felhasználásának környezetre – és különösen az éghajlatra – gyakorolt káros hatásai már bebizonyosodtak. A jövőben az alternatív energiaforrások hasznosításának lehetőségeire kell fektetni a hangsúlyt. Az alternatív energiahordozók tekintetében nincs elég ismeretünk, a biztonságos felhasználáshoz további kutatások szükségesek, amelynek során mérlegelni kell a környezeti kockázatokat. Néhány, a természetre gyakorolt kedvezőtlen hatás már ma is ismeretes. Általánosságban leszögezhetjük, hogy az energia helyi közösségek (egy-egy gazdaság vagy vállalkozás, egy-egy település, esetleg kistérség) ellátására szolgáló előállítás, a szállítási útvonalak hosszának minimalizálása, megfelelő gazdasági ösztönző rendszer kialakítása, a járulékos létesítmény igények csökkentése, a kisméretű és kevésbé környezetterhelő létesítmények tájba illeszthetősége révén természetvédelmi szempontból is támogatható megoldás lehet.

A biomassza energetikai célú hasznosítása az energia-körforgás tekintetében kedvező, amennyiben az mezőgazdasági melléktermékeken (trágya, szalma, kommunális és szerves hulladékok) alapul és helyi kis léptékű és ezáltal fenntartható módon történik az előállítás. Az energiahordozók nagy távolságra történő szállítása, nemcsak újabb környezetterhelést keletkeztet, hanem a ráfordítás és kitermelhető bioenergia arányát is rontja, ezért az ilyen megoldások természetvédelmi szempontból nem támogathatók.

A bioetanol-előállítás azonban természetvédelmi szempontból számtalan kockázattal jár. A szántóföldi növénytermesztés kétharmadát kitevő búza és kukorica igen intenzív termesztéstechnológiát kíván, amelyek vegyszer és fosszilis energia igénye is igen magas. További kutatások szükségesek a bioetanol előállításához szükséges mezőgazdasági haszonnövények termesztési és feldolgozási technológiájának fejlesztésére, a szükséges fosszilis energia, illetve mezőgazdasági kemikália felhasználás minimalizálása érdekében.

Az ültetvényeken – az energia pozitív mérlege érdekében – többségében az inváziós fajok alkalmazása és a talaj állapotát károsan befolyásoló kezelési és kitermelési mód a jellemző. Természetvédelmi szempontból a fás- és lágyszárú energetikai célú ültetvényekhez kapcsolódóan a kisközösségi illetve regionális erőművek kialakítása javasolható. A nagytáblás energetikai célú növénytermesztésnek, az ezzel együtt járó intenzív területhasználatnak, a nem kellő tudományos megalapozással kialakított és ezért gazdaságtalan energia-előállításnak az ökológiai állapotra, a biodiverzitásra való kedvezőtlen hatásai mellett a tájképi hatások sem elhanyagolhatók, hiszen a beruházások nagyméretű (gabonátárolók, égetőüzemek) kivitelezésével járnak. Mindezek miatt szükséges az energiatermelés ezen módjának teljes körű elemzése, a foglalkoztatásra, a földhasználatra, a talajvizek állapotára, az élővilágra stb. gyakorolt hatások összevetésével.

A fatüzelésű erőművekről bebizonyosodott, hogy viszonylag gyorsan felérték a közelükben erre a célra hasznosítható nyersanyagokat, aminek az lett a következménye, hogy közúton 80-100 km távolságról is történik beszállítás, gyakran a védett természeti területekről is. Mindezzel együtt járt a térségi tűzifa hiány vagy jobb esetben az elfogadhatónál nagyobb mértékű áremelkedés, ami a jelenlegi energiaárak mellett a hátrányos helyzetű térségben élő lakosság számára elviselhetetlen terhet jelent.

Természetvédelmi szempontból elfogadhatatlan, hogy a védett természeti területekről, különösen a nemzeti parkokból vagy még inkább egy Unesco által kihirdetett Bioszféra rezervátumból azért termeljék ki a sokszor 100 év alatt megtermett fát, hogy azután azt – közúton szállítva – percek alatt elégecsék egy rossz hatékonyságú kazánban.

Amennyiben fára alapozott energiatermelésre szükség van, az ehhez szükséges faanyagot ne természetes fafajú, védett erdőkből termeljék ki, hanem kifejezetten erre a célra, nem védett területeken létrehozott fa ültetvényekből.

A fa energetikai felhasználási lehetősége ne növelje védett területeken a gazdálkodás intenzitását, a kitermelt faanyag mennyiségét. Ipari rönk minőségű fa energetikai célú felhasználását csökkenteni szükséges. A védett, őshonos fafajú erdőkből történő energia-célú fakitermelést, elsősorban biodiverzitás megőrzési- és klímavédelmi szempontból vissza kell szorítani.

A vízenergia hasznosítása természetvédelmi szempontból elsősorban a meglévő vízerőművek hatékonyságának javításával támogatható, mivel így nincs szükség újabb területeknek a vízfolyások, mint ökológiai folyosók területéből való kivételére, valamint a tájkép értékek károsítására.

Meglévő, üzemelő duzzasztóművek esetében akkor lehetséges a vízerő hasznosítás, ha az új funkció nem okoz a tájban, természeti értékekben – a korábbihoz képest – kedvezőtlen változást.

A szivattyús energiatározók a hazai domborzati és vízviszonyok miatt csak nagy tájtalakításokkal – nagyméretű gátak építésével, más vízgyűjtőkből való vízátemeléssel oldható meg a vízpótlás, a felső tározókhoz hegycsúcsok elbontása szükséges – építhetők meg olyan területeken, amelyek többnyire védett természeti területek, vagy Natura 2000 területek. Ezért itt a megvalósításuk természetvédelmi szempontból nem támogatható. Amennyiben az ilyen típusú energiatározásnak hosszú távon van létjogosultsága, azokat a roncsolt (pl. bánya-) területeket javasolt potenciális felsőtározó helyként megvizsgálni, ahol alsótározó kialakítása nélkül biztosítható a szükséges vízmennyiség/tározás, vagy a környező országok kedvezőbb domborzati adottságaira és folyamatban lévő projektjeire építve – együttműködés keretében – megvalósítani.

A szélerőművek telepítése környezeti szempontból akkor lehet előremutató, ha az energiatermelés kisebb körzetet érint, kisebb kapacitású és kevesebb járulékos létesítményt igényel. Természetvédelmi és tájvédelmi szempontból a területfoglalás, az élőlényekre gyakorolt hatás, a földtani, víztani és tájképi adottságok korlátozhatják a szélerőművek telepítését. A nagyobb kapacitású szélerőművek és szélerőmű-parkok létesítése elsősorban a felhagyott ipari területeken, kevésbé értékes szántókon képzelhető el. A szélerőműveknek elsősorban a madárvilágra, a madárvonulásra gyakorolt káros hatásai, valamint a tájképi hatásai ismertek, egyéb kockázatok tekintetében más ipari, energiatermelést szolgáló építményekkel összevethető hatások várhatók. Ennek megfelelően különösen nem támogatható szélerőműpark létesítése a madárvédelmet célzó közösségi jelentőségű természetvédelmi rendeltetésű területeken, vizes élőhelyek közelében, madárvonulási útvonalak, pihenő- és táplálkozóhelyek környezetében, ökológiai folyosókon, valamint tájképvédelmi területeken.

Ahol azonban sem tájképi, sem természetvédelmi szempontból nem okoz problémát egy vagy több szélerőmű felállítása, ott, – amennyiben a helyi adottságok is rendelkezésre állnak – támogatható létesítésük. A KvVM Természetvédelmi Hivatala 2005-ben elkészített egy olyan térképet, amely a telepítésre ajánlott és tiltott területeket ábrázolja: hozzáférhető a www.termeszetvedelem.hu honlapon.

Az energiaforrások felhasználása és az energiatermelés során a jövőt a múlt tapasztalatainak felhasználása, a természetkímélő, hagyományos, energia-körforgáson alapuló rendszerek felélesztése, a jelen igényekhez való fejlesztése jelentheti.

1.7 Víz és természetvédelem

A vizek ökológiai állapotának megőrzése, illetve javítása a vízgazdálkodás és a természetvédelem együttes feladata. Ennek teljesítése nélkül sem a jó minőségű édesvízkészlet, sem a vizek, és a vízpartok környezetének fenntartható hasznosítása nem lenne biztosítható. A Víz Keretirányelv végrehajtásához szükséges a vízgyűjtő-gazdálkodási tervezés során össze kell hangolni a vízügyi (vízkárelhárítási, vízminőség-védelmi, vízkészlet gazdálkodási stb.) és a természetvédelmi szempontokat. Ezzel a felszíni vizek jó ökológiai állapotára (beleértve a vizes élőhelyek védelmét) vonatkozó célkitűzés mellett, az előrevetített klímaváltozás kedvezőtlen hatásainak csökkentése, az árvizek elleni védekezés és a vizes élőhelyek védelme, megőrzése egyszerre lesz megvalósítható. A vizekkel való gazdálkodást (beleértve a belvizek elvezetését is) számos térségben felül kell vizsgálni. Az érdekeltségi viszonyok figyelembevételével meg kell határozni a fenntartható és optimális területhasználati módokat, figyelemmel arra, hogy az ökológiailag szükséges vízmennyiség biztosított legyen az egyes víztestekben. A vízgyűjtő-gazdálkodási tervezés során figyelembe kell venni a felszín alatti vizektől függő ökoszisztémák fenntartásának szempontjait, különös tekintettel a vízkivételekre.

A jelenlegi környezetvédelmi határértékek betartása az ökológia rendszerek megőrzése szempontjából alapvető kritérium, a hosszabb távú javulás érdekében azonban a szennyezőanyag-kibocsátás abszolút értékének csökkentése a cél. A vizek és vízpartok állapotának megőrzése érdekében prioritás a biodiverzitás magas szinten tartása, ami az ilyen élőhelyeket átalakító tevékenységek kizárásával, illetve minimalizálásával érhető el. A hagyományos erdő- és mezőgazdálkodás, a nagyvízi meder nem drasztikus átalakításával járó árvízvédelmi tevékenységek (ide értve a kialakítandó árvízi tározók környezetének rendezését, rehabilitációját is), illetve számos rekreációs hasznosítási forma jól összehangolható a természetvédelem célkitűzéseivel. A vízgyűjtő-gazdálkodási tervezés során össze

kell hangolni a vízügyi (vízkárelhárítási, vízminőség-védelmi, vízkészlet gazdálkodási stb.) és a természetvédelmi szempontokat, amivel a prognosztizált klímaváltozás kedvezőtlen hatásainak csökkentése, az árvizek elleni védekezés és a vizes élőhelyek védelme, megőrzése egyszerre lesz megvalósítható.

Magyarország legnagyobb természetes víztározója a talaj. E hatalmas potenciális tározótér kihasználását azonban több tényező, elsősorban a korlátozott beszivárgás és a mérsékelt víztartó képesség akadályozza. Ezek megszüntetése vagy mérséklése egyaránt csökkenti a gyakori (a prognózisok szerint a jövőben egyre gyakoribbá váló) vízháztartási krízis helyzeteket (árvíz, belvíz, túlnedvesedés - aszály), ill. ezek kedvezőtlen ökológiai következményeit (vizes élőhelyek kiszáradása, stb.) Ezért az érintett területeken a jelenlegi – csupán gyors elvezetésre törekvő – belvíz-stratégia megváltoztatásának ismételt átgondolása szükséges. A cél az, hogy kedvezőbb feltételek alakuljanak ki a vizes élőhelyek szempontjából; és egyidejűleg csökkenjen a belvíz-veszély és aszályérzékenység.

A Balaton és közvetlen természetes környezete (Balaton-felvidék medencéi és a déli berkek) ökológiai állapotának és a tó nádasainak védelme kiemelt fontosságú természetvédelmi feladat. Ez az értékes természeti, tájképi környezet megóvása révén a térség – mint kiemelt üdülőkörzet – turisztikai hasznosítását és bizonyos fejlesztési lehetőségeit is biztosítja. Elő kell segíteni a látogatók vízparthoz való hozzáférését, minél hosszabb partszakaszokon biztosítva a sétára alkalmas zöldterületeket, ugyanakkor meg kell őrizni a Balaton-part még meglévő természetközeli partszakaszainak ökológiai állapotát. A Balaton jövőjének alakításában alapvető természetvédelmi, tájvédelmi szempont annak az alapelvnek az érvényesítése, hogy a tó nem mesterséges tározó, hanem természetes tó, a maga sajátos (szabályozási szintek megtartása mellett értelmezett) vízszint-ingadozásaival. Ennek értelmében időnként – tartósan csapadékhiányos időszakokban – a part mentén szárazulatok keletkeznek, ahogy ez az elmúlt időszakokban elő is fordult. E folyamat hatása a tó és part menti részeinek természetes élővilágára kifejezetten előnyös. A vízhiányos időszakokra műszaki megoldással vízutánpótlást biztosítani idegen vízgűjtőből nem javasolt, mert ez a kutatások szerint kedvezőtlenül befolyásolhatja a tó vízminőségét, élővilágát, illetve a környező vízgűjtők vízkészlet-gazdálkodásával sem lenne összeegyeztethető.

1.8 Erdő és természetvédelem

A hazánk felszínének mintegy ötödét borító – döntően lombos fafajokból álló – középhegységi és síkvidéki erdők természeti örökségünknek jelentős részét képezik. Az ország természetes állapotában – emberi tevékenység hatása előtti időben – az erdőborítás meghaladta a 80%-ot is.

A magyar társadalom túlnyomó része nem rendelkezik erdőtulajdonnal, ennek ellenére szinte mindenki igényli az erdő szolgáltatásait. A társadalom környezettudatosságának erősödésével – jelentős mértékben megváltoztak az erdőkkel szemben támasztott társadalmi elvárások. Míg korábban a faanyag megtermelése, az erdők gazdasági szerepével kapcsolatos igények voltak a döntőek, ma egyértelműen az erdők közcélú funkciói kerültek előtérbe. A társadalom igényei az erdők fenntartását, az erdők állapotának javítását, természetközelségének fokozását, valamint természetvédelmi, közjóléti (egészségügyi, szociális, turisztikai) és esztétikai szerepét hangsúlyozzák. A megváltozott elvárások a hagyományos erdőgazdálkodással szemben egy új típusú erdőkezelés szükségességét vetik fel.

A tulajdonviszonyok változásával, a magántulajdon megjelenésével jelentősen differenciált helyzet alakult ki az erdők tulajdonlásában és az erdőgazdálkodásban. A magánerdőkben az állam részére csak igazgatási-hatósági-támogatási eszközök állnak rendelkezésre az ott folyó tevékenységek befolyásolására, míg az állami erdők esetében ezen felül tulajdonosként is rendelkezhet az erdők és az ott folytatható tevékenységek fölött. E tulajdonosi jogosítványok birtokában az erdők közcélú feladatait, közszolgáltatásait elsősorban az állami erdőkben lehet/kell maradéktalanul biztosítani. Ez a társadalmi feladat nagy felelősséget ró mind az igazgatásra, mind az állami erdők tulajdonosára és kijelölt vagyongazdálkodóira. Mivel a védett természeti területen álló erdők túlnyomó többsége állami tulajdonban maradt, természetvédelmi szempontból is kiemelkedő jelentősége van az állami erdők kezelésének, a célok elérését biztosítani tudó vagyongazdálkodási formának, illetve az erre alkalmas vagyongazdálkodó kijelölésének.

Az állami tulajdonban lévő erdők esetében a törvényben – közjogi garanciákkal is – biztosítani kell a tulajdon, használat, hasznosítás elemeit, így különösen az elidegenítés tilalmát, haszonbérbe adás tilalmát, a kártalanítási igény kizárását hatósági korlátozás esetére. Erre a vagyongazdálkodási szerződés – mint polgári jogi aktus – nem elegendő, erről a vagyontörvény nem rendelkezik.

Az erdőtörvény alapvetően az erdőgazdálkodás feltételeit fogalmazza meg, amely igaz a nem védett erdőkben folytatható erdőgazdálkodásra, viszont csak a természet védelméről szóló törvény különös szabályozásának módosításaival vonatkoztatható a védett természeti területeken álló erdőkre. Ezekben az erdőkben ugyanis nem erdőgazdálkodást, hanem természetvédelmi célú erdőkezelést kell folytatni a Tvt. alapján készült természetvédelmi kezelési tervek előírásai alapján:

A prioritások egységes értelmezése érdekében a különböző természetvédelmi kategóriába sorolt, illetve elsődleges rendeltetésű erdő területeken az elvárások az alábbiak:

- védett természeti területen lévő erdőnél egyértelműen a védelmi rendeltetéseknek van prioritása, minden egyéb szempontot a természetvédelmi érdekeknek kell alárendelni, tehát amennyiben a gazdálkodási érdekek sértik a természetvédelem elsődleges érdekeit, akkor azokat védett természeti területen nem lehet figyelembe venni;
- a nem védett Natura 2000 területen az uniós irányelvekben megfogalmazottakat és a kijelölés alapjául szolgáló fajok, és élőhelyek védelmét (kedvező természetvédelmi helyzetének megőrzését) kell biztosítani, de amennyiben ezt a gazdasági szempontok nem befolyásolják hátrányosan, ezek érvényesíthetők;
- nem védett és nem Natura 2000 területen az erdő hármas funkciója együttesen – a terület jellegének megfelelően – arányosan érvényesíthető.

A természetvédelmi erdőkezeléssel kapcsolatos elvárás alapja egy állandó erdőkép fenntartása. Olyan erdőképé, amelyben az egyéves korútól az idős egyedekig minden korú faegyed megtalálható, nincsenek tar- illetve végvágások és az erdő képe mindig azonos. Az erdőkép fenntartására részben egy szállaló erdőkezelés bevezetésével, részben a bolygatatlan erdőterületek hálózatának kialakításával, megőrzésével (nemzeti parkok naturzónái, kezeléssel nem érintett fokozottan védett erdőterületek hálózata) kell törekedni.

2. A NEMZETI TERMÉSZETVÉDELMI ALAPTERV-III PRIORITÁSAI

1. A Natura 2000 hálózat működőképességének megteremtése

Valamennyi Natura 2000 terület földnyilvántartásba történő feljegyzése
Valamennyi területre vonatkozó fenntartási terv kidolgozása
Magánerdőkre vonatkozó támogatási rendszer kidolgozás és életbe léptetése
Az EU irányelveknek megfelelő monitorozó rendszer működtetése
Az EU-s adatszolgáltatások teljesítése, jelentések elkészítése

2. Természetvédelmi tervek kidolgozása, ill. természetvédelmi szempontrendszer érvényesítése az ágazati szabályozásokon keresztül

2.1 Speciális természetvédelmi tervek elkészítése:

Valamennyi védett természeti területre a természetvédelmi kezelési tervek kidolgozása, elfogadtatása
Veszélyeztetett fajok fajmegőrzési terveinek kidolgozása
Fokozottan védett és megkülönböztetett védelem alatt álló barlangok kezelési terveinek kidolgozása

2.2 Természetvédelmi szempontok érvényesítése az ágazati tervekben, ill. jogszabályokban

3. Európai Unió Magyar Elnökséggel összefüggő természetvédelmi feladatok ellátása

4. Védett természeti területek állapotának megőrzése, javítása, bemutatása

- 4.1 Az állami tulajdonú nemzeti parki területek vagyonkezelési helyzetének rendezése
- 4.2 Ökoturisztikai fejlesztések megvalósítása az EU-s pályázati lehetőségek kihasználásával
- 4.3 Nagy léptékű élőhelyrekonstrukciók, ill. élőhelyrehabilitációk megvalósítása
- 4.4 Veszélyeztetett fajok megőrzésére gyakorlati védelmi programok kidolgozása, megvalósítása
- 4.5 Védett természeti területek, ex lege védett területek ingatlannyilvántartási helyzetének rendezése

5. Természetvédelmi Információs Rendszer (TIR) működésének teljes körűvé tétele

A TIR kiépítésének befejezése
A TIR adatfeltöltésének befejezése
A TIR és egyéb állami alapadat-szolgáltató rendszerek – kiemelten OKIR – kapcsolatának biztosítása
Hatékony és felhasználóbarát adatszolgáltatás a külső és belső felhasználók részére

3. MAGYARORSZÁG TERMÉSZETVÉDELMI HELYZETE

3.1 A védett természeti területek kiterjedése

Természetvédelmi kategória	Száma (db)		Terület (ha)	
	2003. január 1.	2008. december 31.	2003. január 1.	2008. december 31.
Nemzeti parkok	10	10	484 883	482 583
Tájvédelmi körzetek	36	37	309 817	324 780
Országos jelentőségű természetvédelmi területek	142	163	25 927	30 110
Országos jelentőségű természeti emlékek	1	1	0	0
Országos jelentőségű, egyedi jogszabállyal védett természeti területek összesen	189	211	820 627	837 473
Helyi jelentőségű védett természeti területek	1 225	1 296	36 700	39 464
<i>Védett természeti terület mindösszesen</i>	1 414	1 507	857 327	876 937

A Nemzeti Természetvédelmi Alapterv II. időszakában (2003-2008) az országos jelentőségű védett természeti területek kiterjedése 10 382 hektárral növekedett. 22 db új védett természeti terület kialakítása és 6 db már védett természeti terület bővítése történt meg.

Védett természeti területek kiterjedése, művelési ágak szerint (ezer hektárban)

Védelmi kategória	szántó	gyep	szőlő, kert, gyümölcsös	nádas	halastó	erdő	kivett (mocsár, vízfelület stb.)	Összesen (ezer ha)
Nemzeti park	53,1	136,5	4,5	13,7	6,0	205,6	63,2	482,6
Tájvédelmi körzet	46,1	76,1	1,7	1,9	3,2	173,5	22,3	324,8
Természetvédelmi terület	1,9	7,9	0,2	1,3	1,3	12,9	4,6	30,1
ÖSSZESEN (ezer ha)	101,1	220,5	6,4	16,9	10,5	392,0	90,1	837,5
Megoszlás %-ban	12,1%	26,4%	0,7%	2,0%	1,2%	46,9%	10,8%	100,0%

(2008. december 31-ei állapot)

3.2 Védett és fokozottan védett fajok

Magyarországon 720 védett növényfaj közül 71 fokozottan védett. 2005-ben 35 gombafaj is védelem alá került. A védett állatfajok száma 997, közülük 137 fokozott védelem alatt áll. Továbbá védett 8 zuzmófaj és 6 fészkepítő hangyafaj védett fészkei (bolyok).

Az EU-jogharmonizáció részeként 2001-ben kihirdetett közösségi jelentőségű fajlista 2008-ban kibővült azokkal a fajokkal, amelyek közösségi szempontból veszélyeztetettek, de a hazai faunának, flórának nem tagjai.

3.3 Natura 2000 területek

Az EU élőhelyvédelmi irányelve illetve a madárvédelmi irányelv alapján Magyarországon is létrejött a Natura 2000 hálózat a különleges madárvédelmi területek kihirdetésével, illetve a különleges természetmegőrzési területnek javasolt területek Európai Bizottság számára történő felterjesztésével, majd a Bizottság általi elfogadásával. A területi védelem biztosítása jelentős lépés nem csupán a jelölő fajok, hanem a velük egy élőhelyen élő egyéb fajok, életközösségek megőrzése szempontjából is.

A hazai területkijelölés alapjául szolgáló élőhelytípusok, fajok száma:

Különleges madárvédelmi területek

a madárvédelmi irányelv I. mellékletén szereplő 195 fajból hazánkban 78 rendszeresen előforduló,
és további 13 nagy tömegben átvonuló madárfaj.

Különleges természet-megőrzési területek

az élőhelyvédelmi irányelv I. illetve II. mellékletén szereplő

218 élőhely-típusból hazánkban: 46 (20*),

302 állatfajból 105 (7*),

573 növényfajból (450+123) 36 (7*).

* kiemelt jelentőségű

		ha (kerekítve)	Az ország területéhez viszonyítva	EU-átlag
különleges madárvédelmi terület	55	1 397 000	15,02%	
különleges természetmegőrzési terület	467	1 351 000	14,52%	
Natura 2000 terület összesen	512	1 968 000	21,0%	20%

3.4 Barlangtani, földtani és felszínalaktani értékek, ásványok

A természet különösen jelentős élettelen képződményei közül a *barlangok* 1961 óta a törvény erejénél fogva kiemelt oltalom alatt állnak. Magyarország ismert barlangjainak száma jelenleg 4077, azok járatainak együttes hossza pedig 234,4 km, mely adatok a tervidőszak elején becsült értékekhez képest (mintegy 3700 barlang, közel 200 km járáthossz) több mint 10%-os többletet jelentenek. A NTA-II. tervidőszakában a fokozottan védett barlangok száma 132-ről 147-re emelkedett, és kihirdetésre került a megkülönböztetett védelmet igénylő barlangok köre is (8/2006 KvVM utasítás), ami további 302 barlangot foglal magába.

A *földtani-felszínalaktani értékek* általános védelme terén jelentős előrelépés a nyílt karszterületek külterületi jegyzékének kihirdetése (8002/2005 KvVM tájékoztató), amelyek 180 000 hektáros összkiterjedése hazánk területének kb. 2%-át fedi le.

A földtani alapszelvénynek minősülő közetfeltárások országos adatbázisában nyilvántartott 471 alapszelvényből 220 – nemzeti parkok, tájvédelmi körzetek részeként – már kiemelt oltalmat élvez. 2007. óta a hazánkban előforduló mintegy 500 *ásványfaj* közül 11 ugyancsak természetvédelmi oltalom alatt áll.

3.5 Ex lege védett lápok és szikes tavak, források, víznyelők, kunhalmok, földvárak

A természet védelméről szóló 1996. évi LIII. tv. megteremtette annak a lehetőségét, hogy egyes, jelentős természetvédelmi értékkel rendelkező földterületek egyedi védetté nyilvánító jogszabály nélkül is, ún. ex lege védelemben részesüljenek. A 2002-ig terjedő időszakban 837 db kisebb-nagyobb kiterjedésű láp és 317 db szikes tó felmérése és tájékoztató jegyzékben történő kihirdetése történt meg.

Az "ex lege"-védelem új jogi megoldása – melyet e különlegesen veszélyeztetett élőhelyek védelme indokolt – komoly társadalmi feszültséget okozott. Az Alkotmánybíróság döntését követően a nemzeti park igazgatóságok, majd a zöldhatóságok megkezdték a kifogásolt, az ingatlan-nyilvántartásban ex lege védett lápként, illetve szikes tóként feljegyzett földrészek hatósági határozattal történő kijelölését. A kijelölés két igazgatóság működési területét érintően zárult le teljes körűen, máshol különböző készséggel folyamatban van.

Az ex lege védett víznyelők és források tényleges számára, elhelyezkedésére és állapotára vonatkozó felmérések 2001-ben illetve 2002-ben kezdődtek meg, majd 2004-ben illetve 2005-ben elkészültek azok számítógépes nyilvántartóprogramjai is. A folyamatosan végzett terepi adatfelvételek eredményeként, az ex lege védett források illetve víznyelők ismert (nyilvántartott) száma jelenleg 2479 db illetve 459 db.

Gondoskodni kell arról, hogy a vízgyűjtő-gazdálkodási tervezésen keresztül a kijelölt víztestek méretét el nem érő vizes élőhelyekre (ex lege szikes tavak, lápok,) is terjedjen ki a Víz keretirányelv általános célkitűzése.

A kunhalom- és a földvár nyilvántartásnak az NTA-II tervidőszakában történt országos szintű felülvizsgálata összességében az ismert objektumok körének bővülését eredményezte (1732 db kunhalom, 378 db földvár).

4. TERMÉSZETI ÉS TÁJI ÉRTÉKEK MEGÓVÁSA

4.1 Védetté nyilvánítás

Magyarországon kialakult azon területek hálózata, amelyeken megteremtődött a biológiai sokféleségünk megőrzésének jogi feltétele, és az azokon található geológia értékek megőrzésére.

Ez a hálózat eltérő jogi státuszú területekből áll, melyek között kiemelt helyet foglalnak el a természetvédelmi törvényben a természetvédelemért felelős miniszter számára biztosított jogkörében védetté nyilvánított természeti területek.

Magyarország természeti értékeinek és állapotának felmérése az NTA-II időszaka előtt befejeződött és kialakult a védelemre tervezett területek hálózata. 2003-2008 közötti időszakban megtörtént a jegyzék felülvizsgálata és jelentős mértékű csökkentése. Erre azért kerülhetett sor, mert a védelemre tervezett területek nagy része bekerült a Natura 2000 hálózatba. A területek döntő részénél a Natura 2000-ré nyilvánítás mellett nem indokolt a hazai jogrend szerinti klasszikus védetté nyilvánításuk. Mindezek mellett azonban még ma is jelentős azon területek kiterjedése melyek természeti értékeinek gazdagsága indokolja a hazai jogrend szerinti védetté nyilvánításukat. A védelemre tervezett területek egy része a már meglévőkhöz kapcsolódó bővítés, illetve olyan területek védetté nyilvánítása, amelyek már ma is a nemzeti park igazgatóságok vagyongazdálkodásában vannak, mint védelemre tervezett területek.

Feladatok

A környezetvédelmi és vízügyi miniszter 2007 júliusában közzétette az országos jelentőségű védelemre tervezett természeti területek jegyzékét. A 2009-2014 időszak célkitűzései közé tartozik a jegyzékben szereplő földrészteltek védetté nyilvánítása és ezzel a védett természeti területek hálózatának véglegesítése.

4.2 Natura 2000 területek

A 79/409/EGK számú madárvédelmi irányelv és a 92/43/EGK számú élőhelyvédelmi irányelv alapján kijelölendő Natura 2000 hálózat területeit és a rájuk vonatkozó szabályokat a 275/2004 (X. 8.) Korm. Rendelet hirdette ki. A területek helyrajzi számos jegyzékét a Környezetvédelmi és vízügyi miniszter közleménye (2005. június 16.) az európai közösségi jelentőségű természetvédelmi rendeltetésű területekkel érintett földrészteltek jegyzékéről (MK 80. szám II. kötet) tette közzé, majd az európai közösségi jelentőségű természetvédelmi rendeltetésű területekkel érintett földrészteltekről szóló 45/2006. (XII. 8.) KvVM rendelet hirdette ki. A különleges természetmegőrzési területként javasolt területeket a Bizottság 2007. november 13-i döntése hagyta jóvá. Az engedélyezési eljárásokban hatóságként vagy szakhatóságként az illetékes környezetvédelmi, természetvédelmi és vízügyi felügyelőségeket jelölte ki a jogszabály, míg a területek természetvédelmi kezeléséért a működési területük szerint érintett nemzeti park igazgatóságok felelősek.

2007. évben megjelent a Natura 2000 gyepterületek fenntartásának földhasználati szabályairól szóló kormányrendelet és az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alapból nyújtandó támogatások feltételeit tartalmazó rendelet, így a gyepterületeken történő gazdálkodáshoz nyújtandó kompenzációs támogatások kifizetésének jogszabályi alapjai lefektetésre kerültek (ld. 269/2007. (X. 18.) Korm. rendelet a Natura 2000 gyepterületek fenntartásának földhasználati szabályairól, valamint a 128/2007. (X. 31.) FVM rendelet Az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alapból a Natura 2000 gyepterületeken történő gazdálkodáshoz nyújtandó kompenzációs támogatás részletes szabályairól). A kifizetett összegek azon gazdák többletköltségeinek és elmaradt bevételeinek kompenzálását szolgálják, akik részt vesznek a Natura 2000 területek kezelésében.

A természet védelméről szóló törvény rendelkezik a természeti területek kijelöléséről. A különböző érdekcsoportok ellenállása miatt azonban 1996 és 2004 között ezek kihirdetését a megelőző szakmai

kijelölések, élőhelyterképezések ellenére nem sikerült megvalósítani. A 2004-ben kihirdetett Natura 2000 területek országos lefedettsége azonban gyakorlatilag megfelel a természeti területeknek javasolt területeknek, ezért azok kihirdetése okafogyottá vált.

Feladatok

A hazánkban előforduló, élőhelyvédelmi irányelv mellékletén található közösségi jelentőségű 7 élőhely, 11 növényfaj, 8 állatfaj esetében további területkijelölést írtak elő Magyarország számára. Ezzel az intézkedéssel a Natura 2000 hálózat kialakítása befejezettnek tekinthető, további bővítést csak az Európai Bizottság felszólítása esetén válhat szükségessé (pl. további különleges madárvédelmi területek kijelölése).

A Natura 2000 területek megőrzéséhez szükséges a Natura 2000 területen gazdálkodók támogatásának kiterjesztése a már jelenleg is működő gyepterületi támogatáson túl a magán erdőterületekre és a vizes élőhelyekre.

A Natura 2000 területek kezelése kapcsán fontos a helyi lakossággal, a gazdálkodókkal és az érdekképviselői szervekkel való folyamatos kapcsolat kialakítása. Egyrészt még ma is jelentős a területek hagyományos használatára vonatkozó népi tudás és tapasztalat, ami nagyon fontos lehet a kezelések tervezésénél, másrészt a sürgős kijelölési kényszer miatt elmaradt előzetes egyeztetésből keletkező félreértések, vélt vagy valós sérelmek megfelelő párbeszéddel még utólag is feloldhatók.

A Natura 2000 területekkel kapcsolatban döntéseket hozó hatóságok munkáját gyorsabbá, hatékonyabbá és szakszerűbbé kell tenni.

A szakszerű hatósági munka ellátása érdekében szükséges a Natura 2000 területek területi lehatárolását a rendelkezésre álló legaktuálisabb adatbázisoknak (KÜVET, ortofotók stb.) megfeleltetni.

Az Európai Unió különösen nagy hangsúlyt fektet az irányelvek előírásainak minél szélesebb körű társadalmi megismertetésére, hiszen ezek a védelmi célkitűzések nem valósulhatnak meg a társadalom minél szélesebb rétegeinek bevonása nélkül. A tájékoztatásnak egyrészt a Natura 2000 területek természeti értékeinek, másrészt az irányelveknek megfelelően a hazai jogrendbe beépített szabályoknak a megismertetésére és a gazdálkodók által igénybe vehető támogatásokra kell kiterjednie.

Fontos, hogy az egyes ágazati jogszabályokban is hangsúlyosan jelenjen meg a NATURA 2000 területek megőrzése, melyben az érintett hatóságok (pl. erdészeti- és zöldhatóságok) együttműködésének is kiemelkedő szerepe van.

4.3 A védett természeti területek védeltségi szintjének helyreállítása

Az Alkotmánybíróság 28/1994. (V. 20.) AB határozata alapján megalkotott, a védett természeti területek védeltségi szintjének helyreállításáról szóló 1995. évi XCIII. törvény (Vszt.) teszi lehetővé, hogy egyes védett és védelemre tervezett természeti területek jogszabályokkal biztosított védelmi szintje helyreálljon. E törvény rendelkezik arról, hogy a védett és védelemre tervezett természeti területek közül a korábban szövetkezeti tulajdonban, illetve használatban lévő területeket a magyar állam tulajdonába és a nemzeti park igazgatóságok vagyongazdálkodásába kell venni.

2007 végéig a Vszt. hatálya alá tartozó 250 000 hektárnyi kiterjedésű területből mintegy 141 000 hektár került állami tulajdonba. Az Aggteleki Nemzeti Park Igazgatóság működési területén szinte valamennyi érintett földterület állami tulajdonba vétele megtörtént. 2005 óta az érintett területek állami tulajdonba vétele lelassult, tekintettel arra, hogy az éves költségvetési törvények azóta nem biztosítanak külön fedezetet a Vszt. alapján felmerülő legsürgetőbb igények rendezésére.

Feladatok

A Vszt. alapján legkésőbb 2010. december 31-ig, még mintegy 109 000 hektár védett és védelemre tervezett természeti területet kell állami tulajdonba venni. Ebből különösen kritikus mintegy 48 ezer hektár, amely nem kerülhetett magántulajdonba, hanem az ún. „jogosulti körbe” tartozik. Ezen területek jogosultjainak kártalanítása (a jogosultságuk alapjául szolgáló területek állami tulajdonba

vétele fejében pénzbeli ellenérték kifizetése) a 2009-2014 közötti időszak egyik kiemelt feladata. Nehézséget jelent azonban az érintett területek elaprózottsága, illetve az osztatlan közös tulajdon igen nagy aránya és az ezekből fakadó bonyolult adminisztráció. Ezekre tekintettel a 2010. december 31-i végső törvényi határidő módosítása is szükséges a program végrehajtásának jelenlegi feltételei mellett.

4.4 Ex lege védett lápok és szikes tavak, kunhalmok, földvárak

A természet védelméről szóló 1996. évi LIII. tv. megteremtette a lehetőségét annak, hogy egyes, jelentős természeti értékkel rendelkező földterületek egyedi védetté nyilvánító jogszabály nélkül is kiemelt természetvédelmi oltalomban részesüljenek. Megőrzésük – jellegükből, illetve jogi státusukból adódóan – az egyéb védett természeti területekhez képest speciális intézkedéseket igényel.

A kunhalom- és a földvár nyilvántartásnak az NTA-II tervidőszakában történt országos szintű felülvizsgálata az ismert objektumok körének bővülését eredményezte (1732 db kunhalom, 378 db földvár), amelyeket főleg az intenzív mezőgazdasági művelés (szántás és egyéb talajmunkák), az (illegális) anyagnyerés, a gyomosodás, illetve nem őshonos, valamint invazív fajokkal való fertőzöttség veszélyezteti.

Feladatok

Folytatni kell és legkésőbb a tervidőszak végére kívánatos befejezni a korábbi jegyzékekben lápként, illetve szikes tóként szereplő földrészek felülvizsgálatát és ahol szükséges, hatósági határozattal történő kijelölését, az Alkotmánybíróság idevonatkozó döntése alapján, majd ingatlan-nyilvántartási feljegyzésének rendezését a földterületek ingatlan-nyilvántartási rendezése pontban leírtak szerint. Ezt a munkát el kell végezni a tájékoztató jegyzékből kimaradt, vagy később felfedezett lápok, szikes tavak esetében is.

A természetvédelmi jelentőség, veszélyeztetettség és egyéb szempontok alapján meghatározott ütemezés alapján a Tvt. előírásainak megfelelően gondoskodni kell a kunhalmok és földvárak kiterjedését megállapító egyedi hatósági határozatok kiadásáról és a védett jogi jelleg ingatlan-nyilvántartási bejegyzéséről.

Az NTA-II tervidőszakában korszerűsített felmérési módszertan bevezetése és alkalmazása, a felmérési adatok TIR-en belüli feldolgozása.

Az ex lege szikes tavak, mint a pannon ökorégióban unikális szikes vizek fennmaradását elősegítő ökológiai kutatásokat, a szikes vizek adatbázisának aktualizálását előmozdító kezdeményezéseket biztosítani kell.

Az ex lege lápok és ex lege szikes tavak rekonstrukcióját és rehabilitációját megvalósító intézkedéseket segíteni kell.

A törvény erejénél fogva, „ex lege” védett lápok és szikes tavak adatait az „Ex Lege Védett Területek Törzskönyve” térinformatikai adatbázisban kell nyilvántartani.

4.5 Forrás- és víznyelő-nyilvántartás felállítása

A terepi adatfelvételek megkezdésével párhuzamosan, a NTA-II tervidőszakában elkészültek a források és víznyelők számítógépes nyilvántartó programjai. Ezek adatbázisai szerint, az eddig felmért 647 víznyelőből 459 található védett területen kívül; míg a helyszínelte több mint 5015 forrásból 2479 felelt meg az aktuális vízhozam tekintetében is az ex lege védettség kritériumainak.

Feladat

Az elkövetkező tervidőszak feladata a nyilvántartások országos szintű lezárása (ami a források egy részénél a legalább 5 l/perc vízhozam tartóssága tekintetében további adatfelvételeket is igényel), valamint e természeti emlékek védettségének ingatlan-nyilvántartási bejegyztetése.

4.6 A barlangnyilvántartás napra készen tartása

Az Országos Barlangnyilvántartásban rögzítendő alapadatok, mellékletek és egyéb dokumentumok körét a 13/1998. (V. 6.) KTM rendelet szabályozza, melynek a fenti adattartalommal történő felállítása 2006-ban fejeződött be.

Feladat

A Nyilvántartás adatainak aktuálisan tartása a kiadásra kerülő hatósági engedélyek, a jelenleg 250 barlangban folyó kutatási tevékenységről leadott jelentések és szakvélemények, az évente kiírt Cholnoky Jenő karszt- és barlangkutatási pályázatra érkező pályamunkák, valamint a különféle bejelentések feldolgozását, illetve új barlang, barlangszakasz feltárása esetén annak terepi adatfelvételét igényli. Az elkövetkező hat évben teljes körűen el kell készíteni a még felmértetlen barlangjáratok pontos térképét is.

4.7 Földterületek ingatlan-nyilvántartási rendezése

A jogbiztonság érdekében a természetvédelmi szervek folyamatos feladata a természetvédelmi tartalmú jogi jelleg (védettség, fokozott védettség, Natura 2000, ex lege védettségek, stb.) lehető legpontosabb szerepeltetése a közhiteles ingatlan-nyilvántartásban. A 2003-2008 közötti időszak legnagyobb feladata a Natura 2000 hálózatba tartozó mintegy 485 000 ingatlan vonatkozásában a jogi jelleg ingatlan-nyilvántartási feljegyeztetése volt. Megtörtént a 2007. évi LXXXII. törvény által előírt ún. technikai jellegű dereguláció során megalkotott 121 új, védettséget fenntartó miniszteri rendeletben szereplő ingatlan jogi jellege bejegyzésének ellenőrzése ill. megtörtént a szükséges pontosítás is. Folyamatosan történik az ex lege védettséget élvező természeti területek jogi jellegének ingatlan-nyilvántartási feltüntetése is.

Feladatok

A 2009-2014 közötti időszak feladata a helyi jelentőségű védett természeti területekről vezetett nyilvántartás felülvizsgálatának befejezése. Ezzel összefüggésben elengedhetetlen a KvVM által vezetett terület-nyilvántartás és a közhiteles ingatlan-nyilvántartás adategyezőségének minél magasabb fokú biztosítása. Az országos és helyi jelentőségű védett természeti területek aktuális adatai a Természetvédelmi Információs Rendszer mellett folyamatosan feltöltésre kerülnek a www.termeszetvedelem.hu oldalra is, a minél szélesebb körű megismerhetőség érdekében. További tennivaló a technikai jellegű deregulációs feladatot határidőre végre nem hajtó települési önkormányzatokkal együttműködve az érintett területek ismételt védetté nyilvánítása. Az időszak további célkitűzése egy a nyilvánosság számára is hozzáférhető olyan adatbázis összeállítása, amely a helyi védettséget megállapító hatályos települési önkormányzati rendeleteket tartalmazza.

4.8 A tájszerkezet, tájjelleg, tájpotenciál védelme

A táj szerkezetét, jellegét és az ökológiai, ökonómiai és tájlesztítikai potenciálját meghatározó területi tervek közül az Országos Területrendezési Tervről szóló 2003. évi XXVI. törvény (OTrT törvény), valamint a Balaton Kiemelt Üdülőkörzet Területrendezési Tervének elfogadásáról és a Balatoni Területrendezési Szabályzat megállapításáról szóló 2000. évi CXII. törvény (Balaton törvény) felülvizsgálatát követően módosult. A továbbiakban a megyei területrendezési terveket e törvényeknek megfelelően kell készíteni, illetve a már elfogadott megyei területrendezési terveket azokkal összhangba kell hozni. A tervekben tájvédelmi szempontból elsősorban a tájképvédelmi övezetek szabályozása jelent előrelépést. Az ökológiai hálózat szabályozásával pedig számos nem védett természeti terület természeti értékeinek védelme biztosítható. A tájvédelmi szakhatóság részvétele a tájat érintő beruházások engedélyezési eljárásaiban – különösen az építésügyi, valamint a vezetékjogi eljárások tekintetében – mind a táj jellegének megőrzése, az optimális tájszerkezet kialakítása szempontjából számos egyedi esetben hozzájárult a táj védelméhez, azonban a nem védett tájak állapotának megőrzésében kevés előrelépés történt. A kedvezőtlen mezőgazdasági szerkezet és a hagyományos tájszerkezet és tájjelleg fenntartásában szerepet játszó tevékenységek támogatásának hiánya azonban összességében rontották a tájpotenciált.

A természet védelméről szóló törvénybe az élővilág védelme érdekében beépített fényszennyezést korlátozó rendelkezés a kezelési terveken keresztül egyben a védett természeti területek éjszakai tájképének megóvását is szolgálja. A természetes tájkép részét képező csillagos ég láthatóságának megőrzése érdekében megkezdődött a fényszennyezéstől mentes területek Csillagos Égbolt Rezervátumként való kijelölése, amelyeknek első képviselője a Zselici Tájvédelmi Körzet.

Feladatok

Az NTA-III tervidőszakban gondoskodni kell a terület- és településrendezés, az építésügy, a műszaki infrastruktúra-fejlesztés során a tájvédelmi érdekek érvényesítéséről, amely az országos ökológiai hálózat és a tájképvédelmi övezetek megfelelő lehatárolásával és szabályozásával valósul meg. A konkrét beruházásokkal összefüggő tájvédelmi szakhatósági munkát fejleszteni, pozícióját az Európai Táj Egyezményben vállalt feladatokkal összhangban erősíteni szükséges, mindezt a tájvédelem szakmai ismerveit tartalmazó, a határozatokat megalapozó jogszabállyal, szabványokkal és tájvédelmi tervekkel kell elősegíteni.

A fényszennyezés tájromboló hatásával szembeni hatékony, szemléletformáló fellépés részeként a Zselic TK mellett újabb további területek kijelölésére van szükség (Hortobágy, Őrség), amelyeket a nemzetközi szintű kritériumrendszernek is megfelelő Sötét Égbolt Parkként kell elfogadtatni és fenntartani. E kitüntetett területeken kívül is szükséges a fényszennyezést csökkentő, kiküszöbölő technikai megoldásokat előíró szabályozás és az annak megfelelő gyakorlati kivitelezés biztosítása.

4.9 Az egyedi tájértékek megőrzése

Az egyedi tájértékek a különböző tájak karakterének kialakulásában szerepet játszó, legtöbb esetben helyi jelentőségű természeti, kultúrtörténeti vagy esztétikai emlékek, amelyek a nemzet vagy a helyi társadalom hovatartozását erősítik, a tájak és kultúrák sokszínűségéről árulkodnak, ezért megóvásuk fontos feladat. A központi nyilvántartás szerint eddig 547 (az NTA-II. időszakában 346) település egyedi tájértékeinek felmérése készült el. A kataszterezést 1999-ben készült szabvány ajánlásai segítik.

Feladatok

Az egyedi tájértékek megóvása érdekében átfogó feladat a kataszterezésnek az Európai Táj Egyezmény hazai feladatainak megvalósításába való beépítése a szemléletformálás, a tájak osztályozása, valamint a tájkataszterezés folyamatán keresztül. A kataszterezés folytatásának első lépése a kataszterezésről szóló MSZ 20381:1999 számú szabvány korszerűsítése olyan módon, hogy a kataszterezés során gyűjtött adatok a Természetvédelmi Információs Rendszeren keresztül elemezhetők legyenek. A korszerűsítést követően be kell fejezni a kataszterezést. Az egyedi tájértékek védelme igényli továbbá az egyes ágazati jogszabályokban való szabályozást, így különösen a településrendezés, a kulturális örökségvédelem, valamint az épített környezet alakítása és védelme terén.

4.10 Biológiailag aktív felületek, zöldfelületek

A települési ökológiai rendszerek működését, a települések környezeti állapotát és a helyi éghajlati körülményeket befolyásoló biológiailag aktív felületek csökkenése az utóbbi 6 évben tovább folytatódott, ezért az építésügyet szabályozó törvényben bevezetésre került a biológiai aktivitásérték fogalma. A biológiai aktivitásérték a településrendezési tervben használt arányszám, amely kifejezi egy adott terület növényzetének felszínborítási értékét. A biológiai aktivitásérték számításának módszerét a KvVM közreműködésével készült, 2007-ben megjelent miniszteri rendelet tartalmazza.

A települések biológiailag aktív felületeinek megőrzése, különösen a természetvédelmi oltalom alatt álló területek esetében biztosítja a település környezetében lévő természetközeli területek, és élőviláguk kapcsolatát a településen belüli zöldterületek élővilágával. A települési zöldfelületek biológiai aktivitásuk révén jelentősen javítják a mikro/mezoklimát, melynek a környezetszennyezés és az általános felmelegedés mérséklése terén egyre nagyobb szerepe lesz.

Feladatok

Az eddigi tapasztalatok szerint a biológiai aktivitásértéknek a területfelhasználás szerinti meghatározása nem éri el a kívánt települési környezetvédelmi és tájvédelmi célt, ezért szükséges azt az egyes telkek beépítésénél is alkalmazni. A szabályozást tehát a telkek szabályozására vonatkozóan szükséges átalakítani a tájvédelmi szervek szakmai közreműködésével készítendő tanulmányokra alapozva. A zöldfelületi rendszer kialakításának szempontjait továbbra is biztosítani kell, ennek megfelelően a jogi eszközök kialakítása, a meglévő jogi szabályozás szükség szerinti módosítása, a szakhatósági eljárásba való beépítése fontos feladat.

Tudatosítani és érvényesíteni szükséges a településeken belüli zöldfelületek (gyepek, cserjék, fák, fasorok, ligetek, zöldtetők stb.) fennmaradását, fejlesztését, az „élhető település”, valamint a települési környezetben előforduló, behúzódó vadon élő élővilág megóvása érdekében.

Fontos a települési zöldfelületeket alkotó növényfajok kiválasztásánál, alkalmazásánál, hogy csak olyan fajok/fajták telepíthetők, amelyek nem özönnövények, a belterületeket, külterületeket nem gyomosítják, és így nem okozhatnak környezetükben természeti kárt.

4.11 Beavatkozások a természetbe

4.11.1 A Balaton állapota

Az 1970-es évek végéig folyamatosan telepítettek busát a Balatonba. Mára az állomány nagy része előregedett, ugyanakkor a nem ritkán 60 kilós példányok kifogása rendkívüli erőfeszítéseket igényel és csak nagyon lassan halad. Bár nincsenek pontos adataink a Balatonban élő busa állomány mennyiségéről, szakértők azt 6-14 ezer tonna közöttire becsülik.

Addig, amíg ez a természetvédelmi szempontból káros, horgászatiilag hasznosíthatatlan, jelentéktelen gazdasági értéket képviselő haltömeg nem kerül ki a Balatonból, addig nem lehet számítani arra, hogy a természetes halállományok fajösszetétele és mennyiségi aránya helyreáll.

Feladat

A tervidőszak Balatonra vonatkozó egyik kiemelt jelentőségű feladata a busaállomány drasztikus csökkentése, amelyet jelenlegi tudásunk szerint csak halászati módszerrel lehet végrehajtani.

4.11.2 A Balatoni nádasok megőrzése

A Balaton nádasai meghatározó szerepet töltenek be a tó és környezete életében. A nád természetes módon védi a partot az elhabolástól, továbbá kiemelkedő jelentőségű a tó természeti értékeinek megőrzése terén. A nádgazdálkodás munkalehetőséget teremt és a tájba illő építészet szempontjából is fontos. Mindezek miatt a Balaton nádasait kormányrendelet védi.

A nádasok bonyolult és pótolhatatlan életközösségek hordozói, értékes vizes élőhelyek, ugyanakkor kiemelten veszélyeztetettek és sérülékenyek. Jelenleg mintegy 2 000 hektárra tehető kiterjedésük, melyek megőrzése, kezelése fontos természetvédelmi feladat. Az élőhelyekre, főként a nádi énekesmadarak életmenetére alapozott kezelése, alapvetően befolyásolja a nádvágás tervezését, engedélyezését, végrehajtását.

A nádasok fennmaradása ellen hatnak a különböző parti, part menti beruházások, mint pl. a kikötők, strandok, napozó- és horgásztégek, bejárók létesítése, melyeknek előfeltétele az érintett nádasok megszüntetése. Ennek megelőzését szolgálják azok a part menti településekre készült partszabályozási tervek, amelyek rögzítik az építési lehetőségek helyszíneit. A balatoni nádasokra vonatkozó kormányrendelet, a Natura 2000 kormányrendelet továbbá a Balaton-törvényben foglaltak település szintű érvényesítése azonban lehetőséget ad a védelemre érdemes nádasok és élőviláguk, ill. a balatoni táj megőrzésére.

Feladat

A nádasok megőrzése érdekében a vízzel borított nádasok aratása csak jégről, a fészkelési, ill. a vegetációs időszakon kívül történhet. Az aratott területeken így is a következő évben a májusi fészkelések általában kimaradnak. A folyamatosan háborítatlan élőhelyek biztosítása érdekében egyes nagyobb nádfoltokon az aratás kerülendő, mint pl. a Bozsai-öbölben. A nyíltvíz felőli 10-20 m-es nádsáv aratása mellőzendő és a keskenylevelű gyékényes foltok meghagyása is fontos, mert ezek az élőhelyek a legfontosabb fészkelő helyei a nádi énekesmadaraknak. A nagyobb, északi parti öblözetekben minimálisan négyéves vágásforduló ajánlott olyan módon, hogy az területileg mozaikosan történjen. A vegyes korú ill. szerkezetű nádas képes fenntartani a leggazdagabb élővilágot.

Különösen fontos feladat a parti zónával összeérő nádasok megőrzése.

4.11.3 Biológiai védekezés vegyszerhasználat helyett

Szűnyogirtás: Magyarországon évente 500-600 ezer hektáron végeznek légi úton szűnyogirtást, elsősorban a Balaton, a Velencei-tó, a Tisza-tó a Szigetköz, a Dunakanyar térségében.

A szűnyogirtással érintett terület 95%-án kémiai irtást végeznek és mindössze 5%-án gyérítik a szűnyogokat biológiai úton. A vegyszeres szűnyogirtás során egyetlen csípő szűnyoggal együtt egyéb rovarfajok 100 000 egyede pusztul el. A természetes vizekbe, a megtermelt élelmiszerekre, kertekre stb.-re hulló vegyszerek rövid úton az emberi szervezetbe kerülhetnek.

Feladat

Az NTA-III időszakában el kell érni, hogy a vegyszeres és a biológiai szűnyogirtás aránya kiegyenlítődjön, hosszabb távon pedig a biológiai legyen az általános. Mivel a biológiai szűnyogirtást csak lárvállapotban lehet elvégezni, biztosítani kell, hogy a szűnyog szaporodó helyek feltérképezése időben megtörténjen és a lárvák fejlődési állapotáról megfelelő információ álljon rendelkezésre a beavatkozás maximális hatékonyságának biztosítása érdekében.

4.11.4 Növényvédelem

A vegyszeres növényvédelmi beavatkozások zöme a szűnyogirtáshoz hasonlóan nem szelektív módszer, így, a biológiai sokféleség súlyos csökkenéséhez vezethet, különösen erdőkben. A rovarkártevők irtására sok esetben már rendelkezésre állnak valóban szelektív, fajspecifikus biológiai növényvédelmi technológiák. Ezek alkalmazását gyakran nem is költségigényük miatt vetik el, hanem azért, mert a vegyszerekhez képest nagyobb szakértelmet, gondosabb technológiai kivitelezést és előkészítést igényelnek.

Feladat

Az NTA-III időszakában el kell érni, hogy legalább a védett területeken, és különösen az erdőkben a biológiai növényvédelmi módszereket alkalmazzák minden olyan esetben, amikor rendelkezésre áll ilyen technológia. A szakhatósági munkát szakmai útmutató összeállításával kell segíteni.

4.12 Nemzetközi minősítésű területek

4.12.1 Ramsari területek

A nemzetközi jelentőségű vadvizekről, különösen, mint a vízimadarak tartózkodási helyéről szóló *ramsari egyezményt* 1971-ben írták alá, Magyarország 1979-ben csatlakozott, majd az 1993. évi XLII. törvénnyel hirdette ki azt. Az egyezmény végrehajtása kapcsán a nemzetközi jelentőségű vizes élőhelyek jegyzékébe az elmúlt hat évben hét új területet jelentett be Magyarország, összesen mintegy 79 ezer hektár kiterjedésben. Ezzel 28-ra emelkedett a hazai ramsari területek száma, a teljes kiterjedésük pedig kerekén 233 ezer hektárra nőtt. Nemzetközi jelentőségű vizes élőhelyeink védelmében, különösen az országos, illetve helyi védelem alá nem eső ramsari területek esetében jelentős előrelépésnek számított, hogy 2004-ben a ramsari területek hálózatának csaknem teljes egésze

bekerült a Natura 2000 hálózatra (néhány töredékterület kivételével), biztosítva az egyezmény követelményeinek megfelelő védelmet, és lehetővé téve a fenntartható, „bölcs” hasznosítást.

Feladatok

Gondoskodni kell nemzetközi jelentőségű vizes élőhelyeinknek az egyezmény szellemében történő megőrzéséről, monitorozásáról és bölcs hasznosításáról, felhasználva a védett terület, illetve a Natura 2000 hálózat által lefedett ramsari területeken meglévő jogszabályi lehetőségeket, az uniós és hazai támogatási rendszereket, továbbá a kommunikáció, az ismeretterjesztés és a környezeti nevelés eszközeit.

Gondoskodni kell arról, hogy a Víz Keretirányelv végrehajtása során az abban foglalt célkitűzések teljesülése mellett a 2015-ig kialakítandó vízgyűjtő-gazdálkodási tervekbe beépüljenek a természetvédelmi, köztük a vizes élőhelyek védelmét szolgáló, a fenntarthatóságot biztosító szempontok, különös tekintettel a nemzetközi jelentőségű vizes élőhelyekre.

4.12.2 Európa Diplomás területek

Európa természeti örökségének megóvása érdekében az Európa Tanács 1965-ben megalapította az Európa Diplomát. A kitüntetéssel olyan védett területek kerülnek a terület védnöksége alá, amelyek geológiai, biológiai vagy tájképi sokfélesége kiemelkedő.

A diplomát az Európa Tanács helyszíni ellenőrzése után ötvenként újítják meg, vagy vonják vissza. A 2005-ben és 2008-ban lezajlott ellenőrzés eredményeként az Európa Tanács mindhárom területünk: az Ipolytarnóci Ősmeradványok Természetvédelmi Terület, a Szénás-hegycsoport és a Tihanyi-félsziget utóvulkáni képződményei (összesen 2371 ha) diplomáját meghosszabbította, elismerve a magyar természetvédelmi szakemberek kiváló munkáját.

A Szénás-hegycsoport megőrzésére elnyert EU-s LIFE projekt keretében 2005-2008 között sikerült gondoskodni a területen élő, világviszonylatban kiemelkedő értéket képviselő dolomit len a földkerekségen egyetlen létező élőhelyének hosszú távú megőrzéséről.

Az egyes területeken teljesítendő természetvédelmi követelmények megvalósulásának elősegítése, valamint a széles körű tájékoztatás érdekében kihirdetésre kerültek az Európa Diplomával rendelkező területek (8002/2006. (K. V. Ért. 8.) KvVM tájékoztató), továbbá a rájuk vonatkozó rendelkezések (9/2007. (K. V. Ért. 4.) KvVM utasítás).

Ipolytarnóci ősmaradványok	511,9 ha
Szénás-hegycsoport:	1 187,1 ha
Tihanyi-félsziget vulkanikus képződményei	671,8 ha
Összesen	2 370,8 ha

Feladatok

Az elmúlt évekhez hasonlóan szükséges, hogy az Európa diplomás területeink természetvédelmi kezelése részben az Európa Tanács (ET) ajánlásainak, részben az adott terület természetvédelmi igényeinek feleljen meg.

Az éves beszámoló jelentéseket az Európa Tanács számára el kell készíteni. Az ET ajánlásokban szereplő feladatok teljesítése egyúttal elősegíti azt is, hogy erősödjön a lakosság bevonása a természetvédelembe, az oktatási és szemléletformálási eszköztárak bővüljenek, valamint az Európa Diplomás területek, mint sajátos védjegyek biztosítsák e területek egyre jelentősebb ökoturisztikai vonzerejét is.

4.12.3 Bioszféra-rezervátumok

A bioszféra-rezervátum hálózat kialakítása 1976 óta folyik az UNESCO Ember és a Bioszféra (MAB) Programja keretében. A bioszféra-rezervátumok feladata három, egymást kiegészítő funkció teljesítése: a természeti értékek, ökoszisztémák és a biodiverzitás védelme, a fenntartható gazdasági és társadalmi fejlődés elősegítése, valamint a környezeti oktatás és kutatás támogatása.

Magyarországon a 80-as évek végéig 5 bioszféra- rezervátum került kijelölésre: az Aggteleki, a Fertő-tavi, a Hortobágyi, a Kiskunsági és a Pilisi bioszféra-rezervátum.

Magyarországon 2007-ben megtörtént a rezervátumok jogi minősítésének korszerűsítése, és az elmaradt bioszféra-rezervátum magterületek jogszabályi kihirdetése (7/2007. (III. 22.) KvVM rendelet és a 9/2007. K.V.Ért.4. KvVM utasítás). Az UNESCO hazai képviselője és a Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium újjáalakította a MAB Nemzeti Bizottságot. A rezervátumokat kezelő nemzeti park-igazgatóságok jelentései és a KvVM közreműködése alapján elkészült, és 2007-ben az UNESCO számára beadásra került a rezervátumok 10 éves beszámoló jelentése.

Feladatok

A következő tervidőszakban az UNESCO Bioszféra rezervátumokra vonatkozó ún. Sevillei stratégiájának ajánlásait teljesítő határon átnyúló magyar-horvát Mura-Dráva-Duna bioszféra rezervátum kialakítása a legfontosabb szakterületi feladat.

A régebben alapított bioszféra-rezervátumok tekintetében szükséges az UNESCO Tudományos Testületének ajánlásait is figyelembe véve a működtetés korszerűsítése. Szorosabb és intézményesített együttműködést kell kialakítani a bioszféra-rezervátumok természetvédelmi kezeléséért és a jelentési kötelezettségért felelős nemzeti park-igazgatóságok és a térségi érdekképviselői szereplők (gazdálkodók, önkormányzatok, civil szervezetek, oktatási intézmények stb.) között.

4.12.4 Világörökség helyszínek

A kulturális és a természet és tájvédelemért felelős tárcák kiváló együttműködésének köszönhetően több olyan kiemelt, megőrzésre érdemes hazai helyszínt vettek fel a világörökségek jegyzékébe, és nyerte el a világörökség címet, amelyek természetvédelmi, tájvédelmi jelentőséggel is rendelkeznek.

Budapest Duna-parti lát képe és a Budai Várnegyed 1987-ben lett világörökség része. 2002-ben kiterjesztésre került az Andrássy út és történelmi környezete területtel, a Hősök terével, a Millenniumi emlékművel, Szépművészeti Múzeummal, Múcsarnokkal, a millenniumi földalatti vasúttal, az Andrássy utat övező épületegyüttessel, illetve később az úgynevezett „zsidónegyeddél”. A főként építészeti és táji értékeket felsorakoztató világörökség helyszín egyik eleme – a Gellérthegy – ma már országos jelentőségű természetvédelmi terület lett.

Hollókő ófalu és táji környezete 1987-ben nyerte el a világörökség címet. Az ófalu kulturális értékei mellett a környező táj is – amely országos természetvédelmi oltalom alatt áll – hozzájárult a cím elnyeréséhez.

Az Aggteleki-karszt és a Szlovák-karszt barlangjai 1995-ben lett világörökség és 2008-ban kibővült a hazai Esztramos hegy területével. A világörökség címet természeti kategóriában nyerte el. A világörökségi helyszín egyben országos természetvédelmi oltalom alatt is áll.

Az Ezeréves Pannonhalmi Bencés Főapátság és természeti környezete 1996-ban nyerte el a világörökség kitüntető címet. A Főapátság építészeti értékei mellett a természeti környezete is hozzájárult a cím elnyeréséhez, melynek legértékesebb részei természetvédelmi oltalom alatt állnak.

A Hortobágyi Nemzeti Park – a Pusztá 1999-ben lett a világörökség része. A Pusztá – bár kulturális kategóriában, kultúrtájként nyerte el a kitüntető címet, alapvetően a Hortobágyi Nemzeti Parkot foglalja magába, amely országos jelentőségű védett természeti terület, a maga sajátos épületeivel, építményeivel, pusztai gazdálkodásával.

Pécsi ókeresztény sírkamrák (2000-ben lett világörökség) csak a teljesség kedvéért lett megemlítve, mivel természetvédelmi jelentőséggel nem rendelkeznek.

Fertő/Neusiedlersee kultúrtáj 2001-ben lett világörökség. A terület egyben országos természetvédelmi oltalom alatt is áll, nemzeti parki státuszban, tehát természetvédelmi jelentősége kiemelkedő.

A Tokaji történelmi borvidék, mint kulturális kategória, kultúrtáj 2002-ben nyolcadikként került be a hazai világörökség közé. A borvidék kulturális értékei mellett természetvédelmi, tájvédelmi jelentősége is kiemelkedő. A világörökségi terület természetvédelmi szempontból legértékesebb részei országos jelentőségű természetvédelmi oltalomban részesülnek.

A világörökségi felterjesztést megelőzően a potenciális helyszínek a világörökségi várományosi listára kerülnek. 2008-ban a következő helyszínek szerepelnek a listán:

- Ipolytarnóci őslőhely (természeti kategória)
- Komárom/Komárnó-i erődrendszer (kulturális)
- Dunakanyar kultúrtáj (kulturális)
- Rózsadombi termálkarszt területe (természeti)
- Lechner Ödön és kortársai, a magyar szecesszió (kulturális)
- A Tihanyi félsziget, a Tapolcai-medence tanúhegyei és a Hévízi tó (kultúrtáj)
- A római limes magyarországi szakasza (kulturális)
- Mezőhegyesi Állami Ménesbirtok (kulturális – kultúrtáj)
- Tájház hálózat Magyarországon (kulturális)
- Az északkeleti Kárpát-medence fatemplomai (kulturális)

Feladatok

A hazai világörökségekre vonatkozóan létre kell hozni azt a jogszabályi környezetet, amely a jelenleginél hatékonyabban képes megőrizni ezen értékeket. A kulturális tárca felelős a világörökség törvény és kapcsolódó rendeletek megalkotásáért, mely munkában a természetvédelemért felelős tárca szakmailag közreműködik a hazai világörökség helyszínek természetvédelmi, tájvédelmi érdekeinek érvényesítése érdekében.

A természetvédelmi, tájvédelmi értékeket hordozó világörökség helyszínekre ki kell dolgozni a kezelési terveket. Védett természeti területek esetében, amennyiben azok világörökségek is, a világörökségi kezelési tervek alapját a természetvédelmi kezelési tervekben foglaltak képezik.

A jelentős természeti értékekkel rendelkező világörökségi területeken illetékes nemzeti park igazgatóságoknak be kell kapcsolódniuk a kezelési tervek kidolgozásába és gyakorlati megvalósításába.

Elő kell segíteni a világörökség magyar várományos listán szereplő értékek, területek világörökséggé nyilvánítását. Biztosítani kell az érdekképviselőket a világörökséggel foglalkozó szervezetekben. Elő kell segíteni az arra érdemes értékek várományosi listára kerülését, a hozzá szükséges megalapozó tanulmányok, egyeztetések, kutatások elvégzésével.

Gondoskodni kell, a Szerencsre tervezett 50 Mwatt teljesítményű szalmatüzelési erőmű létesítésének teljes körű újragondolásáról, különös tekintettel arra vonatkozóan, hogy a nagy térségből történő beszállítás milyen terhelésnövekedést okoz, továbbá az erőmű milyen módon illeszthető a világörökségi tájba. Általánosságban arra kell törekedni – a hatékonyság növelése érdekében is – hogy a szállítási útvonalak jelentősen rövidüljenek, és az erőmű méretével, kialakításával ne veszélyeztesse a tokaji táj világörökségi státuszát.

5. VÉDETT TERMÉSZETI TERÜLETEK, NATURA 2000 TERÜLETEK ŐRZÉSE, KEZELÉSE, FENNTARTÁSA

5.1 Őrzés

A természeti értékek őrzése összetett és több típusú feladatból álló tevékenység együttes. A megőrizhetőség alapvető feltétele a feltárás és nyilvántartásba vétel, majd a megőrzés érdekében végzett tervező, megalapozó tevékenység, amely meghatározza, hogy egy adott területen vagy egy adott faj érdekében a védett, ill. a nem védett természeti területen és a Natura 2000 területen mit kell tenni.

A feltárt értékek fizikai őrzése az előre meghatározott feltételek szerinti fenntartási tevékenységek gyakorlati ellenőrzése a természetvédelmi őrszolgálat feladata. A természetvédelmi őr fentiekből következően elsősorban a tudásával, ill. fizikai jelenlétével gondoskodik az adott helyszíneken a természeti értékek őrzéséről. A természetvédelmi szakszemélyzet (a felügyelők, az őrök, hatósági személyek) csak és kizárólag akkor képes megőrizni az élő- és élettelen természeti értékeket (állatot, növényt, barlangot stb.), ha azokat előzetesen feltárták, azaz pontos ismeretei vannak azok élőhelyéről, ökológiai és élettani igényeiről, lelőhelyéről (pl. virágzás, fészkelés, előfordulás, gyakoriság stb.). A természeti területek őrzésében jelentős segítséget nyújtanak a társhatóságok őrzési feladatokat ellátó szakemberei, a polgári természetőrök és a rendőrség, polgárőrség, melyekkel az Őrszolgálat szoros együttműködésben működik.

Az egész világon általános gyakorlat, hogy a nemzeti parkokban és más kategóriába tartozó nagyobb kiterjedésű védett természeti területeken természetvédelmi őrszolgálat működik. Nincs a világon olyan említésre méltó nemzeti park, amelyiknek ne volna őrszolgálat. Ennek a nemzetközi gyakorlatnak megfelelően nálunk is a nemzeti park igazgatóságokhoz tartozik a természetvédelmi őrszolgálat, melyet a jelenlegi keretek között kell továbbfejleszteni.

Magyarországon a természetvédelmi őrök 1992-től – a köztisztviselők jogállásáról szóló törvény kihirdetése óta – köztisztviselők, 1998 óta pedig intézkedésre jogosult hatósági személyek, akiknek jogosultságait és kötelességeit az 1997. évi CLIX. törvény II. fejezete a korábbiakhoz képest jelentősen kibővítve állapította meg.

A Természetvédelmi Őrszolgálat kiemelt feladata 840.000 hektár védett természeti terület, az ex lege védett természeti területek, 735 védett növény- és gombafaj (ebből fokozottan védett 63 faj), 965 védett állatfaj (ebből fokozottan védett 137 faj) őrzése, megóvása, károsításának megelőzése. További feladat a természeti területek (az ország területének mintegy 50%-a, pl. erdők, gyepek, nádasok, természetes vizek), a természeti értékek (vadon élő nem védett növény- és állatfajok, földtani értékek), valamint 38 ezer nyilvántartott régészeti lelőhely őrzése, károsításának megelőzése.

2004-től további 1,2 millió hektár Natura 2000 területen kell ellátni a természetvédelmi őrzés feladatát, amely csak a szakfelügyelői gárda és részben az őrszolgálat által előzetesen elvégzett feltáró megalapozó munka után lehetséges. 2005-től a Természetvédelmi Őrszolgálat látja el a régészeti örökség védelmével kapcsolatos feladatokat is.

A 2003-2008. közötti időszakban a természet védelmével összefüggő problémák közül ki kell emelni a természetvédelmi őrzés új kihívásait: a védett természeti területeket érintő illegális hulladéklerakást, a gyűjtogatást, a védett állatok pusztítását mérgezéssel, a védett növények engedély nélküli gyűjtését és kereskedelmét, az illegális terepmotorozást és quadozást, az engedély nélküli fakitermeléseket, illetve erdei falopásokat stb. A károkozások mértéke, természeti területeink és értékeink veszélyeztetettsége, egyre növekvő tendenciát mutat.

Az NTA 2003-2008. tervezési időszakának eredménye, hogy 2008-ban – átmeneti csökkenés után – 80 fővel növekedett a Természetvédelmi Őrszolgálat létszáma, amely ma 280 főből áll. Ugyanakkor a szakfelügyelői gárda és a központi természetvédelmi igazgatás létszáma nem követte az uniós tagsággal összefüggő feladatok növekedését.

Feladatok

Gondoskodni kell arról, hogy mind a központi igazgatás, mind a felügyelői kar, továbbá a Természetvédelmi Őrszolgálat létszámnövekedése arányban álljon a megnövekedett feladatokkal. A felügyelői kar létszámát mintegy 100 fővel, a Természetvédelmi Őrszolgálatét pedig 250 fővel kell megemelni. Csak ezekkel a létszámnövelésekkel lehet biztosítani az uniós tagságból és a 2011-es uniós elnökségi teendőkből adódó feladatok elvégzését (jelentéstételi kötelezettségek, jogharmonizációs feladatok, uniós megsértési eljárások kezelése, ill. az egyre fokozódó mértékű károsítással szembeni őrzési tevékenységek stb.).

További feladat a Természetvédelmi Őrszolgálat működését megalapozó 1997. évi CLIX. törvény II. fejezetének és a végrehajtási rendeleteknek a módosítása a 2007-2008. években előkészített tervezeteknek megfelelően.

A természeti értékek megőrzése azonban csak akkor lehet sikeres, ha abban a társadalom a mainál nagyobb mértékben vesz részt, ezért növelni kell a polgári természetőrök létszámát is, amely jelenleg 1000 fő.

5.2 Területkezelés

5.2.1 Agrártevékenységek

Hazánk természeti értékeinek jelentős hányada kötődik közvetlenül a mezőgazdasági művelés alatt álló területekhez, illetve az erdőkhöz. Az adott természeti érték igényeitől függően a földhasználat alakítására vonatkozó természetvédelmi célok és eszközök is változatosak lehetnek, az önkéntes alapú támogatási rendszerekhez való csatlakozástól, a kötelezően betartandó földhasználati előírásokon keresztül egészen az állami tulajdonú védett természeti területek nemzeti park igazgatóságok által történő vagyonneveléséig.

Az önkéntes alapú támogatási rendszerek elterjesztését célul tűző Nemzeti Agrár-környezetvédelmi Program keretében 2003. évben is folytatódott az érzékeny természeti területek (ÉTT) programja. A program sikerét bizonyítja, hogy a támogatott terület nagysága a 2002-ben elért 20 000 hektár kétszeresére növekedett és meghaladta a 40 000 hektárt. 2004-től a Nemzeti Vidékfejlesztési Terv Agrár-környezetgazdálkodási Intézkedése foglalta magába a tartalmilag és területi hatályát tekintve is némiképp módosult programot, amely mögött immár jelentős európai uniós források álltak. Az 5 éves szerződés keretében természetvédelmi célú előírásokat vállaló gazdálkodókat már 120 000 hektáron támogatta – több, mint 5 Mrd Ft/év ráfordítással – a magyar kormányzat a madár- ill. élőhely-védelmi intézkedések végrehajtása során. A program kiemelt célja többek között a tűzok, ugartyúk, szalakóta, haris és a fokozottan védett ragadozó madarak állományainak védelme, természetes élőhelyeinek fenntartása és kialakítása, amely 8 választható célprogramon keresztül valósul meg.

Az állami tulajdonú védett természeti területek nemzeti park igazgatóságok által történő vagyonnevelése a természetvédelmi szempontból a legkedvezőbb megoldás, ahol a gazdálkodási szempontok helyett a természetvédelem szempontjai vezetnek a területkezelést. A nemzeti park igazgatóságok vagyonnevelési tevékenysége olyan fejlesztések, speciális kezelések megvalósítását teszi lehetővé, melyet hatósági előírásokkal vagy támogatási rendszerekkel lehetetlen lenne megvalósítani, illetve hosszú távon fenntartani (pl. nagyléptékű vizes élőhely fejlesztések, speciális kaszálási és legeltetési módszerek). 2003-ban a nemzeti park igazgatóságok vagyonnevelésében 224 000 hektár védett természeti terület volt, mely 2008-ra több, mint 20%-kal 275 000 hektárra növekedett. A nemzeti park igazgatóságok vagyonnevelésében lévő területek egy részén saját maguk látják el a természetvédelmi célú területkezelési feladatokat, más területeken a helyi gazdálkodók bevonásával, nemzeti parki irányítással és ellenőrzés mellett szerződéses formában valósul meg a kezelési tevékenység.

A nemzeti park igazgatóságok vagyonnevelésében lévő védett gyepterületek kezelésének egyik sarkalatos kérdése a megfelelő állatsűrűséggel és állatfajjal/fajtaival történő legeltetés. A nemzeti park igazgatóságok vagyonnevelésében lévő területeken az elmúlt időszakban jelentősen emelkedett a magyar szürke szarvasmarha, illetve a bivaly állománya, emelkedést mutatott az őshonos juhállomány

(racka, cigája, cikta) és a magyar tarka szarvasmarha állománya, míg a hucul ló állományának nagysága állandósult.

Az elmúlt időszakban a természetvédelmi célú vagyonkezelés jogszabályi háttere megerősödött és egységessé vált. Hatályba léptek „a nemzeti park igazgatóságok adatszolgáltatási kötelezettségéről” szóló 1/2003., „a nemzeti park igazgatóságok által kötött haszonbérleti szerződésekről” szóló 16/2005., illetve a nemzeti park igazgatóságok vagyonkezelési tevékenységének egységes alapelvek szerinti ellátásáról szóló 9/2006. KvVM utasítások, melyek a vagyonkezelés tekintetében egységes mederbe terelték a nemzeti park igazgatóságok tevékenységét.

A nemzeti park igazgatóságok vagyonkezelési tevékenységét a 2007-ben elfogadott vagyonkezelési koncepciók, illetve 10 éves vagyonkezelési tervek határozzák meg.

Feladatok

2009-től az agrár-környezetgazdálkodás támogatásával a környezetvédelem, a természetvédelem és a földhasználat összehangolását az Új Magyarország Vidékfejlesztési Program segíti elő. A természetvédelmi zonális agrár-környezetgazdálkodási kifizetések kizárólag a Magas Természeti Értékű Területek (az Érzékeny Természeti Területek felülvizsgálata során kialakított és a MePAR-ban fizikai blokk szinten lehatárolt mintaterületek), szántó és gyepterületeire igényelhetők. Az Érzékeny Természeti Területek speciális támogatásai az NVT AKG esetében kb. 500 ezer hektár területen voltak hozzáférhetők. Az ÉTT területek felülvizsgálatát (egyben az MTÉT területek kijelölését) követően 2009-től a potenciálisan támogatható terület nagysága várhatóan a jelenlegi másfél-kétszeresére növekszik, mely lehetővé teszi azt, hogy a támogatásban részesülő területek nagysága a jelenlegi terület kétszeresére (kb. 250 ezer hektár) növekedjen. A támogatható területek felülvizsgálata során célunk, hogy a Natura 2000 területeken minél nagyobb arányban lehessen igénybe venni ezeket a speciális természetvédelmi célú kifizetéseket.

A vagyonkezelési tevékenység célja, a védett természeti területeken – a kezelési tervekben rögzített – természetvédelmi célú földhasználat megvalósítása.

Cél, hogy a tervezési időszak végére állandósuljon a nemzeti park igazgatóságok használatban lévő területek kiterjedése. A tervezési időszak alatt növelni kell a nemzeti park igazgatóságok természetvédelmi célú vagyonkezelési tevékenységének infrastrukturális háttérét, illetve a kezelt gyepterületekkel arányos állatállomány növelése szükséges.

5.2.2 Az erdők vagyonkezelése

Az erdők fenntartására, védelmére vonatkozó természetvédelmi irányelvek átfogóan a tervezési-ellenőrzési rendszeren (természetvédelmi kezelési tervek, körzeti erdőtervek és a kapcsolódó hatósági rendszer), valamint a gazdálkodók támogatásán keresztül valósíthatók meg.

Az erdészeti támogatások 2004-ig szinte csak hazai forrásokból táplálkoztak, melyek a tervidőszak folyamán egyre szűkülő mértékben álltak az erdőgazdálkodók rendelkezésére. 2004-től a Nemzeti Vidékfejlesztési Terv Agrár-környezetgazdálkodási Intézkedése foglalja magába a legfontosabb erdővel és az erdő-környezetvédelemmel kapcsolatos támogatásokat, melyek mögött immár jelentős európai uniós források állnak. A természetvédelmi szempontból legfontosabb jogcímek az erdőtelepítéssel, a Natura 2000 területeken lévő erdők kompenzációs támogatásaival, valamint az önkéntesen vállalható erdő-környezetvédelmi kifizetésekkel kapcsolatosak. E jogcímek közül jelenleg az erdőtelepítések támogatása már működik, míg a Natura 2000 és erdő-környezetvédelmi kifizetések jogcímeinek előkészítése folyik. Várhatóan 2010-től lesznek kifizetések e jogcímenek.

Különleges kezelési, gazdálkodási feladatot jelent a nemzeti park igazgatóságok számára az igazgatóságok vagyonkezelésében lévő állami erdőterületek kezelése, fenntartása. A tervidőszak alatt a nemzeti park igazgatóságok által vagyonkezelt erdő művelési ágban lévő területek nagysága 27 485 hektárról 33 504 hektárra változott.

E természetvédelmi célú erdőkezelés a nem védett erdőkben folytatható erdőgazdálkodási tevékenységgel szemben egy olyan erdőmegőrzési, erdőkezelési feladatot jelent, melynek elsődleges célja a vagyonkezelésben lévő erdők biológiai sokféleségének megőrzése és gyarapítása, a

természetvédelem szempontjainak érvényesítése. Ehhez a tevékenységhez a hagyományos erdőgazdálkodás egyes eljárásai (pl. fakitermelés) csak eszközök, és nem célok. Természetesen a fakitermelés elvégzése és az esetlegesen keletkező eredmény visszaforgatása a természetvédelmi tevékenységek támogatására is fontos kiegészítő célkitűzés.

Természetvédelmi szakmai cél a folyamatos erdőborítással járó erdőkezelési technológiák üzemi méretekben történő megvalósításának bevezetése, minta jellegű bemutatása.

Feladatok

A nemzeti park igazgatóságok vagyionkezelésében lévő erdők kezelése a továbbiakban is kiemelkedő szerepet kap az igazgatóságok tevékenységében. Természetvédelmi szakmai cél olyan kezelési módok alkalmazása, folyamatos bevezetése, melyek a jelenlegi módszereknél jobban segítik a biológiai sokféleség megőrzését és gyarapítását, a természetvédelmi elsődleges rendeltetéshez kapcsolódó elvárások teljesítését. Ennek leghatékonyabb eszköze és a tervidőszak célja a folyamatos erdőborítással járó technológiák üzemi méretekben történő megvalósításának bevezetése, mintagazdálkodás jellegűen. A vagyionkezelésbe vett területeken el kell végezni az erdőszerkezet-átalakításokat. Fontos feladat a bolygatás nélkül fenntartandó erdőterületek hálózatainak kialakítása a saját vagyionkezelésben lévő területeken is az ott előforduló erdőtípusok tekintetében.

A természetvédelmi erdőkezelési feladatok gyakorlati megvalósítását segíti a természetvédelmi erdőgazdálkodás tervezési-, elszámolási rendszerére vonatkozó szabályozás kidolgozása és bevezetése.

5.3 Fajok megőrzése, kezelése

5.3.1 Veszélyeztetett fajok megőrzése

2004 és 2006 között a Környezetvédelmi és Vízügyi Miniszter 22 állat- és 20 növényfajra vonatkozó természetvédelmi fajmegőrzési tervet hagyott jóvá (aldrovanda, bánáti bazsarózsa, boldogasszony papucs, bókóló zsálya, borzas macskamenta, egyhajúvirág, erdélyi hérics, hagymaburok, magyar kőkörcsin, magyarföldi husáng, réti angyalgyökér, mocsári kardvirág, négysarkú piramismoha, osztrák sárkányfű, tartós szegfű, tatógó kőkörcsin, tátorján, tornai vértő zöld koboldmoha, zöld seprőmoha; bánáti csiga, dobozi pikkelyescsiga, Anker-araszoló, csüngő araszoló, csíkos boglárka, ezüstsávós szénalepke, díszes tarkalepke, szürkés és karszti hangyaboglárka, vértesi csuklyásbagoly, villányi télibagoly, nagy szikibagoly, atracél cincér, pusztai gyalogcincér, alpesi göte, haragos sikló, rákosi vipera, kék vércse, tűzok, csíkos szöcskegér, északi pocok, farkas, hiúz).

A 2001-2006-ig tartó időszakban 16 nyertes LIFE pályázat 12,8 millió Euró európai uniós pénzügyi támogatást eredményezett a magyarországi természetvédelem számára, melyből több fajvédelmi program került megvalósításra (rákosi vipera, farkas, hiúz, parlagi sas, tűzok, kerecsensólyom, kék vércse, réti angyalgyökér, tartós szegfű).

Hazai forrásból folyik a farkas, a hiúz, az alpesi göte, a haragos sikló, illetve részben a rákosi vipera és az ezüstsávós szénalepke, továbbá a növények esetében a tartós szegfű, erdélyi hérics, kónya zsálya, bánáti bazsarózsa és tornai vértő fajmegőrzési programja.

Ezekon kívül folytatódott a fogoly védelmét célzó, a Nyugat-Magyarországi Egyetem Vadgazdálkodási Intézetének koordinálásával folyó Magyar Fogolyvédelmi Program, amelyet 1992-ben indított el a Földművelésügyi Minisztérium.

Jelentős előrelépés volt a gerinctelen állatok védelme terén, hogy 10 puhatestű, 19 bogár, 6 egyenesszárnyú, 7 szitakötő és 24 lepkefaj legfontosabb hazai élőhelye bekerült a Natura 2000 hálózatba.

Feladatok

Tekintettel arra, hogy a szükséges fajmegőrzési tervek elkészültek, az erőforrásokat ezek végrehajtására kell összpontosítani. Ezzel párhuzamosan indokolt néhány további kritikus állapotba került élőlény fajmegőrzési tervének kidolgozása, pl. földikutya.

Egyes különösen veszélyeztetett fajok esetében a korábbi élőhelyekre való visszatelepítések megkezdése szükséges, pl. rákosi vipera.

2008-ban a KvVM az MME és a hazai áramszolgáltató vállalatok képviselőivel „Akadálymentes Égbolt” címen megállapodást kötött, amely szerint 2020-ig fel kell számolni, illetve minimálisra kell csökkenteni az országos szabadvezeték-hálózaton történő madárpusztulások veszélyét. A cél az országos szintű lefedettség elérése, három szakaszban. Első lépésként a legveszélyesebb szakaszok felmérése, majd leszigetelése történik meg. Az első szakaszban kb. 1000 km veszélyes középvezetékű szabadvezeték madárbaráttá alakítása történik meg LIFE pályázatok keretében. A Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület által elkészített megalapozó tanulmány szerint a madárvédelmi szempontból legmagasabb prioritású (5-ös skálán a 4-es és 5-ös fokozat), külterületi középvezetékű szabadvezeték teljes hossza az országban kb. 8000 km, míg belterületen (ahol elsősorban a fehér gólya esik áramütés áldozatául) kb. 3800 km. Magyarországon eddig több mint 50 000 középvezetékű oszlop (ami nagyságrendileg 5000 km vezetékhosszt jelent) szigetelése történt meg az állami és civil természetvédők, továbbá az áramszolgáltató vállalatok együttműködésének köszönhetően.

A repülő nagytestű madarak vezetéknek történő ütközése miatti pusztulás megelőzésére kidolgozott foszforeszkáló, kisebb légmozgás esetén is forgó „madáreltérítők” kihelyezésének megkezdését is meg kell kezdeni.

Akciótervet kell kidolgozni és végrehajtani a ragadozómadarak illegális mérgezésének megszüntetésére. Ehhez a programhoz és egyéb fajvédelmi tevékenységekhez uniós pályázati forrásokat (LIFE+) is lehetőség szerint igénybe kell venni.

5.3.2 Idegenhonos özönfajok elleni védekezés

Több hazai és nemzetközi jogszabály, stratégia tűzi ki célul a biodiverzitás megőrzése érdekében ill. gazdasági kármérséklés miatt az inváziós, tájidegen növényfajok visszaszorítását, eltávolítását illetve terjedésének megelőzését. Magyarország 2002-ben csatlakozott a Biológiai Sokféleség Egyezményhez majd 2003-ban elfogadásra került a Berni Egyezmény Európai Stratégiája az özönfajok ellen, amely 2008-ban magyarul is megjelent a Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium (KvVM) gondozásában. A stratégiában foglaltaknak megfelelően megkezdődött a hazai inváziós fajokra vonatkozó eddigi kutatási és kezelési tapasztalatok összegyűjtése, rendszerezése és ez alapján az özönfajok hazai jegyzékének összeállítása. Az inváziós növények hazai listájának összeállítását a 2004-ben és 2006-ban a KvVM Természetvédelmi Hivatalának tanulmánykötetként megjelent Özönnövények I. és II. kötetben tárgyalt fajok jegyzéke alapozza meg.

Feladatok

A legfontosabb feladat az inváziós fajok elleni hazai stratégia kidolgozása, valamint ehhez kapcsolatosan a potenciálisan veszélyt jelentő fajok elleni védekezés akciótervének elkészítése. A következő hat évben azonban meg kell kezdeni a legveszélyesebben terjedő fajok elleni gyakorlati védekezést. (Tekintettel arra, hogy már ma is jelentős kárt okoznak ezek a fajok, lényegesen olcsóbbak a megelőző intézkedések, mint a szétterjedésük utáni védekezés.) A várható – szomszéd országokat már elért – fajok terjedésére figyelő rendszer kiépítése szükséges, amellyel lehetővé válik az újabb fajok szétterjedésének megakadályozása.

Széles körű társadalmi felvilágosító kampányt szükséges folytatni az inváziós fajok veszélyeit bemutató szóróanyagokkal, annak érdekében, hogy ki lehessen zárni e fajok véletlenszerű vagy szándékos betelepítéseit. Az inváziós fajokkal kapcsolatos információkat mindenki számára elérhetővé kell tenni a világhálón is. Az a cél, hogy ezek az oldalak összekapcsolódjanak az érintett európai és globális özönfajokkal foglalkozó információs hálózatokkal.

Magyarország szorgalmazza az özönfajok elleni uniós szintű egységes fellépést, és egy önálló közösségi politika létrehozását az inváziós fajokkal kapcsolatos problémák kezelésére. Az özönfajokkal kapcsolatos döntéshozatalban a nemzetközi jognak megfelelően elő kell írni az elővigyázatossági megközelítést. Szoros együttműködést kell kialakítani pl. az Európai és Földközi-tenger Melléki Növényvédelmi Szervezettel (EPPO), amely az IPPC (Nemzetközi Növényvédelmi

Egyezmény 1951, 1997-ben módosítva) keretein belül elismert, regionális növényvédelmi szervezet, így az általa kialakított szabványokat érdemes figyelembe venni a kockázatelemzések tartalmi követelményeinek meghatározásakor.

Az inváziós növényfajok visszaszorítása csak a területen zajló gazdálkodással, a terület kezelésével oldható meg, amihez szükséges a megfelelő támogatási rendszer kidolgozása és bevezetése.

Az inváziós állatfajok visszaszorítására fokozott állategészségügyi (karantén) intézkedések szükségesek, illetve a kedvtelésből tartott, nem őshonos állatok tartását rendszeresen ellenőrizni szükséges. A már más országban bizonyítottan inváziós tulajdonságokkal rendelkező állatfajok behozatalát pedig, jogi szabályozással kell megakadályozni.

5.3.3 Vadállomány kezelése védett természeti területeken

2004-ben elkészült a Természetvédelem vadgazdálkodási – vadászati koncepciója, amely hosszú távon meghatározza az ágazat tevékenységét.

A nemzeti park igazgatóságok vadászatra jogosultsága alá tartozó önálló, illetve társult vadászati jogú vadászterületek összes kiterjedése 2003-ban 104 000 hektár volt, ami 14 vadászterületet jelentett. Az új vadászterület alakítások eredményeképpen 2008-ra a vadgazdálkodási egységeink kiterjedése 21 vadászterületen elérte a 155 000 hektárt.

A hosszú távú vadgazdálkodási előírásokat tartalmazó körzeti vadgazdálkodási tervek a természetvédelemért felelős miniszter egyetértésével 2004-re elkészültek.

A nemzeti park igazgatóságok vadászatra jogosultsága alatti vadászterületeken folytatott vadállomány-kezelés gyakorlatához 2007-ben elkészült a szakmai szabályozás, amely részletesen meghatározza a vadgazdálkodással kapcsolatos alapelveket, a vadállomány-kezelés gyakorlatát és a vadállomány-szabályozás végrehajtásának szempontjait.

A túltartott nagyvadállomány 2003-2008. között is jelentős károkat okozott a természeti értékekben és helyenként csak kerítések védelmében tette lehetővé a természetes erdőfelújítások alkalmazását. Az KvVM és az FVM által közösen kidolgozott nagyvadlétszám-csökkentési program hatására átmenetileg megállt a nagyvadfajok állomány nagyságának növekedése és elindult egy kis mértékű, átmeneti csökkenés. 2007-ben a nagyvadfajok állomány nagysága újra növekedésnek indult.

Feladatok

Az igazgatóságok önálló vagy társult vadászatra jogosultsága alá tartozó vadászterületek természetvédelmi célú különleges rendeltetésűek. A rendeltetésnek megfelelően e vadászterületeken – a meghatározóan jövedelmezőségre tervezett gazdasági vagy sportcélú vadgazdálkodási-vadászati gyakorlattól eltérően – a természetvédelmi kezelési tervnek megfelelő extenzív vadállomány-fenntartással és a természet védelmét szolgáló állomány-szabályozással az ökoszisztémák természetességhez közeli állapota, a természeti és kiemelten a védett természeti területek és értékek megóvása a feladat.

Védett területeken (elsősorban védett erdőkben) a természetvédelem célja, hogy jelentős mértékben csökkentse a jelenlegi vadlétszámot. Akkor vadlétszám fenntartása a kívánatos, amely mellett lehetővé válik az erdők természetes felújítása, vadkizáró kerítések alkalmazása nélkül. A védett területeken a vadkizáró kerítések rombolják a tájképet, csökkentik a terület ökoturisztikai értékét, jelentős mértékben megnövelik a vadállomány sűrűségét a kerítésen kívüli területeken, ezért azok nem kívánatosak.

Az intenzív erdei vadgazdálkodást a nem védett területeken kialakított vadaskertekben kell megvalósítani, ilyenek létesítése a védett természeti területeken ellentétes azok rendeltetésével.

A KvVM és az FVM által közösen kidolgozott nagyvadlétszám-csökkentési program hatására 2003-2006. között elkezdődött nagyvadlétszám csökkenés megállt, és 2007-2008-ban újabb erős növekedés indult meg: a gímszarvas, a vaddisznó és az őz állományainak nagysága meghaladja a mindenkorin legmagasabb szintet. Ezért a program további következetes végrehajtása elengedhetetlen.

5.3.4 A halállomány kezelése

A természeti értéket képviselő halfajok állományait a tévídőszakban a legtöbb természetesen vizünkön sikerült megőrizni, amit elősegített az élőhelyek fenntartása, állapotjavítása, revitalizációja, valamint a halgazdálkodási tervekben szerepeltetett feltételrendszerek érvényesítése. Az élőhelyek természetes jellegének fenntartását több esetben a nemzetipark-igazgatóságok által megszerzett halászati hasznosítói jog biztosította. Az utóbbi években megnövekedett kárókatona-állomány természetes halfaunát is veszélyeztető predációja miatt e madarak ritkításának lehetőségét a közösségi szabályozás szerint megvalósítható szintig bővült (18/2008. (VI. 19.) KvVM rendelet). Mivel egyes nem őshonos halfajok inváziója negatív hatással van őshonos faunánkra, elkezdődött a halak hasznosításában érdekelt csoportok (halászok, horgászok) felvilágosítása, amit az invázió fajok elleni gyakorlati védekezés érintettek bevonásával történő megvalósítása kell, hogy kövessen.

Fő célkitűzés a hazai természetes és természetközeli állapotú vizekre jellemző halfauna faj- és egyedszámának hosszú távú fenntartása. Ebben prioritás a vízi élőhelyek fenntartása, állapotuk javítása, illetve egyes területeken az élőhelyek teljes rehabilitációja. Ezért – és az őshonos halfauna fenntartható használatának biztosítása érdekében – a szükséges jogszabály-módosításokat el kell végezni.

Feladatok

Egyes fokozottan védett halfajokra fajmegőrzési tervet kell készíteni. Védett természeti területen, Natura 2000 területen – valamint ott, ahol a jó állapotú élőhelyeken a halállomány természetes képet mutat – a halászati vízterületek gazdálkodási tervében érvényesíteni kell a természetvédelmi célokat. Őshonos és jelenleg még önfenntartó halállományaink hosszú távú megőrzése érdekében elkerülhetetlen a halvédelem általános megerősítése (beleértve a vizek szennyezésének és a vízpartok átalakításának megakadályozását, visszaszorítását), a kárókatona-állomány európai-szintű visszaszorításának megoldása is. Több vízterületen szükség van az invázió halfajok elleni hatékony fellépésre, amihez mind a jogszabályi, mind a gyakorlati megvalósítás alapját meg kell teremteni. Egyes hasznosított, de jelenleg méretkorlátozással és fajlagos tilalmi idővel még nem rendelkező fajok esetében indokolt e korlátozások kidolgozása és bevezetése is.

5.3.5 A vadon élő állatfajokkal kapcsolatos állatvédelmi feladatok

Az állatok védelméről és kíméletéről szóló 1998. évi XXVIII. törvény hatályba lépését követően a vadon élő állatfajok egyedeivel kapcsolatban is erősödnek az állatvédelmi törekvések.

Megjelentek a következő jogszabályok:

- a veszélyes állatokról és tartásuk engedélyezésének részletes szabályairól szóló 8/1999. (VIII. 13.) KöM-FVM-NKÖM-BM együttes rendelet.
- az állatkertek és állatotthonok létesítéséről, működéséről és fenntartásáról szóló 3/2001. (II. 23.) KöM-FVM-NKÖM-BM együttes rendelet, mely tárgyidőszakban módosításra került.
- a cirkuszi menázséria létesítése és működtetése engedélyezésének, valamint fenntartásának részletes szabályairól szóló 222/2007. (VIII. 29.) Korm. rendelet.

Feladatok

A következő időszakban már nem a jogalkotásra, hanem a hatályos jogszabályokban foglalt állatvédelmi előírások érvényre juttatására, illetve az ehhez kapcsolódó tudatformáló tevékenységre kell hangsúlyt fektetni.

5.4 Élettelen természeti értékek

5.4.1 Barlangtani, földtani és felszínalaktani értékek, ásványok

Élettelen természeti értékeink körében megkülönböztetett helyet foglalnak el a *barlangok*, amelyek kiemelt oltalmát és kizárólagos állami tulajdonjogát a törvény mondja ki. A természet védelméről

szóló törvény legutóbbi módosítása (2008) azt is előírja, hogy valamennyi barlangot a nemzeti park igazgatóságok vagyonkezelésébe kell adni.

A nemzeti park igazgatóságok vagyonkezelésének egységes alapelvek szerinti ellátása érdekében elkészült és jóváhagyásra került a barlangok vagyonkezelési koncepciója.

Az ismert barlangok (4077 db) bejáratí koordinátáinak pontos bemérésével és a felszín alatti kiterjedésének meghatározásával lehetővé vált közülük 3482 külterületen nyíló barlang felszíni védőövezetének lehatárolása. Ezzel egyúttal megteremtődtek e barlangok ingatlan-nyilvántartási megjelenítésének feltételei is.

A NTA-II tervidőszakában közel 50 barlangban történtek védelmi és rekonstrukciós célú műszaki beavatkozások, mely utóbbiak közül kiemelkedik a Baradla-Vöröstó-Jósvafői szakaszának teljes felújítása. Közvetett módon ugyancsak a barlangok állapotának megőrzését szolgálta a barlangi bűvármerülések feltételeinek szabályozása, valamint a minisztérium felügyelete alatt lebonyolított barlangi túra- és kutatásvezetői tanfolyamok, amelyeken összesen 105 illetve 14 fő szerzett képesítést.

2008. december 31-ig az ismert barlangok 73%-a, (2972 db) már a nemzeti park igazgatóságok vagyonkezelésébe került.

A természet további élettelen értékeinek a kiemelt oltalma egyedi jogszabállyal történő védetté nyilvánítással biztosítható. E program keretében a NTA-II tervidőszakában a hazánkban előforduló közel 500 *ásványfaj* közül 11 ritka és kereskedelmi célú gyűjtéssel veszélyeztetett ásvány példányai kerültek védelem alá (21/2007. (VI. 20.) KvVM rendelet). Elkészült a *földtani alapszervénynek* minősülő közetfeltárások országos adatbázisa, és folyamatban van 30 nemzetközi szinten is jelentős alapszervény védetté nyilvánításának előkészítése. Sikerrel zárult az a nagyszabású leletmentő akció is, amelynek eredményeként a bükkábrányi lignitbányában előkerült 8 millió éves fatörzsek hat példánya Ipolytarnócon nyert végleges elhelyezést.

Feladatok

Be kell fejezni a barlangok nemzeti park igazgatóságok vagyonkezelésébe adását. Az NTA-III tervezési időszakának kiemelt feladatai a barlangok felszíni védőövezeteinek ingatlan-nyilvántartási megjelenítése (ami a barlangok védelmén túl a tulajdonosok biztonságát is szolgálja); valamint a KEOP illetve ROP források felhasználásával az élettelen természeti értékek megőrzését, rekonstrukcióját, illetve az arra alkalmas értékek színvonalas bemutatását célzó beruházások megvalósítása.

A fentiekben, illetve a barlangokkal kapcsolatban külön pontokban tárgyalt nyilvántartási és tervezési feladatokon túlmenően, folytatni kell a kiemelt oltalomra érdemes élettelen természeti értékek védetté nyilvánítási programját. Ennek keretében biztosítani kell a jelentős természeti értéket képviselő ősmaradványok; a védett ásványok lelőhelyeként, denevérvédelmi vagy egyéb természetvédelmi szempontból jelentős mesterséges üregek; valamint a védett területen kívül elhelyezkedő földtani alapszervények természetvédelmi oltalom alá helyezését és a megóvásukhoz szükséges intézkedések foganatosítását.

Stratégiai jelentőségű az UNESCO védnöksége alatt működő Európai illetve Globális Geopark Hálózathoz történő csatlakozás, mely szervezetek célja, hogy elősegítsék bolygónk földtani örökségének védelmét és az arra irányuló geoturizmus révén az érintett térségek fenntartható fejlődését. Ennek előfeltétele az első hazai geoparkok (a Bakony-Balaton Geopark és a Szlovákiával közös Nógrád-Novohrad Geopark) létrehozása.

5.4.2 Karszt területek

Bár a nyílt karsztterületek hazánk felszínének alig 2%-át alkotják, e területek – széleskörű felszínalaktani, barlangtani és élővilágvédelmi jelentőségük mellett – meghatározó szerepet játszanak az ivóvízellátásban egyre jelentősebbé váló karsztvizek utánpótlódása és minősége szempontjából. Általános védelmük érdekében a NTA-II tervidőszakának jelentős előrelépése a nyílt karsztterületek külterületi jegyzékének kihirdetése (8002/2005 (MK 138) KvVM tájékoztató); az érintett 34 891 db helyrajzi szám összesen 180 000 hektárt fed le.

Feladatok

A nyílt karsztok általános védelmére, illetve azok kiemelt oltalom alatt álló elemeinek – barlangok, víznyelők, karsztos nemzeti parkok és tájvédelmi körzetek – védelmére vonatkozó előírások következtetésén túlmenően fel kell gyorsítani a védelemre tervezett további karszterületek (pl. Nyugat-Mecseki TK) védetté nyilvánítási eljárását, és gondoskodni kell a belterületre eső nyílt karszterületek jegyzékének kihirdetéséről is. Ez utóbbiak körében kiemelt jelentőségű a Budai Termálkarszt területe, amelynek védelmét világviszonylatban is egyedülálló módon egy főváros lakóterülete alatt kell biztosítanunk.

5.5 Károsodott területek helyreállítása

A természetes élőhelyek megőrzése és fenntartása mellett természetvédelmi szempontból kiemelkedő fontosságú az emberi tevékenység hatására leromlott élőhelyek, termőhelyek helyreállítása (élőhely-rehabilitáció) és adott esetben a már teljesen elpusztult élőhelyek visszaállítása (élőhely-rekonstrukció). Az első esetben a bekövetkezett leromlás megállítása illetve az eredeti állapot visszaállítása a cél, míg az élőhely rehabilitáció esetében a teljesen leromlott állapotot kell helyreállítani, lehetőség szerint minél jobban megközelítve a természetes állapotot. Különösen kiemelkedő jelentőségű ez a tevékenység a védett természeti területeken, ahol a megőrzés mellett kiemelt természetvédelmi cél a fejlesztés, a természeti állapot javítása és a biológiai változatosság növelése.

Az élőhelyek helyreállítása illetve visszaállítása bármely élőhely-típus esetében alkalmazható, de módszereit, ütemét, a helyreállítás lehetőségét az adott élőhely specialitásai, leromlottságának mértéke szabja meg. Az NTA-II időszakában a kiemelt jelentőségű vizes élőhelyek helyreállítása mellett megkezdtek a Kárpát-medence egyedi értékeit és társulásait őrző élőhelyek – dolomit sziklagyepek, homoki társulások, alföldi maradvány tölgyesek – leromlásának megállítását, ahol lehet, a korábbi állapot visszaállítását. Emellett olyan kiemelt fajok élőhelyének javítására is sor került, mint a tűzok vagy a rákosi vipera. Az élőhely-rekonstrukciókat elsősorban pályázatos pénzekből sikerült megvalósítani. Fő forrásai a megnyert KIOP illetve a LIFE pályázatok voltak.

Feladatok

A tervezési időszakban folytatni kell a megkezdett élőhely helyreállításokat és rehabilitációkat. Kiemelt terület marad a vizes élőhelyek helyreállítása, valamint a Kárpát-medencei speciális élőhelyek természeti állapotának javítása. E mellett jelentős élőhely-helyreállítási munkákat tervezünk erdőterületeken (a természetesség fokozása elsősorban az őshonos fafajok alkalmazásával, illetve a folyamatos erdőborítás biztosításával), jelentős feladat lesz az elektromos légvezetékek földkábelre cserélése, valamint az élettelen természeti értékek védelmét biztosító barlangrekonstrukciók végrehajtása. Állandó feladat a természetes élőhelyeket és életközösségeket veszélyeztető invazív növény- és állatfajok visszaszorítása, valamint tájrehabilitáció keretében a felhagyott, illetve tájképromboló épített elemek, felszíni tájsebek, felhagyott katonai gyakorlóterek stb. rendezése. A rekonstrukciós feladatok végrehajtásának elsőszámú forrása a tervidőszakban az ÚMFT Környezet és Energia Operatív Programjának (KEOP) „Természeti értékeink jó kezelése” prioritásán keresztül elnyerhető pályázati kerete. További EU-s forrást jelentenek a LIFE+ pályázati lehetőségek. E forrásokból mind a nemzeti park igazgatóságok, mind egyéb állami és önkormányzati szervezetek részére fennállnak a pályázati lehetőségek. A magántulajdonosok, illetve a magángazdálkodók elsősorban az Új Magyarország Vidékfejlesztési Program (ÚMVP) keretein belül pályázhatnak rekonstrukciós jellegű élőhely-fejlesztésekre (pl. gyeprekonstrukciók, őshonos fafajú erdőfelújítások stb.).

5.5.1 Duna-Tisza közti homokhátság szárazodásának visszafordítása

Az 1980-as évek eleje óta a Duna-Tisza közén egyre nagyobb mértékű vízhiány alakult ki. Ez vonatkozik a talajvízszint süllyedésére, amely egyes pontokon 9 métert is csökkent, de nem kímélte a felszíni vizeket sem. Több mint 100 kisebb-nagyobb állandó víz szűnt meg. Természetvédelmi szempontból különösen kedvezőtlen a Fülöpháza térségében lévő korábbi szikes tavak (Kondor-tó, Szappan-szék) kiszáradása.

1990-es évek közepe óta több tanulmány is foglalkozott a térség vízháztartásának javításával, de érdemi intézkedés mind a mai napig nem történt. Ennek következtében nem csak természetvédelmi kár keletkezett, hanem megszűnt, vagy jelentősen csökkent a térség lakosságmegtartó képessége azáltal, hogy a mezőgazdasági tevékenység – elsősorban a legeltető állattartás – feltételei nagymértékben romlottak. Az összeadódó hatású negatív tényezők következtében az ökoturizmus sem tudott kibontakozni.

Feladatok

Az eddig kidolgozott az egész területre vonatkozó nagyléptékű beavatkozást feltételező tervek gyakorlati megvalósítása mindaddig nem reális, amíg nem rendelkezünk a térség állapotának javítására vonatkozó helyben szerzett tapasztalatokkal. Nem lehet ugyanis előrevetíteni, hogy amennyiben a teljes területen a korábbi, vagy azt megközelítő állapotot sikerül visszaállítani, akkor a térség lakossága valóban kihasználja az így keletkező lehetőségeket.

Mindezek miatt mintaprojektek kidolgozására és megvalósítására van szükség, amelyek gyakorlati megvalósítása után lehet dönteni a megvalósítás során szerzett tapasztalatok birtokában arról, hogy milyen további intézkedések szükségesek.

A Fülöpháza illetve Tiszaalpár térségére kidolgozott programok megvalósítása a tervezési időszak alatt reális célkitűzés, ezért a rendelkezésre álló forrásokat és szaktudást erre a két területre kell koncentrálni. Megvalósulás esetén folyamatos monitoring vizsgálatokat kell végezni a társadalmi, gazdasági és természeti hatások nyomon követése érdekében.

6. TERMÉSZETVÉDELMI TERVEZÉS

6.1 Természetvédelmi stratégiai tervezés

Már az NTA-II tervezési időszakában is látszott, hogy az ország előtt álló változások (EU tagság, termőföldek magántulajdonba kerülésének kiterjedése, stb.) szükségessé teszik a természetvédelem hosszú távú jövőjének megtervezését. Ezért az NTA-II tervezési időszakán túlmutató koncepcionális és stratégiai tervek elkészítése – a tervek és koncepciók összefüggő rendszerének kialakítása volt az egyik legfontosabb természetvédelmi célkitűzés.

Ennek megfelelően mind a központi természetvédelmi igazgatás (minisztérium), mind a területi szervek (nemzeti park igazgatóságok) szintjén egy összehangolt stratégia mentén került sor az átfogó és az egyes szakterületeket érintő koncepciók, stratégiák, programok, tervek, szabványok, útmutatók kidolgozására. E stratégiai tervezés legfontosabb elkészült elemei a következők:

- Nemzeti Természetvédelmi Alapterv II (2003-2008)-132/2003 (XII. 11.) OGY határozat
- Természetvédelmi Stratégia 2003-2006, ill. 2007-2008
- Tíz éves védetté nyilvánítási terv
- Nemzetipark-igazgatóságok hatéves fejlesztési tervei (2003-2008)
- A természetvédelmi célok beépítése a Nemzeti Fejlesztési Tervbe
- A nemzeti park igazgatóságok vagyonkezelési stratégiája, illetve útmutatója
- Barlangok vagyonkezelési koncepciója
- Természetvédelem vadászati koncepciója
- Természetvédelem erdészeti koncepciója
- Természetvédelem informatikai koncepciója
- Természetvédelem ökoturisztikai koncepciója
- Természetvédelmi szempontból legvesélyesebb inváziós növényfajok kezelési stratégiája
- LIFE pályázati terv
- Nemzeti Erdőprogramba (2006-2015) a természetvédelmi szempontok beépítése
- Nemzeti Agrár-vidékfejlesztési Stratégiai Terv kidolgozásban való közreműködés
- Természetvédelmi, tájvédelmi, ökoturisztikai szabványok kidolgozása, hatályba lép tetése (2003 – 11 db, 2004 – 2 db, 2005 – 1 db, 2006 – 1 db, 2007 – 8 db, 2008 – 3 db, előkészületben 1 db)
- Nemzeti park igazgatóságok Barátságos Természetvédelem Program Stratégia Terve
- Megújuló energia nemzeti koncepcióba természetvédelmi szempontok beépítése

- Útmutató a védett természeti területekre vonatkozó kezelési tervek készítéséhez
- Útmutató a barlangi bűvármerülés engedélyezéséhez
- A közhiteles barlangnyilvántartás adatfelvételi és adatszolgáltatási rendje
- Tájvédelmi kézikönyv a 166/1999. (XI. 19.) Kormányrendelet gyakorlati alkalmazásához
- Tájékoztató a szélerőművek elhelyezésének táj- és természetvédelmi szempontjairól
- Eljárási rend a Körzeti Erdőtervezésben való nemzetipark-igazgatósági részvételre vonatkozóan
- Természetvédelmi kezelési tervek számítógépes tervtári adatbázisának kifejlesztése, feltöltése
- Növényvédőszeres és termésfokozók engedélyezésében természetvédelmi szempontok érvényesítése
- Hortobágyi legeltetési stratégia
- Növényfajokra vonatkozó fajmegőrzési tervek egységes tartalmi követelményeinek meghatározása
- 22 állat- és 20 növényfaj Fajmegőrzési Terve
- Kormorán kezelési szabályzat
- Bütykös hattyú kezelési szabályzat
- 50 fokozottan védett illetve megkülönböztetett védelmet igénylő barlang Kezelési Terve
- Fotózási, filmezési szabályok meghatározása
- Védjegy használatának engedélyezésére vonatkozó útmutató
- A természetvédelemi szakterületre vonatkozó jogszabályok és az állami irányítás egyéb jogi eszközei című szakmai segédlet
- Természet és tájvédelmi tervek rendszerének kidolgozása – mintaterv elkészítése a Zempléni-hegységre és a Fertő-tájra.

Feladatok

Fenti dokumentumok kidolgozásával, elfogadásával, folyamatos aktualizálásával a természetvédelem hosszú távú működésének stratégiai megalapozása megtörtént. A következő tervidőszak feladata elsősorban a stratégiai tervek lebontása megvalósítási tervek szintjére, valamint a tervezésben foglaltak megvalósítása.

6.2 Területi tervezés

6.2.1 Védett természeti területek kezelési tervei

A természet védelméről szóló 1996. LIII. évi törvény alapján valamennyi védett természeti területre kezelési tervet kell készíteni. A kihirdetett tervek a kezelők, használók számára fogalmaznak meg szabályokat. Miniszteri rendeletben történő megjelentetésük bonyolult egyeztetéseket igénylő elhúzódó folyamat. Elfogadtatásuk mégis kiemelkedően fontos, mert a védett természeti területeken tevékenykedők számára ezek teszik tervezhetővé, kiszámíthatóvá az ott folyó tevékenységet, ugyanakkor biztosítják a természeti értékek megőrzését. A természetvédelmi kezelési tervek kihirdetését széleskörű területi és közigazgatási egyeztetés előzi meg, amely több hónapig, néha 1-2 évig is elhúzódik. 2003 és 2008. között 51 védett természeti terület kezelési terve került kihirdetésre miniszteri rendelettel. A miniszteri rendeletek szakmai alapját a természetvédelmi kezelési tervdokumentáció képezi, amelyből 120 db készült el.

A tervezési folyamat során szerzett tapasztalatok alapján a tervkészítésre és az elfogadási eljárásra vonatkozó előírások újraszabályozásra kerültek a természetvédelmi kezelési tervek készítésére, készítőjére és tartalmára vonatkozó szabályozásról szóló 3/2008. (II. 5.) KvVM rendelettel, amely hatályon kívül helyezte a 30/2001. (XII. 28.) KöM rendeletet. A tervdokumentáció tartalmi követelményeit és elkészítésének rendjét a 9/2008. (K. V. Ért. 8.) KvVM utasítás tartalmazza.

Feladatok

Az NTA-III megvalósítási időszaka alatt valamennyi országos jelentőségű védett természeti területre el kell készíteni, és ki kell hirdetni a természetvédelmi kezelési tervet. A tervkészítésben elsőbbséget élveznek a védettségük ellenére veszélyeztetett területek, illetve a védelemre tervezett területek.

6.2.2 Natura 2000 területek fenntartási tervei

A vadon élő állatok és növények védelméről szóló 92/43/EGK irányelv (továbbiakban: élőhelyvédelmi irányelv) 6. cikke alapján a közösségi jelentőségű fajok és élőhelyek megőrzésének érdekében hozott intézkedések egyik lehetséges eszköze kezelési tervek készítése. A Natura 2000 területekre készülő tervek az egyes területek általános természetvédelmi célkitűzéseit, a rajtuk előforduló fajok, élőhely-típusok megőrzése érdekében kívánatos, támogatási rendszerbe illeszthető kezelési előírásokat és a területek gazdálkodási jellemzőit határozzák meg. A tervkészítés szakmai megalapozása során a Pannonhalmi-dombság különleges természetmegőrzési területre és a Hevesi-sík különleges madárvédelmi területre mintatervek készültek. A LIFE Nature pályázatok keretében egyes közösségi jelentőségű fajokra és élőhelyeikre készültek Natura 2000 szempontú kezelési tervek (pl. réti angyalgöyökér, tűzok). Átmeneti Támogatás keretből megkezdődik 20 Natura 2000 terület fenntartási tervének elkészítése. A tervkészítés felgyorsítását biztosítja a 275/2004. (X. 8.) Korm. rendelet módosítása, amely a jelölt különleges természetmegőrzési területeinket az Európai Bizottság döntését követően jóváhagyott területekként hirdeti ki, és bevezeti a fenntartási terv fogalmát.

Feladatok

Cél, hogy valamennyi Natura 2000 területre minél előbb készüljön fenntartási terv. Elsőbbséget kell adni a nem védett Natura 2000 területekre vonatkozó fenntartási tervek elkészítésének, annak érdekében, hogy a területhasználók minél előbb megismerjék, milyen kompenzációs és támogatási rendszerekhez csatlakozhatnak, amennyiben a természetvédelmi előírásokat betartják.

Fenntartási tervek részint a KvVM által elnyert 2009-ben lezáruló Átmeneti Támogatás pályázatból, másrészt az Új Magyarország Vidékfejlesztési Program III. tengelyéből támogatható jogcím forrásának felhasználásával, ill. tovább pályázati forrásokból készülnek.

A Natura 2000 területek őrzése, kezelése ill. az azokról készítendő jelentések jelentős mértékű feladatnövekedést okoznak, melyet eddig nem követett a szükséges létszámnövekedés. Elsősorban a jelentéskészítési kötelezettség ill. a fenntartási tervek készítése csak akkor biztosítható, ha az azok készítéséhez szükséges létszámfejlesztés megvalósul.

6.2.3 Tájvédelmi, természetvédelmi tervek

A kedvezőtlen terület- és településrendezési folyamatok megelőzése érdekében olyan tertípus kidolgozása vált szükségessé, amely a tervek rendszerébe épülve a természet- és tájvédelmi szempontok jobb érvényesülését szolgálja. Az NTA-II időszakában elkészült két tájvédelmi mintaterv: a Zempléni-hegység, valamint a Fertő–Hanság-medence területére. A tervek tartalmazzák az érintett területek tájkarakterének elemzését és az arra vonatkozó javaslatokat, valamint az ökológiai hálózat rehabilitációs tervét és a tájhasználati intenzitásra vonatkozó javaslatokat. A mintatervek készítése során megtörtént a tervezés módszertanának kidolgozása, amely megalapozza az ország teljes területére készülő tájvédelmi tervek készítését.

Feladat

Az Európai Táj Egyezményben vállalt, az ország területére kiterjedő tájtípus- és tájkarakter-meghatározás és lehatárolás eredményeire támaszkodva folytatni kell a tájvédelmi tervek készítését az egyéb területekre, illetve a természetvédelmi tervek kidolgozását a nemzeti parkok területére. Ezzel párhuzamosan ki kell dolgozni a terület- és településrendezési tervek rendszerébe való beépítés módját, annak szabályait.

6.2.4 Területrendezési tervek

A kiemelt térségek és a megyék területrendezési tervei területi vonatkozásai, valamint a fenntarthatóságot célzó területfejlesztési elveket követő tartalmuk miatt számos szálon kapcsolódnak a természet- és tájvédelem céljaihoz, különösen a nem védett természeti területeket illetően. Az ökológiai hálózat részeként a védett természeti területek, a védett természeti területek védőövezetei, az ökológiai folyosók, valamint a természeti területek a területrendezési tervek védelmi övezeteit

képezték/képezik. Ezek határozzák meg az egyes övezetekben tervezett területhasználatokat és a létesítmények (építmények, műszaki infrastruktúra-hálózatok) elhelyezkedését, kialakítását.

A Balaton-felvidéki Nemzeti Park teljes területét magában foglalja a Balaton Kiemelt Üdülőkörzetre vonatkozó területrendezési terv és területrendezési szabályzat, a Duna-Ipoly Nemzeti Park egy részét pedig a Budapest Agglomeráció Területrendezési Terve, amely terveket az Országgyűlés törvényben rögzített.

Az OTTrT törvény 2008-ban került felülvizsgálatra, és a következő öt éves periódusban az alacsonyabb szintű területrendezési terveket a 2008-tól hatályos szabályok szerint kell készíteni. Természetvédelmi ill. területrendezési tervezés szemszögéből legjelentősebb változás az ökológiai hálózat átdolgozása volt, mely nem a Tvt.-ben meghatározott területi kategóriák alapján jelöl ki területeket, hanem – a páneurópai ökológiai hálózat kijelölésének elvei érvényesülésével – az élővilág rendszerének működését biztosító magterület, ökológiai folyosó és pufferterület képezik alapját az övezeti szabályozásnak. A fő cél az ökológiai rendszer működésének biztosításával megalapozott fenntartható területhasználat elérése.

A Nemzeti Ökológiai Hálózat kiemelt szerepe a tervezésben

A páneurópai ökológiai hálózat részeként a Nemzeti Ökológiai Hálózat kialakítása jóval a Natura 2000 területek kijelölése előtt megkezdődött. Ennek jogi háttérét a természetvédelméről szóló törvény és az OTTrT törvény egyidejűleg biztosítja. Az Nemzeti Ökológiai Hálózat első kijelölése 1997-ben történt meg. Az OTTrT törvény felülvizsgálati eljárásával egyidejűleg az ökológiai hálózat felülvizsgálatát a nemzeti park-igazgatóságok elvégezték.

Az OTTrT törvény az országosan szabályozott övezetek között külön nevesíti az ökológiai hálózatot, s különböző megkötések fogalmazott meg az ökológiai hálózat védelmének biztosítására, pl. a területhasználatot, a vonalas létesítmények elhelyezését illetően. A 13. § (1) szerint az országos ökológiai hálózat övezetben csak olyan kiemelt térségi és megyei területfelhasználási kategória, illetve övezet jelölhető ki, amely az ökológiai hálózat természetes és természetközeli élőhelyeit és azok kapcsolatait nem károsítja. 2006-ban kezdődött meg az OTTrT törvény felülvizsgálata. Útmutatót dolgoztunk ki a Nemzetközi Ökológiai Hálózat felülvizsgálatához, annak érdekében, hogy a területi szervek egységes elvek alapján dolgozzanak.

Ezzel egyidejűleg a Natura 2000 területeket is besoroltuk az országos ökológiai hálózat újonnan létrehozott övezeteibe, ezek a magterületek, pufferterületek és ökológiai folyosók. Ez újszerű megközelítés az Európai Unióban, mivel az uniós Natura 2000 ökológiai hálózat és a korábban kialakított páneurópai megközelítésű Nemzeti Ökológiai Hálózatot ötvözi, elősegítve a legjelentősebb élőhelyek közötti kapcsolatot és a fajok migrációjának megőrzését és fenntartását. Így a legtöbb Natura 2000 területen (a jogszabállyal országosan védett természeti területekhez hasonlóan) országos szinten, a konkrét hatásbecslést és hatósági eljárást megelőzően már tervezési szinten is orientációt lehet biztosítani a területhasználat vonatkozásában.

Feladatok

Az OTTrT törvény öt évenként felülvizsgálatot ír elő önmaga számára. Az első felülvizsgálat 2008-ban megtörtént, a következő törvénymódosítás 2013-ban esedékes. A felülvizsgálat több éves tárcaközi munkát igényel, amit már 2009-től meg kell kezdeni, a természetvédelmi érdekek érvényesítését az ökológiai hálózat, valamint az országos és a térségi jelentőségű tájképvédelmi területek övezetén keresztül szükséges megoldani. Az OTTrT törvény alapján módosul a Budapest Agglomeráció Területrendezési Tervéről szóló törvény, valamint a megyei területrendezési tervek, amely tervekbe a fenntartható területhasználat, az ökológiai hálózat és a táj védelmét be kell építeni. Az ökológiai hálózat tervezésével kapcsolatos 2009-2014 közötti feladatok a következők:

- A természetvédelmi törekvések érvényesítése a megyei területrendezési tervekben az ökológiai hálózattal kapcsolatos szabályozások szerepeltetésével.
- Az élőhelyvédelmi irányelv 10. cikkelyéhez kapcsolódva a koherencia és az egységes védelmi törekvések biztosítása a Natura 2000 hálózat és a Nemzeti Ökológiai Hálózat területei között.
- A meglévő országos szintű élőhelyvédelmi adatbázisok eredményeinek alkalmazása az ökológiai hálózattal kapcsolatos tevékenységekben.

- Új élőhelyek, ökológiai folyosók létesítésének elősegítése az ökológiai hálózat területeinek védelmén és a hálózat fejlesztésén keresztül.
- Biztosítani kell, hogy a Natura 2000 területek fenntartási terveiben és a védett természeti területek kezelési terveiben olyan szabályozások, előírások, kerüljenek rögzítésre, amelyek az ökológiai hálózat funkciójának megvalósulását, magának a hálózatnak a tervszerű megőrzését biztosítják.

6.2.5 Körzeti erdőtervek

A körzeti erdőtervek elsősorban az erdőgazdálkodás tervszerűségét hivatottak meghatározni, nem elsősorban a természetvédelmi tervezésre irányulnak, de az erdők tekintetében olyan alapvető terveknek tekinthetők, melyek a természetvédelmi vonatkozások beépítése nélkül nem adhatók ki. Ennek megfelelően ezek a tervek jogszabályi előírás alapján a védett természeti területek vonatkozásában csak a természetvédelemért felelős miniszter egyetértésével, míg a nem védett erdők esetében a miniszter véleményének figyelembevételével adhatók ki. Természetvédelmi jelentőségüket még jobban erősíti a természetvédelmi kezelési tervek készítésére, készítőjére és tartalmára vonatkozó 3/2008. (II. 5.) KvVM rendelet azon rendelkezése, mely szerint a természetvédelmi kezelési tervek megjelenéséig az egyes körzeti erdőtervben érintett védett erdők vonatkozásában a körzeti erdőtervet kell természetvédelmi kezelési tervnek tekinteni. E rendelkezésnek megfelelően az NTA-II időszak alatt a körzeti erdőterveken keresztül kerekén 265 000 hektár védett erdőterületre és további 48 000 hektár fokozottan védett erdőterületre, az összes természetvédelmi oltalom alatt álló erdő 78%-ára készült el a természetvédelmi kezelési terv. A természetvédelmi kezelési tervek és a körzeti erdőtervek összhangjának megteremtését nehezíti, hogy ezek eltérő területi hatállyal és eltérő érvényességi időre készülnek.

A 2004. évi kihirdetést követően 2006-ban a nem védett Natura 2000 erdőterületekre vonatkozó természetvédelmi kezelői iránymutatások is megjelentek az előzetes jegyzőkönyvekben.

A Természet védelméről szóló törvény 29. § (3) bekezdése járulékos védett természeti területi kategóriaként vezette be az erdőrezervátum fogalmát. Az 1990-es években megtörtént az erdőrezervátum területek hálózatának kijelölése (63 terület, 13 100 hektár). 2003 előtt 49 terület kihirdetése megtörtént. Az NKP-II 2003-2008-ig tartó időszakában 5 erdőrezervátummá kijelölt természeti terület védetté és erdőrezervátummá nyilvánítása történt meg (így 2008-ra összesen 11 413,8 hektárra nőtt a jogszabállyal kihirdetett erdőrezervátumok területe). További 7 terület miniszteri rendelettel történő kihirdetése a közeljövőben várható. A fennmaradó 2 terület esetében a védetté nyilvánításhoz az érdekelt felek közötti további egyeztetés szükséges.

Feladatok

A védett erdőkben minden egyéb szempontot a természetvédelmi érdekeknek kell alárendelni. Tehát amennyiben a gazdálkodási érdekek sértik a természetvédelem elsődleges érdekeit, akkor azokat védett természeti területen nem lehet figyelembe venni. E területeken a természetvédelmi érdekeket, szempontokat a természetvédelmi igazgatás megfelelő szerveinek kell megadni és mind a tervezésnél, mind a végrehajtásnál érvényesíteni.

A védett természeti területen álló erdők kezelésének természetvédelemi célkitűzései, irányelvei a körzeti erdőtervekben megfelelő hangsúllyal kell, hogy szerepeljenek, azokat gazdasági érdekek nem írhatják fölül. Védett természeti területek esetében biztosítani kell a területre vonatkozó természetvédelmi kezelési tervek prioritását és az abban foglalt előírások átültetését a körzeti erdőtervekbe. A jogszabályok a továbbiakban is biztosítsák a természetvédelmi kezelésért felelős szerv, és az azt felügyelő miniszter megfelelő súlyú közreműködési, véleménynyilvánítási és egyetértési jogát a körzeti erdőtervezés folyamatában illetve kiadásában. E tekintetben különös figyelmet érdemel az erdőről és az erdő védelméről szóló törvény folyamatban lévő módosítása, amely jelentősen érinti az erdészeti tervezési rendszert és a kapcsolódó erdészeti hatósági eljárásokat. Fontos, hogy a természetvédelmi tervezési rendszer megerősítésével, a hatósági eljárások helyébe lépő esetleges bejelentési-ellenőrzési rendszerhez alkalmazkodó eljárásokkal elérhető legyen, hogy a változó helyzet ellenére az erdők védelmi szintje ne csökkenhessen.

Védett természeti területen lévő erdőkben folyamatos erdőborítást biztosító üzemmód alkalmazására van szükség. A tervezés során a védett erdőkben gondoskodni kell arról, hogy a társadalmi elvárásokat leginkább kielégítő módszerek kerüljenek alkalmazásra, melyek nem csak a természetvédelmi elvárásoknak, hanem a tájképi-, közjóléti elvárásoknak is megfelelnek. Ennek érdekében védett állami erdőkben kötelezően, magánerdőkben a tulajdonossal való egyeztetés és a támogatási lehetőségek függvényében, folyamatos erdőborítást biztosító erdőkezelési eljárásokat, szálaló üzemmódot kell tervezni és megvalósítását megkövetelni. Alapvető természetvédelmi célkitűzés a termőhelynek megfelelő őshonos fafajokból álló vegyeskorú és elegyes állományok létrehozása.

Kiemelt feladat az erdős nemzeti parkok natúr zónáinak kijelölése és ezzel együtt a bolygatatlan erdőfoltok megfelelő arányának kialakítása a védett természeti területek egyes erdőtípusaiban.

A tervezések során az erdőrezervátumok terepi jelzéseinek felújítása szükséges. Az erdőrezervátumok területének kijelölésekor a hatékony őrzés és védelem érdekében a magterületek határát festéssel jelölték meg az 1990-es évek elején, azóta ezek jelentős része elhalványult vagy a határok megváltoztak.

Az NKP-III tervezési időszakára húzódik át 9, korábban már erdőrezervátum céljára kijelölt terület védetté és erdőrezervátummá nyilvánítása. Ezen kívül nyitva kell hagyni a lehetőséget az erdőrezervátum hálózat további kismértékű bővítésére, amely a Magyar Nemzeti Erdőrezervátum Bizottság ajánlásai alapján, az erdőrezervátum-hálózatban alul reprezentált erdőtársulások (pl. cseres-tölgyesek) bevonására irányul.

A következő tervezési időszakban az Erdőrezervátum Program kiemelt feladatákként folytatni kell az erdőrezervátumok monitorozását a standard módszertan (ún. ERDŐ háló) szerint. A fokozatosan egyre több erdőrezervátum magterületén folytatott felmérések eredményeként erdőrészlet szinten kapunk képet a természetes folyamatok felé elmozduló erdők faállomány és növényzeti mintázatairól. Az eredmények más monitorozó programhoz is szolgáltatnak adatokat (holtfa és faállomány-szerkezeti vizsgálatok, denevérek, gombák, xylofág rovarok).

6.2.6 Barlangok kezelési tervei

2003-2008. közötti időszakban a 147 fokozottan védett és a 302 megkülönböztetett védelmet igénylő barlang közül összesen 375 barlangban fejeződött be a részletes állapotfelmérés. Az erre alapozott barlangkezelési tervek közül eddig 50 db került miniszteri jóváhagyásra.

Az elkészült részletes szempontrendszer alapján további 22 barlangkezelési terv kiegészítése, valamint 50 új barlangkezelési terv kidolgozása van folyamatban.

Feladatok

A tervidőszakban valamennyi fokozottan védett és megkülönböztetett védelmet igénylő barlangra vonatkozóan el kell készíteni az állapotfelmérést és ki kell dolgozni azok kezelési tervét.

7. EGYÜTTMŰKÖDÉSEK A TERMÉSZET VÉDELME ÉRDEKÉBEN

7.1 Nemzetközi Egyezmények

7.1.1 A biológiai sokféleségről szóló egyezmény

A biológiai sokféleségről szóló egyezményt (Convention on Biological Diversity, CBD) Magyarországon az 1995. évi LXXXI. törvény hirdette ki. A holisztikus szemléletet tükröző egyezmény fő célja a földi élet védelme, az egész élővilág sokszínűségének megőrzése. Ezt három célkitűzés megvalósításával kívánja elérni: a biológiai sokféleség megőrzésével, elemeinek fenntartható használatával, valamint a genetikai erőforrásokból származó hasznok igazságos elosztásával. Az egyezmény részes felei vállalták, hogy e célok hatékonyabb megvalósítása érdekében 2010-re jelentősen mérsékelik a biológiai sokféleség csökkenésének jelenlegi ütemét.

Az egyezmény előírásának megfelelően megtörtént a biológiai sokféleség megőrzéséről szóló nemzeti stratégia és cselekvési terv alapvetéseinek kidolgozása, melyet a Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium 2004 végén elfogadott és tárcaegyeztetésre alkalmasnak ítélt. A dokumentum kormány szintű elfogadására azonban még nem került sor.

Az egyezmény első alappillére az egyre nagyobb mértékben csökkenő genetikai erőforrások védelme. Ez nemcsak a vadon élő növények, állatok sokszínűségét, tehát a klasszikus természetvédelmi feladatokat jelenti, hanem a mezőgazdasági biodiverzitás (agrobiodiverzitás) megőrzését is. A hazai génbankok helyzetének javítása érdekében megkezdődött az együttműködés az érintett tárcák között.

Feladatok

Az egyezménnyel kapcsolatos nemzetközi döntéshozatalban az Európai Unió tagállamai közös álláspontot képviselnek, melynek kialakításában, a globális és a hazai élővilágvédelmi szempontok hatékony érvényesítése érdekében, hazánknak is folyamatosan részt kell vennie.

A biológiai sokféleség védelmét szolgáló szempontokat a biológiai sokféleségről szóló egyezmény hazai végrehajtásának stratégiájában foglaltak szerint be kell építeni az érintett ágazatok döntéshozatalába, az ágazati stratégiákba és programokba.

Az agrobiodiverzitás megőrzése érdekében az érintett társtárcával (FVM) együtt ki kell dolgozni régi fajtáink genetikai sokféleségének megőrzési stratégiáját, és biztosítani kell a sok évtizedes tapasztalattal rendelkező génbankjaink (gyümölcs-, szőlő-, zöldség-, dísnövény-, erdészeti-, szántóföldi- és mikroorganizmus génbankok stb.) közkincs-ként történő, megfelelő működtetését. A vadon élő növényeink természetes élőhelyen történő (in-situ) megőrzésének kiegészítése érdekében létre kell hozni a vadon élő növényeink génbankját is. Ezt a költségtakarékosság, a génmegőrzéssel kapcsolatban már meglévő tudás és a már kiépített infrastruktúra optimális felhasználása érdekében a mezőgazdasági génbankjaink funkcióinak kibővítésével kell megoldani.

Az egyezmény második célkitűzését, a biológiai sokféleség elemeinek fenntartható hasznosítását a Nemzeti Természetvédelmi Alaptevékenységben foglalt célkitűzések megvalósítása szolgálja.

Az egyezmény harmadik célkitűzésének teljesítése érdekében, a részes feleknek 2010-ig ki kell dolgozniuk egy nemzetközi rendszert a genetikai erőforrások megőrzésére és a használatukból származó javak igazságos és méltányos megosztására. Az elfogadásra kerülő nemzetközi rendszer hazánkra is vonatkozni fog, ezért ennek végrehatási feltételeit meg kell teremteni.

A biológiai sokféleség világnap (május 22.) jó lehetőséget nyújt az egyezmény széles körű megismertetésére, ezért a korábbi évek hagyományait követve e jeles naphoz kötődően folytatni kell lakosság tájékoztatását, szemléletformálását. Az egyezmény szélesebb körű megismertetését szolgáló honlapot (<http://biodiv.kvvm.hu/>) folyamatosan frissíteni kell.

7.1.2 Cartagena Jegyzőkönyv és géntechnológiával módosított szervezetek

A Biológiai sokféleség egyezmény Cartagena Jegyzőkönyve a biológiai biztonságról szól és az élő, módosított szervezetek kereskedelmét szabályozza. Ennek keretében különös hangsúlyt fektet ezen szervezetek környezeti kockázataira.

Magyarország csatlakozott a Jegyzőkönyvhöz, 2004-ben törvénnyel hirdette ki a szövegét. A végrehajtásról szóló rendelet 2008-ban született meg (226/2008. (IX. 11.) Korm. rendelet).

Feladatok

A Jegyzőkönyvről, aktuális eseményekről és döntésekről információs honlap ad tájékoztatást (<http://biodiv.kvvm.hu>). A lakosság széleskörű szemléletformálását kampányok, előadássorozatok és pályázatok segítségével folytatjuk.

A génmódosított szervezetekre vonatkozó szabályozást továbbra is megfelelő körültekintéssel, az elővigyázatosság elvét szem előtt tartva, alapos környezeti és egészségügyi hatásvizsgálatokat megkövetelve hajtjuk végre.

2011 első félévében Magyarország látja el az Európai Unió elnökségi teendőit. Ennek keretében elnökölni fogjuk a Nemzetközi Környezeti Üggyel foglalkozó Munkacsoport (WPIEI) biológiai biztonsággal foglalkozó üléseit, ahol nagy hangsúlyt fektetünk majd a Jegyzőkönyvre vonatkozó döntések végrehajtására, valamint a soron következő döntéshozatali fórumra, az ún. MOP-ra (Részes Felek Találkozója) történő uniós felkészülésre.

7.1.3 A veszélyeztetett vadon élő állat- és növényfajok nemzetközi kereskedelméről szóló Washingtoni Egyezmény (CITES)

A CITES célja azoknak a fajoknak a védelme, melyeket elsősorban a nemzetközi kereskedelem veszélyeztet. Szigorú engedélyezési rendszerrel szabályozza a hatálya alá tartozó csaknem 35 000 állat- és növényfaj nemzetközi kereskedelmét, melyeket a veszélyeztetettségük alapján három függelékbe sorol.

Az 1975-ben hatályba lépett egyezményhez Magyarország 1985-ben csatlakozott, előírásait a 2003. évi XXXII. törvény hirdette ki. Az Európai Unió az egyezményt valamennyi tagállamban közvetlenül hatályos rendeletek útján hajtja végre, melyek 2004. május 1-i európai uniós csatlakozásunkkal Magyarországon is hatályba léptek. Az egyezmény és a vonatkozó EU rendeletek speciális hazai végrehajtási szabályairól kormányrendelet rendelkezik.

A CITES minisztériumokhoz telepített engedélyezési rendszerrel működik, amelyhez egyéb hatósági, nyilvántartási, ellenőrzési és koordinációs feladatok is társulnak. A Tanácsi rendeletben meghatározott import- és (re-)export engedélyeket, valamint a Közösségen belüli kereskedelemhez szükséges bizonylatokat a Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium, mint Igazgatási Hatóság állítja ki. A területi nyilvántartások vezetését és az ehhez kapcsolódó ellenőrzési feladatokat a környezetvédelmi, természetvédelmi és vízügyi felügyelőségek végzik.

A veszélyeztetett vadon élő állat- és növényfajok nemzetközi kereskedelméről szóló washingtoni egyezmény (CITES) hatálya alá tartozó élő állatokkal és a belőlük készült termékekkel, származékokkal folytatott kereskedelem mértéke az NTA-II időszakában nem változott jelentős mértékben. Az európai uniós csatlakozással csökkent a kiállított (re-)export és importengedélyek száma, ugyanakkor nagymértékben nőtt a belső kereskedelemhez kiállított bizonylatok mennyisége. A kereskedelem szerkezete kapcsán csak kisebb változások figyelhetők meg.

Az elmúlt hat évben végbement a CITES hatósági feladatainak részleges decentralizációja, melynek eredményeként a bejelentés-köteles fajokról vezetett nyilvántartást a környezetvédelmi, természetvédelmi és vízügyi felügyelőségek vezetik, és végzik az ehhez kapcsolódó ellenőrzési, illetve dokumentum kiállítási feladatokat is. Kialakításra került a nyilvántartás informatikai háttere, melynek lényege, hogy a felügyelőségek által bevitt adatok egy központi adatbázisba kerülnek, így országos szinten követhető a példányok mozgása, amely jelentősen megkönnyíti a hatósági munkát.

Folytatódott a vám- és pénzügyőrség munkatársainak továbbképzése. Emellett megindult a rendőri szervek és az állat- és növényegészségügyi hatóságok képzése is. 2006-ban a KvVM átfogó, minden korábbinál nagyobb szabású oktatási programot hajtott végre, melynek során az igazgatási hatóság munkatársai felkeresték valamennyi jelentősebb határállomást és regionális vámparancsnokságot, ahol egynapos képzések keretében tájékoztatták a vámszervek, a határőrség és az állat- illetve növényegészségügyi hatóságok szakembereit a CITES és a vonatkozó közösségi szabályok előírásairól. A programban 550 fő vett részt.

2003-ban megtörtént a CITES 2003. évi XXXII. törvénnyel való kihirdetése, illetve az azóta módosult függelékek átültetése.

2003 óta a KvVM öt alkalommal rendezett CITES Kampányt, melynek célja a külföldre utazók, illetve iskolás diákok tájékoztatása volt az egyezmény előírásairól.

Feladatok

Az európai uniós jogszabályok hatékony végrehajtása érdekében a belső vámhatárok csatlakozást követő megszűnése miatt szigorú belső ellenőrzésekre van szükség, amit a jövőben fokozni kell. Erre az Európai Bizottság 2007-ben kiadott ajánlása is felszólítja a tagállamokat. E feladatok ellátásához szükség van a megfelelő személyi és infrastrukturális háttér (gépjárműhasználat, számítógép, mobiltelefon stb.) kialakítására, biztosítására.

A jogalkotás terén feladat az egyezmény függelék módosítással kapcsolatos döntéseinek beültetése a hazai jogrendbe, a hazai végrehajtási szabályokat kihirdető kormányrendelet időről időre történő felülvizsgálata és szükség szerinti módosítása, valamint a közösségi jogalkotási folyamatokban való aktív részvétel és a természetvédelmi érdekek hatékony képviselete az EU különböző fórumain.

Feladat a hatóságok közötti együttműködés kialakítása, biztosítása.

A ellenőrzés területén kiemelkedő szerep jut a határellenőrzést végző hatóságoknak (vámszervek, állat- és növényegészségügyi hatóságok). Az európai uniós csatlakozást és a belső határok megnyílását követően ugyanakkor egyre nagyobb hangsúlyt kell fektetni az országon belüli ellenőrzésekre és a felderített jogsértések kivizsgálására, amelyekben a rendőrségnek van kiemelkedő szerepe.

A rendeletek hatékony végrehajtásához elengedhetetlenül szükséges az érintett hatóságok tisztviselőinek képzése, továbbképzése, amelyeket a KvVM szakemberei az elmúlt években – a rendőrséggel és a vám- és pénzügyőrséggel megkötött együttműködési megállapodások keretében rendszeresen megtartották, és ennek folytatása a jövőben is feladat.

7.1.4 Ramsari Egyezmény

„A nemzetközi jelentőségű vadvizekről, különösen, mint a vízimadarak tartózkodási helyéről” szóló, 1971. február 2-án az iráni Ramsarban aláírt, ún. Ramsari Egyezményt Magyarországon az 1979. évi 28. törvényerejű rendelet, majd az 1982-es és 1987-es egyezményi módosításokkal egységes szerkezetben az 1993. évi XLII. törvény hirdette ki. Az egyezmény célja a vizes élőhelyek megőrzésének előmozdítása, valamint ésszerű hasznosításuk elősegítése, továbbá az ehhez szükséges jogi és intézményi keretek kialakítása. Az egyezmény aláírásakor elsősorban a vízimadarak élőhelyéül szolgáló vizes élőhelyek védelem alá helyezését hangsúlyozta, de ma már a vizes ökoszisztémák általános megőrzését tűzi ki célul, kiemelve az ember és környezetének egymásra épülő, egymást feltételező kapcsolatait. Az egyezmény részes államainak a vizes élőhelyek általános védelmén túl legalább egy nemzetközi jelentőségű vizes élőhelyet is ki kell jelölnie (a hazai ramsari területekkel kapcsolatosan lásd a „Ramsari területek” fejezetet).

Feladatok

Az egyezmény hazai végrehajtásának követnie kell az egyezmény részes feleinek 10. konferenciáján meghatározott, 2009-2014-es időszakra szóló stratégia fő prioritásait. Ennek megfelelően forrásokat kell biztosítani a természetközeli állapotú vizes élőhelyek megőrzésének és megfelelő kezelésének folytatásához, a károsodott, degradált vizes élőhelyek rekonstrukcióját célzó további projektek végrehajtásához, továbbá a vizes élőhelyek és élőviláguk monitorozásához (különös tekintettel a

Natura 2000 hálózatba tartozó vizes élőhelyekre és azon belül is a Ramsari területekre). Be kell építeni a vizes élőhelyek megőrzésének szempontjait a különböző ágazati szakpolitikákba és jogszabályokba, és következetes hatósági munkával biztosítani kell ezen szempontok érvényesítését. Gondoskodni kell továbbá bármely, a vizes élőhelyek természetességét károsan befolyásoló hatású jogszabálynak vagy gazdasági ösztönzőnek a Ramsari Egyezmény szellemében történő módosításáról. Tovább kell működtetni a vizes élőhelyek kezelésével és fenntartásával leginkább érintett szakterületek szakértőit tömörítő Ramsari Egyezmény Magyar Nemzeti Bizottságát annak érdekében, hogy az egyezmény végrehajtása során felmerülő kérdésekben átfogó és független szakmai ajánlásokkal segítse azok megoldását. Aktívan támogatni kell a Ramsari Egyezmény és a Kárpátok Egyezmény végrehajtását célzó Kárpáti Vizes Élőhely Kezdeményezést (lásd külön fejezet).

Az egyezmény végrehajtásának társadalmi elfogadtatása érdekében folytatni kell a *Ramsari kommunikációs programot*. Ennek keretében a vizes élőhelyek általános ismertségét, a Ramsari területek helyi, regionális és országos ismertségét erősítő tevékenységeket kell folytatni, amiben kiemelkedő szerepe van a minden év február 2-án megrendezendő *vizes élőhelyek világnapjának*, vagy a Tatai Vadlúd Sokadalom nevű rendezvénynek.

7.1.5 A vándorló állatfajok védelméről szóló Bonni egyezmény

A Bonni Egyezményhez Magyarország 1986-ban csatlakozott (1986. évi 6. törvényerejű rendelet).

A vándorló fajok védelme érdekében a vándorlás és vonulás útvonalába eső országok megállapodásokat és egyetértési memorandumokat kötnek. Magyarország jelenleg két megállapodásnak, az Európai Denevérvédelmi Egyezmény (EUROBATS) és az afrikai-eurázsiai vándorló vízimadarak védelméről szóló megállapodásnak (AEWA) tagja. Ezen kívül csatlakoztunk három memorandumhoz is. Ezek a vékonycsőrű póling, a közép-európai tűzok – melynek létrehozásában Magyarország vezető szerepet játszott – és a csíkosfejű nádiposzáta védelméről szóló egyetértési memorandumok.

Az afrikai-eurázsiai vándorló vízimadarak védelméről szóló megállapodáshoz (AEWA) hazánk 2002. december 17-én csatlakozott. A hazai végrehajtás során egyik legfontosabb feladatunk volt, hogy megszüntessük a vizes élőhelyeken az ólomsörét használatát 2005. augusztus 15-ig. (lásd: 56/2005. (VI. 25.) FVM rendelet) A hazai veszélyeztetett vízimadár-fajok esetében a védelmi munka a megállapodásnak megfelelően történt.

A EUROBATS határozatainak végrehajtásában egyik legfontosabb eredmény volt, hogy a különböző denevérrakományok és élőhelyek monitorozása bekerült a Nemzeti Biodiverzitás Monitoring Rendszerbe. 2007. májusában Magyarország rendezte meg a 12. tanácsadó testületi ülést Budapesten.

Magyarország csatlakozott a csíkosfejű nádiposzáta védelméről szóló egyetértési memorandumhoz, amelyet Magyarország az elsők között, 2003. április 29-én írt alá. A faj állományának monitorozása, és az aktív élőhelykezelés a faj érdekeinek figyelembevételével a HNPI területén biztosítva van.

A tűzokvédelmi munkacsoport szakmai koordinálása alatt elkészültek a nemzeti park igazgatóságok tűzok élőhelyeinek stratégiai tervei, elfogadásra került az országos fajmegőrzési terv, illetve 2004-ben elindult a LIFE Tűzokvédelmi Program, amelynek keretében számos nemzetközileg is előírt akció megvalósításra került. A program 2008. szeptember 30-án sikeresen lezárult.

Feladatok

A Magyarország már hivatalosan aláírta, az afrikai és eurázsiai vándorló ragadozómadarak védelmét szolgáló egyetértési memorandumot. Hazánknak kiemelkedő szerepe van a vándorló ragadozómadarak védelmében, így a nemzetközi együttműködés e fajok megőrzéséért, a memorandum ajánlásainak, az elfogadásra kerülő cselekvési tervnek hazai végrehajtása a következő évek fontos feladata.

A vizes élőhelyeken az ólomsörét használati tilalmának jogi háttere 2005 óta adott, így a hangsúlyt az elkövetkezendő időszakban a gyakorlati végrehajtásra, illetve az ezzel kapcsolatos felvilágosító munkára kell helyezni, melyet a vadászati szervekkel közösen kell megvalósítani. Az AEWA által elfogadott fajvédelmi tervek hazánkra eső feladatait végre kell hajtani, és biztosítani kell a jelentős vízimadár-élőhelyek megőrzését.

Hazánk az EUROBATS tanácsadó testületének négy munkacsoportjában vesz részt. E vállalásaink teljesítésének folytatása, az EUROBATS ülésekről kikerülő szakmai ajánlások, illetve az elfogadott határozatok hazai érvényesítése és gyakorlati megvalósítása további feladat. 2011 a denevérek nemzetközi éve lesz, így a Bonni Egyezmény Titkárságának felkérésére a tagállamoknak programokat kell szervezniük a denevérek népszerűsítésére.

Az Egyetértési memorandumokat tekintve, hazánknak kiemelt feladata a csíkosfejű nádiposzáta hortobágyi fészkelő helyének fenntartása a költő állomány megőrzése és gyarapítása. Emellett, mint Közép-Európában messze a legnagyobb, ráadásul növekedő tűzokállománnyal rendelkező ország, a tűzokpopulációk védelme, illetve a bilaterális együttműködések ösztönzése a szomszédos államok populációinak stabilizálása érdekében szintén prioritást igénylő tevékenysége természetvédelmünknek.

7.1.6 Az európai, vadon élő állatok, növények és élőhelyeik védelméről szóló egyezmény (Berni Egyezmény)

Az egyezmény fő célja az európai együttműködés biztosítása a régió veszélyeztetett állat- és növényfajainak és veszélyeztetett élőhelyeinek védelme érdekében. E nemzetközi megállapodás célkitűzéseinek gyakorlati megvalósítását az Európai Unióban a madár-, illetve az élőhelyvédelmi irányelv által előírt feladatok fedik le. Ennek megfelelően hazánkban a természetvédelmi, erdészeti, vadászati és halászati jogszabályban meghatározott feladatok végrehajtását kellett összhangba hozni a nemzetközi megállapodás előírásaival.

Az egyezmény tagállamai konkrét esetekre vonatkozó ajánlásokat is elfogadnak. Ezek közül eddig egy vonatkozott kifejezetten Magyarországra, a rákosi vipera védelmének szigorítását kérték a magyar természetvédelemtől. Ezért kutatási és védelmi program készült, többek között EU-s támogatással, és 2007-ben sikeresen zárult a „Rákosi vipera hosszútávú megőrzésének megalapozása” című LIFE-Nature program.

Feladatok

A veszélyeztetett fajok esetében az egyezmény által elfogadott fajvédelmi tervek ajánlásait be kell építeni a hazai természetvédelmi munkába.

7.1.7 Az Európai Táj Egyezmény

A több évszázados emberi tevékenység által jelentős mértékben átalakított, az északi és a hegyvidéki tájak kivételével igen sűrűn lakott kontinensünkön a táj védelmét, fejlesztését az Európai Unió különböző szervezetei fontos feladatuknak tekintik. A gazdag európai táji örökség megőrzését szolgálja az Európai Táj Egyezmény.

A 2000. október 20-án, Firenzében létrejött Európai Táj Egyezményt hazánk 2005. szeptember 28-án írta alá. Az Országgyűlés 2007. szeptember 17-én fogadta el az Európai Táj Egyezmény kihirdetéséről szóló 2007. évi CXI. törvényt, amely 2008. február 1-én lépett hatályba.

Az egyezmény célja, hogy elősegítse a táj védelmét, kezelését és tervezését, valamint hogy hozzájáruljon a tájak vonatkozásában megvalósuló európai együttműködéshez. Ennek érdekében az egyezményt aláíró országok vállalják, hogy a tájat törvényben ismerik el és jogszabályba foglalt tájpolitikát alkotnak, melyek előkészítésébe és megvalósításába bevonják az összes érintettet, a hatóságoktól kezdve a tájban élő emberekig. Vállalják, hogy a tájpolitikát beépítik a regionális és települési tervezés rendszerébe, valamint minden olyan ágazati koncepcióba, stratégiába és politikába, amelynek közvetlen vagy közvetett hatása van, vagy lehet a tájra. Vállalják továbbá, hogy erősítik a táj lakóinak kötődését szűkebb pátriájukhoz, és növelik az egyének és társadalmi szervezetek részvételét a döntéshozatalban. Mindemellett a tájjal, tájvédelemmel kapcsolatos oktatást, képzést más szakterületekre is igyekeznek kiterjeszteni.

Feladatok

Az Európai Táj Egyezményből adódó feladatok végrehajtása érdekében a végrehajtásért felelős tárcák közreműködésével létre kell hozni az Európai Táj Egyezmény Nemzeti Koordinációs Bizottságot és el kell készíteni az intézkedési tervet.

A tájegyezmény végrehajtásának szakmai megalapozása érdekében el kell végezni a hiányzó táj kutatásokat, különös tekintettel a tájak számbavételére, természet- és tájvédelmi szempontú osztályozására.

El kell végezni az Európai Táj Egyezmény végrehajtásához szükséges hazai jogi szabályozási feladatokat, illetve közreműködni szükséges az európai szintű szabályozási, együttműködési programokban.

Fontos a tájegyezmény megismertetése a végrehajtásban érdekelttel (önkormányzatok, társadalmi szervezetek, a tájban élő és dolgozó emberek stb.).

Az Európai Táj Egyezmény szemlélet formáló szerepe a két évente adományozható Európai Táj Díjban is érvényesül. Ennek előkészítésére nemzeti táj díj alapítására van szükség. Az évente megrendezendő táj díj pályázat nyertesei elismerésben részesülnek. A nemzeti táj díjban részesült pályázatok közül a legkiemelkedőbb kerül felterjesztésre az Európai Táj Díjra. Az első pályázati forduló és nyertesének európai felterjesztése 2008. decemberében megtörtént.

7.1.8 A bálnavadászat szabályozásáról szóló nemzetközi egyezmény

Az utóbbi két évtizedben alapvetően megváltozott a világ közvéleményének hozzáállása a bálnavédelem kérdéséhez. Az új felfogás szerint többek között a bálnák jelképezik a világ közös természeti kincseit és ezért megőrzésükben a tengerrel nem rendelkező országoknak is van felelőssége.

Az egyezmény végrehajtó szerve, a Nemzetközi Bálnavadászati Bizottság 1948 óta koordinálja a bálnák védelmével kapcsolatos nemzetközi feladatokat, illetve meghatározta az elejthető állatok számát. Mivel az állományok jó része ennek ellenére a kipusztulás szélére sodródott, 1986-ban moratóriumot hirdetett ki és azóta kereskedelmi célból tilos bálnát elejteni.

Az Európai Unió politikájának megfelelően és a hazai közvélemény nyomására Magyarország 2004. június 1-jén csatlakozott az egyezményhez, és azóta hazánk is támogatja szavazatával a néhány ország önző érdekeit szolgáló bálnavadászat tiltását.

Feladatok

Nemzetközi természetvédelmi, ill. széles közvélemény egybehangzó óhaja, hogy szűnjön meg a bálnavadászat. Az EU országokkal közösen továbbra is indokolt és szükséges, hogy Magyarország is határozottan képviselje a vadászatot elutasító álláspontját.

7.1.9 Kárpátok Egyezmény

A Kárpátok védelméről és fenntartható fejlesztéséről szóló keretegyezmény aláírására 2003-ban Kijevben került sor. Az Egyezményt mind a hét aláíró ország (Csehország, Lengyelország, Magyarország, Szlovákia, Ukrajna, Románia, Szerbia) ratifikálta, hazánkban a 306/2005. (XII. 25.) Korm. rendelet hirdette ki.

A Keretegyezmény több témakörben fogalmaz meg feladatokat a részes felek részére: biológiai és táji sokféleség megőrzése és fenntartható használata; fenntartható és integrált víz/vízgyűjtő gazdálkodás; fenntartható mezőgazdaság és erdőgazdálkodás; fenntartható közlekedés és infrastruktúra; fenntartható turizmus; ipar és energia, környezeti értékelés/információrendszer; tudatosság erősítése; oktatás és társadalmi részvétel.

A Keretegyezmény természetvédelmi szempontból legnagyobb eredménye, hogy elkészült a biológiai és táji sokféleség megőrzésére és fenntartható használatáról szóló Jegyzőkönyv. A Jegyzőkönyvet 2009. június 17-én Magyarország is aláírta, ratifikációja folyamatban van.

Feladat

A Jegyzőkönyv hazai végrehajtása, különös tekintettel a Kárpátok védett területei hálózatainak (CNPA) fejlesztésére. Kidolgozás alatt áll a fenntartható turizmusról szóló jegyzőkönyv, melynek megalkotásában Magyarországnak is tevékenyen részt kell vennie.

7.1.10 Kárpáti Vizes Élőhely Kezdeményezés

A Ramsari Egyezmény és a Kárpátok Egyezmény közös céljainak végrehajtását szolgáló kezdeményezés Szlovákia koordinálásában a kárpáti régió összes érintett országát és számos civil szervezetét mozgósította a hegyvidéki vizes élőhelyek felmérésének, a védelemre érdemes területek egységes szempontú kijelölésének, védelem alá helyezésének, megőrzésének és a régió vizes ökoszisztémáinak bölcs hasznosítása érdekében. A tervezett tevékenységek között szerepel a határon átnyúló vizes élőhelyek meghatározása és közös kezelésének kidolgozása, a vizes élőhelyek és kulcsfajaik egységes monitorozási módszereinek kidolgozása, a nemzetközi szakmai találkozók és képzések szervezése, továbbá a vizes élőhelyek társadalmi, gazdasági fontosságáról szóló közös ismeretterjesztés.

Feladatok

A szlovák koordinációban folyó programba be kell építeni a hazai (a kárpáti régió magyarországi részére vonatkozó) természetvédelmi szempontokat (pl. a kis méretű vizes élőhelyek, így a hegyi patakok védelme, továbbá az Északi-középhegységre jellemző, az EU élőhelyvédelmi irányelvének II. vagy IV. mellékletén szereplő gerinctelen fajok és halfajok felmérésére egységes módszertan kidolgozása).

7.2 Együttműködések az Európai Unióban

7.2.1 Az Európai Unió politikája

A Göteborgban kitűzött cél, azaz: A biológiai sokféleség csökkenésének megállítása 2010-ig, valamennyi tagállam számára kiemelt feladat és ennek megfelelően alakul az Unió politikája is.

Feladat

A világszintű és uniós vállalkozás értékelésére a spanyol-belga-magyar elnökség ideje alatt kerül sor. 2011. I. félévében feltehetően a magyar elnökség (Elnökség) feladata lesz, hogy a többi uniós tagállammal közösen megtárgyalja a COP-10 döntéseinek végrehajtási módját, meghatározza az uniós prioritásokat, valamint döntsön a konferenciaközi nemzetközi ülésekre történő uniós felkészülésről. Különösen fontos lesz, hogy az EU feltárja a 2010 utáni stratégiákat is, amely célkitűzés már a korábbi elnökségek feladata is.

7.2.2 EU Bizottságok

Az EU Bizottsággal való kapcsolattartás fórumai az EU Természetvédelmi Igazgatók Értekezlete, a különböző bizottságok (EU Biodiverzitási és Természetvédelmi Koordinációs Csoport, Élőhelyvédelmi Bizottság, Ornis Bizottság), továbbá a tematikus akciócsoportok. A legfontosabb tematikus akciócsoportok az özönfajokkal, a bányászati kérdésekkel, a jelentési kötelezettségekkel, a Natura 2000 hálózat finanszírozásával, a biológiai sokféleség védelmével kapcsolatos ügyek kommunikációjával, a szélerőművekkel, stb. foglalkoznak. Ezek munkájában jelentős feladatok hárulnak a központi természetvédelmi igazgatásra, valamint a nemzeti park igazgatóságok természetvédelmi szakszemélyzetére.

Feladat

Biztosítani kell a bizottságokban Magyarország természetvédelmi kormányzati politikájának megfelelő képviselését különös tekintettel a 2011. évi magyar elnökségre. Gondoskodni kell a bizottsági döntéseknek, iránymutatásoknak a hazai kormányzati munkába történő becsatornázásáról.

Várható, hogy az özfajokkal kapcsolatos uniós kezdeményezések a magyar elnökség idejére „érnek be”, így a magyar elnökségnek hangsúlyos szerepet kell vállalnia az özfajokkal kapcsolatos közösségi politika kialakításában.

7.2.3 Az Európai Unió Biodiverzitás-védelmi Cselekvési Terve (BAP)

Az Európai Bizottság 2006-ban elfogadott közleményében („A biológiai sokféleség csökkenésének megállítása 2010-ig - és azon túl”) megfogalmazza, hogy a biológiai sokféleség csökkenésének megállítása érdekében közösségi és tagállami szinten milyen feladatokat kell elvégezni. A Cselekvési Terv végrehajtása érdekében a tagállamoknak időközönként jelentést kell készíteniük, melyet a Bizottságnak nyújtanak be. A Cselekvési Terv megvalósulásának értékeléséhez az EU tagországok által kidolgozott ún. „Európai 2010-es Biodiverzitás Indikátorokat” európai és nemzeti szinten is használni szükséges.

Feladat

A Bizottság által meghatározott időközönként hazánknak is jelentést kell készítenie az Cselekvési Terv végrehajtásáról. A Bizottsággal együttműködve értékelni kell, hogy a Cselekvési Terv által meghatározott tevékenységek milyen mértékben teljesültek és hol vannak a hiányosságok.

Az EU biológiai sokféleség csökkenésének megállítására irányuló törekvésének a világszintű és uniós vállalás értékelésére a spanyol-belga-magyar elnökség ideje alatt kerül sor 2011. I. félévében. Ezért magyar elnökség (Elnökség) feladata lesz, hogy a többi uniós tagállammal közösen megtárgyalja a COP-10 döntéseinek végrehajtási módját, meghatározza az uniós prioritásokat, valamint döntsön a konferenciaközi nemzetközi ülésekre történő uniós felkészülésről.

7.2.4 EU magyar elnökség 2011

2011 első félévében Magyarország látja el az EU soros elnöki feladatait, melyet megelőz a spanyol, ill. belga elnökség. A három ország szoros együttműködésben kell, hogy tevékenykedjen a másfél év alatt.

2011-ben hazánknak kell a nemzetközi biológiai sokféleség védelmi ügyekkel foglalkozó tanácsi munkacsoport ülések háttéranyagait elkészíteni, az uniós álláspont kialakítását koordinálni és a munkacsoport-üléseket levezetni. Emellett a géntechnológiával módosított szervezetek (GMO-k) nemzetközi kereskedelmét szabályozó ún. Cartagena jegyzőkönyvvel foglalkozó tanácsi munkacsoport ülések háttéranyagait, az ezzel kapcsolatos nemzetközi ülésekre vonatkozó uniós álláspontot is nekünk kell kialakítani és egyeztetni a tagállamokkal. Ezt a munkacsoport ülést is hazánknak kell elnökölni.

Feladat

Ki kell dolgozni a spanyol-belga-magyar uniós elnökség másfél éves programját Biológiai Sokféleség Egyezmény és GMO témában, és abban meg kell határozni a hazánk számára kiemelt témaköröket az 1. és 2. táblázatban foglaltak szerint.

A Biológiai Sokféleség Egyezmény (CBD) fő témakörei a harmas elnökség alatt

1. A Biológiai Sokféleség Egyezmény Stratégiai Tervének felülvizsgálata, a 2010 utáni biodiverzitás célkitűzés kidolgozása, az Egyezmény többéves munkaprogramja (MYPoW 2011-2022)
2. Pénzügyi kérdések, az Egyezmény költségvetése
3. Genetikai erőforrásokhoz való hozzáférés és a hasznosításukból származó javak igazságos és méltányos megosztása (Access and Benefit Sharing, ABS)
4. Éghajlatváltozás és biológiai sokféleség megőrzés összefüggései
5. Bioüzemanyagok
6. Védett területek
7. Inváziós idegen fajok
8. Biodiverzitással és ökoszisztéma szolgáltatásokkal kapcsolatos kormányközi platform (Intergovernmental Science Policy Platform on Biodiversity and Ecosystem Services (IPBES))

9. Mezőgazdasági biodiverzitás (agrobiodiverzitás)
10. Növényvédelmi világstratégia
11. Erdők biodiverzitása
12. Ösztönző intézkedések
13. Ökoszisztéma szemlélet
14. Hagyományos tudás megőrzése (CBD 8(j) cikkelye)
15. Technológiák átadása és együttműködés
16. Monitorozás és indikátorok
17. Száraz és félnedves területek (pl. sivatagos, félsivatagos, füves területek) biológiai sokfélesége
18. Vizes élőhelyek
19. Tengeri és tengerparti területek
20. Szigetek biodiverzitása
21. Globális Taxonómiai Kezdeményezés
22. Felelősség és kártérítés
23. Üzleti szféra bevonása a biodiverzitás megőrzésbe
24. Együttműködés más egyezményekkel, nemzetközi szervezetekkel és kezdeményezésekkel, érintettek bevonása
25. A Biológiai Sokféleség Egyezmény működése
26. Tudományos és Szakmai Együttműködés és az Egyezmény Információs mechanizmusa (CHM)
27. Kommunikáció, Oktatás és Szemléletformálás

A GMO-k nemzetközi kereskedelmét szabályozó Cartagena Jegyzőkönyv fő témakörei a hármas elnökség alatt

1. Kapacitásbővítés
2. Megfelelés a jegyzőkönyv előírásainak (Compliance)
3. Pénzügyi kérdések, a Jegyzőkönyv költségvetése
4. Az élő, módosított szervezetek kezelése, szállítása, csomagolása és azonosítása
5. Kártérítés és felelősség
6. Monitoring és jelentés
7. Kockázat értékelés és kockázatkezelés
8. Szakértői adatbázis
9. BCH
10. Jelentéstételi kötelezettségek (nemzeti jelentések a Jegyzőkönyv végrehajtásáról)
11. Kiegészítő testületek a Jegyzőkönyv égisze alatt
12. A jegyzőkönyv értékelése és felülvizsgálata
13. Szociális és gazdasági megfontolások
14. A nyilvánosság bevonásával, tájékoztatásával kapcsolatos kérdések
15. Egyéb szervezetekkel, egyezményekkel és testületekkel történő együttműködés

7.3 Nemzetközi szervezetek, államközi együttműködések

7.3.1 Nemzetközi Természetvédelmi Unió (IUCN)

A Magyarországon a Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium ill. négy civil szervezet az IUCN tagja. 2003-ban megalakításra került az IUCN Magyar Nemzeti Bizottság, valamennyi tagszervezet részvételével.

Feladat

IUCN tagként Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztériumnak is elő kell segítenie, hogy az IUCN Countdown 2010 programját minél eredményesebben teljesítsük:

- Védett természeti területek és különböző ökológiai hálózatok részeként kijelölt területek fejlesztése.
- A 2010-es célok eléréséhez kapcsolódó európai uniós jogszabályokban és Magyarország által aláírt természetvédelmi egyezményekben foglalt kötelezettségek hiánytalan végrehajtása.

- A hazai természetvédelem jogi- és eszközrendszerének erősítése.
- A 2010-es biodiverzitási célok megismertetése, tájékoztatás, környezeti nevelés.
- Védett természeti területek és fajok megőrzése, kezelése témakörében jelentős előrehaladást érünk el.

7.3.2 Osztrák-Magyar Fertő Tavi Nemzeti Park Bizottság

A Magyar-Osztrák Nemzeti Park Bizottság 1994 óta működik, váltva hol magyar, hol osztrák elnök irányítása alatt. Az évente tartott ülések száma 1-2, amelyek szintén felváltva Magyarországon illetve Ausztriában zajlottak. Az előbbi 6 évben az üléseken illetve a közös bejárásokon illetve az ülést követő gyakorlati munkában az alábbi témakörök szerepeltek: közös füves élőhely kezelési, legeltetési illetve kaszálási projektek, vizes élőhelyrekonstrukciók, közös őrszolgálati tevékenység, közös, határon átnyúló ökoturisztikai illetve természetvédelmi oktatási pályázatok összeállítása, megvalósítása. Főbb eredmények: egységes füves élőhely kezelési rendszer, oktató és látogatóközpont Fertőújlakon, vizes élőhelyrekonstrukciók a Hanságban.

Feladat

A következő évek feladatai: egységes ökoturisztikai rendszer kialakítása (közös pályázat), erdei iskolai fejlesztések (közös pályázat), a Fertő-tó egységes halászati kezelése, közös geoinformatikai kutatások, rákosi vipera élőhelyvédelme, visszatelepítése (közös nyertes LIFE+pályázat), amelybe a bécsi állatkert illetve a Természettudományi Múzeum is bekapcsolódik.

7.3.3 Szlovákia

A Magyar Köztársaság Kormánya és a Szlovák Köztársaság Kormánya között 1999-ben aláírt környezetvédelmi együttműködési alapján megalakult a Magyar-Szlovák Környezetvédelmi és Tájvédelmi, Együttműködési Vegyes Bizottság, melynek 10 munkacsoportja van. A Természet- és tájvédelmi munkacsoporthoz számtalan eredmény kötődik: közös ökológiai hálózat térkép, Natura 2000 területek és egyes fajmegőrzési tervek és akciók (farkas, hiúz, tűzok) egyeztetése, 3 nyelvű (magyar-szlovák-angol) természetvédelmi szótár, közös ramsari terület kihirdetése. A barlangvédelem területén a legjelentősebb eredmény az Aggteleki- és a Szlovák-karszt világörökséggé nyilvánított barlangjainak védelme és kezelése volt. Az albizottság kijelölte a Domica-Baradla barlangok felszíni védőövezetét. Számtalan publikáció, leporelló, közös kiállítás, film, önálló honlap dicséri a két munkabizottságban dolgozók munkáját. 2007 februárban – amikor a szlovák kollégákkal közösen rendezték meg a Vizes területek világnapját – volt az utolsó hivatalos kapcsolat. A korábban évi rendszerességgel ülésező munkacsoport a szlovák oldalon bekövetkezett személyi változások miatt nem működik.

Feladat

A munkacsoport átmenetileg szünetelő tevékenységét fel kell újítani.

A kapcsolatfelvétel után a már teljesített feladatokat le kell zárni és ki kell dolgozni a következő időszak munkaprogramját. Ebben elsősorban a határ menti területek közös kezelésére, bemutatásra kell a hangsúlyt helyezni.

7.3.4 Románia

A Magyar Köztársaság Kormánya és Románia Kormánya között 1997-ben aláírt környezetvédelmi együttműködési Egyezmény alapján 2004-ben megalakult a Magyar - Román Környezetvédelmi Vegyes Bizottság Természetvédelmi Szakértői Csoportja. Az együttműködés fő céljai a Natura 2000 hálózat működtetésével kapcsolatos feladatok (fenntartási tervek készítése, támogatási rendszerek kidolgozása), valamint a közös fajvédelmi és monitoring összehangolt végrehajtása. Az együttműködés eredményeként a Körös-Maros Nemzeti Park Igazgatóság koordinálásában 2006 januárjában közös LIFE Nature projekt indult „A kék vércse védelme a Pannon régióban” címmel. A program jelenleg a megvalósítás szakaszában van, eredményei jól mutatják a kooperáció hatékonyságát. A határ menti területeken az elmúlt években már összehangolt monitoring tevékenység

A romániai Verespatakon ciános technológiával tervezett újabb aranybánya esetleges megnyitása a sajnálatos tiszai ciánszennyezéssel összefüggésben félelmet kelt Magyarországon, amely üzemzavar esetén súlyos természeti veszélyeztetést jelent számunkra is.

A két fél a területi szervek koordinációjában közös természetvédelmi projekteken dolgozik a Magyarország-Románia Határon Átnyúló Együttműködési Program keretében, melyek elsődleges célja a határon érintkező természetvédelmi területek kialakítása (pl. a Cséffai Természeti Park mielőbbi kihirdetése). A jövőben is kiemelt fontosságú feladat a Natura 2000 fenntartási tervek készítésében való együttműködés (pl. az Alcsíki medencére vonatkozó fenntartási terv elkészítése). Az együttműködés keretében tovább kell erősíteni a területi szervek gyakorlati kapcsolatait, valamint a két fél GMO szervezetekkel foglalkozó szakértői tevékenységének összehangolását.

7.3.5 Horvátország

Az Egyezményben foglaltaknak megfelelően létrejött a Vegyes Bizottság Természetvédelmi Albizottsága amelynek kiemelt célkitűzései közé tartozik a magyar-horvát határon átnyúló bioszféra rezervátum (Mura-Dráva-Duna Határon Átnyúló Bioszféra Rezervátum) megalakításának előkészítése. További feladat Horvátország várható EU csatlakozása kapcsán a Natura 2000 területek kijelölésében, fenntartásában a szorosabb együttműködés ill. a tanácsadási rendszer kialakítása. Folytatni kell a Duna-Dráva Nemzeti Park Igazgatóság és a Kopácsi rét természetvédelmi terület igazgatásának eddigi jó együttműködését mind a kölcsönös tapasztalatcserével, mind a közös élőhely-kezeléssel, az élőhely-rekonstrukciókkal, a határ menti területek természeti állapotának felmérésével, megőrzésével összefüggésben.

A szlovén-magyar-osztrák hármass határ, a muravidéki magyarság és a vend-vidéki (Rába-vidéki) szlovénség a legmesszebbmenő EU konform együttműködések mintaszerű rendszerét eredményezheti. Ennek alapját képezi az Őrség-Raab-Goricko natúrpark együttműködési megállapodás.

Natura 2000 területeket és egyes fajmegőrzési terveket össze kell hangolni, és ki kell dolgozni a közös ökológiai hálózatra vonatkozó térképeket.

A magyar-szlovén kétoldalú természetvédelmi együttműködés fellendítésére kezdeményezzük a szlovén társhatóságnál közös természet- és tájvédelmi program kidolgozását, illetve annak végrehajtására szakértői bizottság létrehozását.

7.4 Hazai együttműködések

A természetvédelem tipikusan olyan tevékenység, mely csak akkor eredményes, ha a társadalom széles körben támogatja a védett és nem védett természeti értékek, a biológiai sokféleség, illetve az emberi létezés biológiai alapjainak megőrzését.

A természet hosszú távon a természetvédők (civiliek, kutatók, állami alkalmazottak stb.) tevékenysége által ill. csak jogszabályokkal nem őrizhető meg. Ezért a természetvédelmi igazgatásnak kiemelten kell kezelnie az együttműködések a hazai igazgatási, tudományos és társadalmi szervezetekkel.

Fentiek szellemében az NTA-II időszakában a természetvédelem szempontjából legfontosabb szervezetekkel alakult ki együttműködés ill. a korábban indítottak folytatódta.

7.4.1 Kétoldalú együttműködések

Államigazgatási szinten a természetvédelem legfontosabb partnerei a földművelésügyi és vidékfejlesztési, a gazdasági ügyekkel foglalkozó, a nemzeti örökségvédelemért, a pénzügyekért felelős, valamint az igazságügyi és rendészeti feladatokat ellátó minisztériumok és e minisztériumok országos, illetve regionális hatáskörű területi szervei. E mellett kiemelendők a tudományos intézményekkel és a természetvédelmi célú társadalmi szervezetekkel való együttműködés. Felsorolásszerűen a legfontosabb partnerek:

Együttműködési megállapodáson alapuló partneri kapcsolatok:

- Állami Közüti Műszaki és Információs Kht.
- Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium
- Határőrség Országos Parancsnoksága
- Központi Statisztikai Hivatal
- Közterület-felügyelők Országos Szövetsége
- Magyar Barlangi Mentőszolgálat
- Magyar Hivatalos Közlönykiadó
- Magyar Nemzeti Vagyonkezelő Zrt.
- Magyar Tudományos Akadémia
- Mezőgazdasági és Szakigazgatási Hivatal
- Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Hivatal
- Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma
- Nyugat Magyarországi Egyetem
- ORFK Közbiztonsági Főigazgatóság
- Országos Magyar Vadász Kamara;
- Országos Magyar Vadászati Védegylet
- ÖTM Turisztikai Szakállamtitkárság
- Rendvédelmi Szervek Védelmi Szolgálat
- Vám- és Pénzügyőrség Országos Parancsnoksága

Hivatalos együttműködés nem állami intézményekkel (többek között az „Akadálymentes Égbolt” megállapodás keretében)

- Áramszolgáltatók
- Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület „Akadálymentes Égbolt”
- Magyar Természetbarát Szövetség
- Országos Erdészeti Egyesület

Feladatok

A természetvédelem a társadalom szinte minden területére ható tevékenység. Az oktatástól a földhasználatig, a turizmustól a kutatásig sok területtel szoros, napi kapcsolatban valósítható meg, ezért a kölcsönös előnyök és a közös célok érdekében folyamatosan működtetni kell a már létező együttműködések és azokat tovább kell szélesíteni, szakmai és területi alapon.

7.4.2 Vízügyi Szervek

Az állami természetvédelem területi szervei (nemzeti park igazgatóságok) és a környezetvédelmi és vízügyi igazgatóságok között a 2000-es évektől szoros együttműködés alakult ki, amely elsősorban a nemzeti park igazgatóságok által megvalósított vizes élőhelyek kezelésére, rehabilitációjára terjedt ki.

A tervidőszak első évében el kell készíteni a Víz Keretirányelv által meghatározott vízgyűjtő gazdálkodási terveket. Tekintettel arra, hogy a Víz Keretirányelv a vizek jó ökológiai állapotának elérését írja elő, a jövőbeni a két ágazat közötti együttműködést szorosabbá kell tenni.

Feladatok

A Környezet és Energia Operatív Programban (KEOP) mind a vízügyi igazgatóságok, mind a nemzeti park igazgatóságok pályázhatnak vizes élőhelyek állapotának javítását szolgáló projektekkel, valamint a Regionális Operatív Programok (ROP) felszíni vizes fejlesztései is érinthetnek védett területeket. Ezek megvalósítása szoros együttműködést igényel, mivel mind a tervezés mind a működtetés – még a védett természeti területeken is – csak folyamatos vízügyi közreműködéssel valósítható meg.

A két szervezetnek közösen kell kidolgozni az egyes térségekre vonatkozó ún. vízgyűjtő gazdálkodási terveket.

Úgyszintén közös feladat – a Kiskunsági Nemzeti Park érintettsége miatt – a Duna-Tisza közti homokhátság további szárazodásának megállítása ill. a tervidőszakban mintaprojektek megvalósításával a jelenlegi helyzet javítása, ami az előrevetített klímaváltozás miatt az ország más területein is szükséges lehet.

Szükséges a felszín alatti vizek tájszintű vizsgálata, különös tekintettel a Duna-Tisza közti síkvidéken bekövetkezett talajvízszint süllyedés okozta drasztikus és összetett tájszintű állapotváltozások problémájára, amely a Kiskunsági Nemzeti Park értékeinek megőrzése és a térségben élő több százezer ember jövőjének meghatározó stratégiai kérdése.

A Víz keretirányelv szerint készülő vízgyűjtő gazdálkodási tervek kidolgozásában a természetvédelmi szakembereknek aktívan részt kell venniük. Így biztosítható, hogy a Víz keretirányelv hatálya alá tartozó és egyben Natura 2000 területnek minősülő víztestek esetében a vízgyűjtő-gazdálkodási terv és a fenntartási tervek, illetve a későbbiekben a területek kezelése harmonizáljon.

7.4.3 Szakmai csoportok és testületek

A természetvédelmi tevékenység kiszélesítésének és a társadalom bevonásának egyik fontos eszköze olyan szakmai testületek létrehozása, amelyek segítik a természetvédelmi szervek stratégiájának meghatározását, hozzájárulnak ahhoz, hogy azok a lehető legmagasabb színvonalúak legyenek. A természetmegőrzési feladatok eredményes és hatékony megvalósítása – az állami természetvédelem munkatársai mellett - olyan speciális szakemberek részvételét is igényli, akik adott területre vonatkozó alap kutatási eredményeket szolgáltatnak. Ezért fontos és szükséges a hazai kutatóintézetek és egyetemi kutatóhelyek munkatársainak célfeladatokba történő bevonása.

Az NTA-II időszakában a természetvédelem stratégiai megalapozásának szerves részét képezte a legfontosabb szakterületi, illetve területi szakmai szervezetek, tanácsok, bizottságok létrehozása. Ennek keretében a következő szakmai szervezetek kezdték meg munkájukat, illetve folytatták működésüket megújított formában:

Létrehozott új testületek:

- Nemzeti Parki Tanácsok (10 Tanács)
- Természetvédelmi Stratégiai Tanácsadó Testület
- IUCN Nemzeti Bizottság
- Natura 2000 Tanácsadó Testület
- Víz Keretirányelv Természetvédelmi Tanácsadó Testület
- Informatikai Tanácsadó Testület
- Rákosivipera-védelmi Tanács
- Tűzokvédelmi Munkacsoport

Megújított testületek:

- Ramsari Egyezmény Magyar Nemzeti Bizottság (újraalakítás a 6/2004. (K V. Ért. 3.) KvVM utasítással)
- Magyar Nemzeti Erdőrezervátum Bizottság (újraalakítás a 6/2004. (K V. Ért. 3.) KvVM utasítással)
- Nemzeti Biodiverzitás-monitorozó Szakértői Bizottság
- Ember és Bioszféra Nemzeti Bizottság
- Pro Natura Díj Bizottság

Feladatok

Az NTA-III tervezési időszakában az Európai Táj Egyezményből fakadó, több tárcát érintő feladatok koordinálására létre kell hozni az Európai Táj Egyezmény Nemzeti Koordinációs Bizottságot.

Az eddigiekben elsősorban a területek kijelölését ill. ez EU részére készülő szakmai jelentések előkészítését segítő Natura 2000 Tanácsadó Testületet át kell alakítani. A jövőbeni elsődleges feladata a hálózat működtetésének segítése kell, hogy legyen.

7.4.4 Önkormányzatok

Valamennyi települési, ill. a Fővárosi önkormányzat illetékességi területén egyben védetté nyilvánításra jogosult hatóság is. Az 1989. október 23. előtt kihirdetett helyi jelentőségű védett természeti területekről alkotott jogi aktusok hatályon kívül helyezése után azok ismételt kihirdetése nem történt meg teljes körűen.

A Natura 2000 területekkel és a helyi jelentőségű védett természeti területekkel kapcsolatos jegyzői feladatok eredményes ellátása érdekében a megyeszékhelyeken szakmai továbbképzés folyt, melyen eddig 1100 jegyző vett részt.

Feladat

Be kell fejezni az 1989. október 23. előtt kihirdetett, ún. technikai deregulációval érintett helyi jelentőségű védett természeti területek jogi státuszának (védttségének megerősítése) rendezését és az önkormányzati adatszolgáltatást követően a KvVM-ben vezetett „Védett Természeti Területek Törzskönyv aktualizálását.

Folytatni kell a jegyzők természetvédelmi – különösen Natura 2000 területekkel kapcsolatosan megkezdett – továbbképzését és az önkormányzatok minden lehetséges eszközzel való tájékoztatását. Az a cél, hogy valamennyi jegyző legalább egy alkalommal részt vegyen természetvédelmi továbbképzésen.

7.4.5 Társadalmi szervezetek bevonása a természetvédelmi célok megvalósításába

Hazánkban a természetvédelmi céllal alakult társadalmi szervezetek hagyományosan jelentős szerepet játszanak a természeti értékek megőrzésében, bemutatásában, illetve az ismeretterjesztésben és a környezeti nevelésben is. Száznál több azoknak a társadalmi szervezeteknek a száma, amelyek többé-kevésbé rendszeresen részt vesznek a fenti tevékenységekben. Egyes természetvédelmi társadalmi szervezetek tulajdonában lévő természeti területeken különösen jelentős eredmények születtek az utóbbi két évtizedben, például a területkezelés, a veszélyeztetett fajok állományainak megőrzése, a védett fajok élőhelyeinek feltárása vagy az állományok folyamatos nyomon követése tekintetében.

A környezeti nevelés terén a társadalmi szervezetek egyedülálló eredményeket értek el, tevékenységük számos vonatkozásban messze megelőzte az állami szerveket. A természetvédelmi, természetismereti, illetve oktatóközponti tevékenységet is folytató társadalmi szervezetek munkáját kiemelten kell kezelni és támogatni. A társadalmi szervezetek szakmai tevékenységük mellett fontos befolyásolói a környezetügynek. Gyors reagálásuk miatt hatékonyan egészítik ki az állami szervek munkáját, és egyúttal a megfelelő szakmai ismeretek birtokában a társadalom ellenőrző szerepét is betöltik. A jól szervezett és felépített civilszervezet-hálózat a természetvédelem tömegbázisát alkotja.

A természetvédelem terén számos olyan feladat van, amelyről a jogszabályok alapján az államnak vagy az önkormányzatoknak kellene gondoskodniuk, ám e feladatok egy részét a civil szervezetek sokszor hatékonyabban, gyorsabban és olcsóbban tudják elvégezni, tehermentesítve ezzel az állami szerveket. Mindezek miatt a jövőben is indokolt a civil szervezetek – Nemzeti Természetvédelmi Alaptervben meghatározott feladatokat megvalósító – programjait támogatni.

Feladatok

Továbbra is cél, a természetvédelmi célú társadalmi szervezetekkel történő együttműködés, ill. az, hogy közösen valósuljon meg a természeti értékek megőrzése.

7.4.6 Védett természeti területen gazdálkodók

Az egész világon bevált gyakorlat szerint az állami tulajdonú és természetvédelmi kezelésben lévő területeken a leghatékonyabb és a legolcsóbb a természetvédelmi tevékenység. A hazai védett természeti területek döntő többsége állami tulajdonú, de ezek jelentős része nem a nemzeti park igazgatóságok vagyonkezelésében van.

A terület további jelentős része magántulajdonban van. A tulajdonosokkal és az állami területeken gazdálkodó bérlőkkel való együttműködés kiemelt jelentőségű feladat, hiszen sok esetben az ő közreműködésükkel valósul meg a természetvédelmi kezelés.

Feladatok

A védett területen gazdálkodókkal való együttműködésnek a kölcsönös előnyökön kell alapulnia. A nemzeti park igazgatóságok szakembereinek segítséget kell nyújtaniuk a gyakorlati kezelési feladatok ellátásához és különösen a gyakran bonyolult pályázati rendszerekben való eligazodáshoz.

Számos gazdálkodó olyan terméket állít elő, amelyik minden tekintetben megfelel a legszigorúbb bio minősítésnek, piacra jutása azonban különböző okok miatt nem biztosított. Segíteni kell a gazdálkodók termékeinek lehetőség szerinti helyi piacokon történő értékesítését, vagy helyben történő felhasználását.

Speciális természetvédelmi feladatok megoldása érdekében, pl. tűzokvédelem, gondoskodni kell a gazdálkodók képzéséről, folyamatos informálásáról.

8. JOGI SZABÁLYOZÁS

2003-2008 között a természetvédelmi törvényben biztosított felhatalmazás alapján 6 kormányrendelet, 7 miniszteri rendelet, illetve 39 db védetté nyilvánító, védett természeti területet bővítő, vagy kezelési tervet kihirdető miniszteri rendelet lépett hatályba. A tervezési időszak alatt több mint 60 módosítása jelent meg a fent jelzett jogszabályoknak.

Mivel az 1989. október 23. előtt kihirdetett jogszabályok egy általános dereguláció következtében hatályon kívül kerültek, 121 korábban védetté nyilvánított terület jogi védeltségét kellett megerősíteni, miniszteri rendelettel történő kihirdetéssel. (A jogszabályok jegyzékét a 2. sz. melléklet tartalmazza.)

A természetvédelmi törvény alapján ma 11 kormányrendelet, 14 miniszteri rendelet, illetve 217 védetté nyilvánító vagy kezelési tervet kihirdető miniszteri rendelet hatályos.

Az ágazati munkamegosztás keretében, a természeti értékek megőrzése érdekében több mint 600 jogszabályban találhatók természetvédelmi vonatkozású rendelkezések.

A 2003-2008. közötti időszak jelentős eredménye, hogy sikerült megteremteni a természetvédelmi érdekből elrendelt korlátozások kompenzálása érdekében a kártalanítás jogintézményét, amellyel lehetővé vált, hogy a hatósági határozattal elrendelt korlátozás esetén a gazdálkodók kártalanítást kapjanak.

Jogszabályok mellett a szakterület számára irányadó miniszteri tájékoztatók (pl. nyílt karszterületek jegyzéke, illetve miniszteri utasítások (pl.: a bioszféra-rezervátumokról szóló 10/2007. (K. V. Ért. 4.) KvVM utasítás és az Európa Diplomával rendelkező területekről szóló 9/2007. (K. V. Ért. 4.) KvVM utasítás), is kihirdetésre kerültek.

Megjelent továbbá a 166/1999. (XI. 19.) Korm. rendelet egységes értelmezése érdekében a 2004-ben kiadott, majd 2007-ben átdolgozott Tájvédelmi kézikönyv.

Feladatok

A jövőbeni jogszabály-alkotási kötelezettségek elsősorban egyes közösségi irányelvek átültetéséből fakadnak. Továbbá sok esetben a közigazgatás egyszerűsítése, ügyfélbaráttá tétele, valamint az ügyintézési határidők csökkentése miatt kerül majd sor egyes jogszabályok módosítására.

Ugyancsak jogalkotási feladat a védett ősmaradványok körét és pénzben kifejezett értékét megállapító miniszteri rendelet, valamint a belterületi barlangok védőövezetét meghatározó miniszteri rendelet kidolgozása és kihirdetése.

A védett természeti területekre vonatkozó kezelési terveket valamennyi, egyedi jogszabállyal védetté nyilvánított területre ki kell dolgozni és miniszteri rendelettel kihirdetni az NTA-III időszakában.

A 2008-ban indult szakhatósági hatáskörök felülvizsgálatának lezárását követően el kell érni, hogy a természetvédelmi vonatkozású hatósági/szakhatósági rendszer teljes körűen megjelenjen az új jogszabályokban.

Az Európai Táj Egyezmény hazai végrehajtását szolgáló jogszabályi környezet kialakítása az NTA-III tervidőszak feladata.

9. INTÉZMÉNYRENDSZER

A kormányzati munkamegosztásban a természet védelme a környezetvédelmi és vízügyi miniszter (a továbbiakban: miniszter) feladat- és hatáskörében nevesített feladat. Ennek értelmében a természet védelmét szolgáló tevékenység központi irányítása, összehangolása és ellenőrzése a miniszter feladata.

A miniszter a jogszabályban meghatározott, a természet védelmével kapcsolatos szakigazgatási, hatósági és szakhatósági területi feladatait a nemzeti park igazgatóságokon valamint a környezetvédelmi, természetvédelmi és vízügyi felügyelőségeken keresztül valósítja meg.

A természeti értékek megóvásának eredményessége, az illető ország természetvédelmének sikere minden mást megelőzve – a természetvédelmi civil szervezetek érdemeinek elismerése mellett – elsősorban a hivatásos, állami természetvédelmi szervezettől függ.

Ugyanakkor a sikeres természetpolitika alapfeltétele, hogy a magas színvonalú természetvédelmet és a természeti értékek megóvását, fenntartását, fejlesztését egyre inkább be kell építeni hazánk más szakpolitikáiba, más tárcák felelősségi körébe tartozó tervekbe, intézkedésekbe.

9.1 Nemzeti park igazgatóságok

A 10 igazgatóság működési területe lefedi az ország egész területét, csakúgy, mint a 10 felügyelőség illetékességi területe. A két szervezettípus jogszabályban megállapított területi hálózata eltérő. A Kormány törvényben meghatározott hatásköreiben a védett természeti területek természetvédelmi kezeléséért felelős szervként a nemzeti park igazgatóságot jelöli ki.

Az elmúlt időszakban két esetben került sor a természetvédelem szervezetének át- majd visszaalakítására és a közsférában általános létszámcsoökkentés a nemzeti park igazgatóságokat sem kerülte el.

A korábbi szervezeti rendszerhez képest a legjelentősebb változás, hogy az elsőfokú hatósági jogkörök 2005. január 1-től átkerültek az igazgatóságoktól a felügyelőségekre, az egységes zöld hatósághoz.

Az NTA-II időszakában a Balaton-felvidéki Nemzeti Park Igazgatóság Veszprém belvárosából kiköltözött Csopakra, ahol új székházban, a Balatonhoz közelebb, a feladathoz méltó környezetben folytatja tevékenységét.

Folyamatban van a Hortobágyi Nemzeti Park Igazgatóság Debrecenből Hortobágyra történő kiköltözése is.

2008-ban jelentős térségi támogatással civil kezdeményezésként megfogalmazódott a Zempléni Tájvédelmi Körzet nemzeti parkká alakítása és annak irányítására önálló jogi személyiségű igazgatóság létrehozása. Tényként kell rögzíteni, hogy a térségben nemzeti parki szintű természeti és táji gazdagság található és azt is, hogy Északkelet Magyarország térségében lévő nagyobb tájvédelmi körzetek – Zempléni, Szatmár-Bergi – bármely meglévő természetvédelmi központtól nagy távolságra vannak.

Nemzeti park igazgatóságok:

- Aggteleki Nemzeti Park Igazgatóság, Jósvalő
- Balaton-felvidéki Nemzeti Park Igazgatóság, Csopak
- Bükk Nemzeti Park Igazgatóság, Eger
- Duna-Dráva Nemzeti Park Igazgatóság, Pécs
- Duna-Ipoly Nemzeti Park Igazgatóság, Esztergom
- Fertő-Hanság Nemzeti Park Igazgatóság, Sarród
- Hortobágyi Nemzeti Park Igazgatóság, Hortobágy
- Kiskunsági Nemzeti Park Igazgatóság, Kecskemét
- Körös-Maros Nemzeti Park Igazgatóság, Szarvas
- Őrségi Nemzeti Park Igazgatóság, Óriszentpéter

Feladatok

A nemzeti park igazgatósági szervezet erősítése indokolt a megnövekedett európai uniós feladatok és a hazai természetvédelmi kezelési, kutatási, monitorozási, projekt-menedzselési stb. feladatok miatt. Csak feladatokhoz igazodó létszámkeret biztosítása lehet a záloga az eredményes természetvédelmi ágazat kialakulásának.

A kialakult és jól működő rendszer jelen formájában történő fenntartása mellett biztosítani kell a Hortobágyi Nemzeti Park Igazgatóság végleges elhelyezését, illetve gondoskodni kell az Őrségi Nemzeti Park Igazgatóság számára megfelelő irodaépület kialakításáról.

A több megyés működési területtel rendelkező igazgatóságok esetében gondoskodni kell a megfelelő szintű területi képviselőről, ill. az adott térségben dolgozó kollégák számára az irodai munkavégzés feltételeinek kialakításáról: Szatmár-Bereg térségében, Zempléni TK térségében.

Meg kell teremteni annak a feltételét, hogy a nemzeti park igazgatóságok térségükben szellemi központtá váljanak, mint ahogy külföldi társszervezeteik ezt a szerepet már betöltik. Ennek érdekében a jelenlegi költségvetési szervekre vonatkozó szabályokat a nemzeti park igazgatóságok sokrétű tevékenységének megfelelően kell alakítani.

Mivel Észak-kelet Magyarország térségében nagy kiterjedésű védett természeti területek találhatók, - országos jelentőségű védett természeti területek, Natura 2000 területek, Világörökségi terület - melyek együttes kiterjedése meghaladja a 250 000 hektárt, meg kell vizsgálni egy önálló igazgatóság ill. a Zempléni Nemzeti Park létesítésének feltételeit.

Utóbbi létesítését a megye önkormányzata, a térség önkormányzatai, országgyűlési képviselők, számos civil szervezet és a tudományos élet képviselői egybehangzóan támogatják, ill. kezdeményezik.

9.2 Környezetvédelmi, természetvédelmi és vízügyi felügyelőségek

A természetvédelem és a tájvédelem elsőfokú hatósági (szakhatósági) feladatait 2005-től a környezetvédelmi, természetvédelmi és vízügyi felügyelőségek látják el. Szintén a felügyelőségek hatáskörébe tartozik a környezetvédelmi és vízügyi hatósági (szakhatósági) feladatok ellátása is. A nemzeti park igazgatóságoktól a felügyelőségekhez történt hatósági tevékenység áttelepítése komolyabb fennakadás nélkül megvalósult, annak ellenére, hogy több helyen az intézmények székhelye nem esett egybe, ezért pl. Nyíregyházán, Szolnokon, Szegeden, Szombathelyen újonnan kellett kialakítani a természetvédelmi feladatokat ellátó egységeket.

A hatósági feladatok nemzeti parkoktól a felügyelőségekhez történő áttelepítése megteremtette annak lehetőségét, hogy hazánkban is kialakuljanak a nemzetközi gyakorlatnak megfelelően működő nemzeti parkok, amelyek vagyonkezelői az adott területnek.

A nemzeti park igazgatóságok szakértőként működnek közre a természetvédelmi hatósági ill. szakhatósági feladatok ellátásában.

A természetvédelem és tájvédelem másodfokú hatósága (szakhatósága) az Országos Környezetvédelmi, Természetvédelmi és Vízügyi Főfelügyelőség (Budapest).

Feladatok

Gondoskodni kell arról, hogy a Természetvédelmi Információs Rendszer valamennyi felügyelőség részére is folyamatosan (on line) elérhető legyen, azaz ugyanabból az adatbázisból dolgozzon a természetvédelmi kezelő és a hatóság is.

Gondoskodni kell arról, hogy a felügyelőségek a Natura 2000 hálózattal kapcsolatos megnövekedett feladatok szakszerű ellátását biztosítani tudják.

10. BEMUTATÁS, TÁJÉKOZTATÁS, OKTATÁS, NEVELÉS

10.1 Bemutató, szemléletformálás

A természeti örökség bemutatása elsődlegesen védett természeti területeken lévő, illetve a nemzeti park igazgatóságok kezelésében lévő természetvédelmi bemutatóhelyekhez kötődik. Jelentős eredmény, hogy a NKP-II tervezési időszakának több látogató- és oktatóközpont, tanösvény, valamint számos egyéb bemutatóhely létesült.

A nemzeti park igazgatóság fenntartásában jelenleg 26 fogadó-, látogató- és oktatóközpont üzemel. Ezek egy része az elmúlt években létesült vagy felújított, a látogatói igényeket messzemenően figyelembe vevő és a környezeti szemlélet formálásának hatékonysága szempontjából is eredményesebb látogatóbarát, interaktív bemutatóhely (pl. Bechtold István Természetvédelmi Látogatóközpont, Sas-hegyi Látogatóközpont).

Örvendetesen gyarapodott a tanösvények száma is. A nemzeti park igazgatóság fenntartásában, illetve más szervezetekkel közösen létrehozott tanösvények száma 148. Állapotuk sajnos nem minden esetben kielégítő, a következő időszakban ezek felújítása szükséges.

A NKP-II tervezési időszakában több barlangi bemutatóhely nyílt. Jelenleg a tömeg- és szakrális turizmus számára 9 barlang van kiépítve, további 25 barlang kalandturizmus keretében látogatható.

A nemzeti park igazgatóságok fenntartásában 9 tájház, 3 arborétum és botanikus kert, valamint további 43 egyéb bemutatóhely szolgálja a természeti örökség bemutatását és a látogatók környezeti szemléletének formálását.

2007-ben elkészült a természetvédelmi bemutatóhelyek adatbázisa, amely a folyamatos frissítésnek köszönhetően naprakész adatokat tartalmaz a nemzeti park igazgatósági kezelésben lévő bemutatóhelyekről. A jövő feladata, hogy az érdeklődők számára biztosítva legyenek az adatbázis turisztikai vonatkozású információi.

A KvVM kezdeményezésére 2008-ban a tévénezők szavazatai alapján kiválasztásra került Magyarország 7 Természeti Csodája, melyek a következők:

- Füzéri Várhegy
- Hévízi-tó
- Ipolytarnóci Ősmaradványok
- Kardoskúti Fehértó
- Őrség
- Kerecsensólyom
- Parlagi sas

A díjak odaítélését megelőző tévékampány jelentős mértékben ráirányította a nagyközönség figyelmét a természeti értékekre, melynek köszönhetően elsősorban a 7 nyertes esetében nagymértékben megnövekedett a megismerés igénye.

Feladatok

Természetvédelmi fogadó/látogató/bemutatóhelyek hálózatának fejlesztése:

A védett természeti területek bemutatásában szervező funkciójuk miatt kiemelkedő szerepet játszanak a *látogatóközpontok*. A tervezési időszakban el kell érni, hogy minden nemzeti parkban fő belépési pontjaiban (az ún. „kapukban”) megépüljön egy látogatóközpont. Ezen túl a nagyobb kiterjedésű tájvédelmi körzetekben is törekedni kell kialakításukra. A látogatóközpontokat új szemlélettel, a látogatói igények fokozottabb mértékű figyelembe vételével szükséges kialakítani. Az NTA-III tervezési időszakában megépül a Balaton-felvidéki Nemzeti Park Igazgatóság Levendula-ház látogatóközpontja (Tihany), amely a tervezett Bakony–Balaton GEOPARK keleti kapujaként is működik.

A *tanösvények* esetében a mennyiségi fejlesztés helyett a minőségi szemléletet szükséges előtérbe helyezni, elsősorban a látogatói program élményszerűségének növelésével. Az új tanösvényeken biztosítani kell az interaktivitás lehetőségét, a bemutató jellegű tanösvények egy részét foglalkoztató tanösvénnyé érdemes átalakítani. A meglévő tanösvényeken fokozottabb figyelmet kell fordítani a fenntartási munkálatokra.

Az *erdei iskolák* esetében a minőségi fejlesztés kívánatos, amelyre a KEOP pályázat keretében az anyagi lehetőségek is biztosítottak. Az NTA-III tervezési időszakában megújul a Bakonybéli Erdőismereti Oktatóbázis és Kismesterségek Háza, a Tihanyi Levendula Erdei Iskola, a Rejteki Erdei Iskola, a szögligeti Szalamandra Erdei Iskola, valamint a Csapody István Természetiskola sarródi (Kócsagvár) és öntésmajori (Hanság Élővilága Központ) bázishelye. A környezeti nevelés hatékonyságának növelése érdekében fejlesztés kívánatos a Királyréti Erdei Iskolában, a Felsőtárkányi Erdei Iskolában, a Naprőzsa Erdei Iskolában, a réhelyi Ködvirág Erdei Iskolában, valamint a Csapody István Természetiskola fertőújlaki bázishelyén.

A természetvédelmi bemutatóhelyek népszerűsítésére központi honlapot vagy weboldalt szükséges létesíteni, amely segíti a látogatókat a természetben tett túrájuk előzetes megtervezésében.

10.2 Oktatás, nevelés

A nemzeti park igazgatóságok fontos szerepet töltenek be a környezeti nevelésben, oktatásban, természetvédelmi szemléletformálásban. A látogató, oktató, bemutató feladatot ellátó nemzeti park igazgatósági létesítményeknek ebben kiemelt jelentősége van, mivel azokban az óvodás, iskolás látogatócsoportok saját tapasztalataik alapján, szakember vezetésével testközelből megismerhetik a természet csodáit és a természetvédelem fontosságát, különböző foglalkozások, bemutatók, versenyek, terepi programok keretében.

Az iskolarendszerű természet-környezetismereti oktatásnak fontos területe az erdei iskola hálózat, amelyben a nemzeti park igazgatóságok is részt vesznek. Az NTA-II időszakában megnyílt az Óbányai Erdei Iskola, a Hortobágyi Erdei Iskola, a Bihari Madárvárta Erdei Iskola, valamint a Mórahalmi Községi Ház és Erdei Iskola. Jelenleg a nemzeti park igazgatóságok fenntartásában 6 önálló, valamint az egyéb bemutatóhelyekhez kapcsolódóan további 7 erdei iskola üzemel.

Az oktatás-nevelés fontos eleme a település/megye/régió és az intézmény közötti kapcsolatfelvételt és szakmai együttműködést elősegítő interaktív környezeti tudáslánc térkép. Megszerveződött és beindult az ökoiskolás, zöld óvodás gyermekek jeles napi, ingyenes nemzeti parki látogatása, a természet megismerése céljából.

Magyarországon jelenleg 5 egyetemen (Debreceni-, Gödöllői Szent István-, Nyugat-Magyarországi-, Kaposvári Egyetem, ill. a Pannon Egyetem Georgikon Mezőgazdaságtudományi Kara Keszthely) zajlik nappali szakos természetvédelmi mérnök képzés. A diplomát szerző hallgatók száma messze több, mint ahány szakembert az ágazat fel tud venni. Oktatásukban a természetvédelmi szakemberek is részt vesznek, illetve a hallgatók szakdolgozatának kidolgozásában segítséget nyújtanak.

A nappali szakos természetvédelmi mérnökképzésben résztvevő hallgatók féléves kötelező gyakorlatának legoptimálisabb helyszínei a nemzeti park igazgatóságok. Az ilyen gyakorlatok eltöltésére vonatkozó igény azonban nem csak a természetvédelem szakos hallgatók részéről merül fel.

Feladat

Tovább kell bővíteni a természet-, környezetismereti oktatást, nevelést, az erdei iskola programokat, a nemzeti park igazgatóságok infrastrukturális hátterének fejlesztésével, igénybe vételével. Alapvető követelmény, hogy a nemzeti parkok által működtetett erdei iskoláknak a legmagasabb szintű szakmai szolgáltatást kell nyújtaniuk.

Be kell vezetni a tárca támogatásával négy korosztály számára a Zöld Programot és Oktatócsomagot, mely beépíthető az óvodai, iskolai tanrendbe, továbbá a nemzeti park igazgatóságok foglalkozásaiba.

Tovább kell folytatni az ökoiskolások, zöld óvodások számára a már megkezdett nemzeti parki látogatási lehetőségeket, környezeti-, természetvédelmi ismereti, szemléletformálási, illetve az egészséges életmódra nevelési célból.

Miközben az Aggteleki és Hortobágyi Nemzeti Park Igazgatóság már ma is, kihelyezett egyetemi tanszékként is működik, meg kell teremteni a többi nemzeti park igazgatóságnál is hallgatók fogadásának feltételeit. Ehhez az eddigieknél is szorosabb együttműködést kell kialakítani az érintett felsőoktatási intézményekkel és motiválttá kell tenni a hallgatókkal való foglalkozásra kijelölt nemzeti park igazgatósági munkatársakat is. A hallgatók számára olyan feladatokat kell kitűzni, amelyek hasznos számukra diplomamunkájuk kidolgozásához, ugyanakkor a nemzeti park igazgatóságnak is gyakorlati hasznot hoz.

10.3 Honlapok

A 2005-ben létesített KvVM Természetvédelmi Hivatala honlap elsődleges célja, hogy valamennyi a magyar természetvédelemben rendelkezésre álló információt hozzáférhetővé tegye az érdeklődők számára.

A nemzeti park-igazgatóságok egyedi honlapjai – egy központi fejlesztést követően – 2005 márciusában készültek el. Fő céljuk a nemzeti parkok és a kezelésükben lévő védett természeti területek bemutatása ill. aktuális információk biztosítása a folyamatosan növekvő számú látogatók számára.

Az érdeklődők 2008-tól a honlapon belül önálló weboldalon tájékozódhatnak az Európai Táj Egyezményről és a hazai végrehajtás aktualitásairól.

A biológiai sokféleségről szóló egyezmény, valamint a Biológiai Biztonságról szóló Cartagena Jegyzőkönyv és a géntechnológiával kapcsolatos szabályozás szélesebb körű megismertetését szolgáló új hazai honlap (<http://biodiv.kvvm.hu/>) az Európai Közösség eszköztárának segítségével 2006- óta elérhető a nyilvánosság számára.

A Washingtoni Egyezményt (CITES) ismertető és a „NE VEDD, VÉDD!” CITES kampányt szolgáló honlap szintén az utóbbi hat évben készült el (www.cites.hu).

A Tolna Megyei Természetvédelmi Alapítvány a www.hunbat.hu címen honlapot indított a denevérvédelem, -kutatás, -gyűjtés és az ezzel kapcsolatos programok ismertetésére.

A nemzeti parkok honlapjai elérhetők egy közös címen, a www.nemzetipark.gov.hu, ahol részletes információk találhatók az adott nemzeti park igazgatóság tevékenységéről, területi, természeti adottságairól, programjairól.

Feladatok

A honlapokkal kapcsolatosan a tervidőszak feladatai elsősorban a meglévő honlapok fejlesztése, illetve folyamatos aktualizálása. A tartalom aktualitási szintjének megfelelően negyedéves felülvizsgálatot, áttekintést, illetve az adatbázisok (pl. természetvédelmi adatok) éves aktualizálását tervezzük. Természetesen az új szakanyagok, koncepciók az elkészülés után folyamatosan felkerülnek a honlapokra. A hírértékű események frissítése aktualitásuknak megfelelően történik.

Továbbra is jelentős erőfeszítéseket teszünk arra, hogy megőrizzük, javítsuk a honlapok (természetvédelem, nemzeti parkok) egységes arculatát, annak érdekében, hogy a látogatók hasonló szerkezetben a már megismert szerkezeti és funkcionális elemek ismeretében könnyedén tudjanak a természetvédelem állami szervezetének különböző honlapjain „szörfözni”. Ennek érdekében fejleszteni szükséges a nemzeti park igazgatóságok egyedi honlapjainak és a központi honlap közötti egységesítést. Külön figyelmet kell fordítani az ökoturisztikai, oktatási, nevelési, bemutatási aktuális információknak, megkönnyítve ezzel az internetes hozzáférést.

10.4 Ökoturizmus

2005-ben kidolgozásra és elfogadásra került „A természetvédelem ökoturisztikai koncepciója”, amely megalapozta a nemzeti park igazgatóságok saját, ill. részvételükkel zajló ökoturisztikai fejlesztéseket.

2008-ban – az akkori Önkormányzati és Területfejlesztési Minisztérium koordinálásával, a Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium és a nemzeti park igazgatóságok szakembereinek közreműködésével – elkészült az „Országos ökoturizmus fejlesztési stratégia”.

A védett természeti területeken, a nemzeti park igazgatóságok szervezésében zajló ökoturizmus elsődleges színterei a természetvédelmi bemutatóhelyek, amelyeket a „Bemutató, szemléletformálás” fejezetben mutattunk be.

A bemutatóhelyek mellett az igazgatóságok egyre gazdagabb programmal várják a látogatókat. A hagyományos szakvezetési túrák mellett új típusú, a látogatói igényeket fokozottabban szem előtt tartó kínálati elemek is megjelentek (pl. jelvénygyűjtő túrák, fotótúrák).

A nemzeti park igazgatóságok kezelésében lévő bemutatóhelyek és az igazgatóságok ökoturisztikai szolgáltatásainak bemutatására rendszeresen jelennek meg különböző kiadványok. 2006 óta nemzeti park igazgatóságoként évente megjelenik a „minileporellő”. 2007-ben és 2008-ban a Magyar Turizmus Zrt. (MT Zrt.)-vel közös kiadásban, a korábbi évekhez képest nagyobb példányszámban, a magyar mellett angol és német nyelven jelent meg a 10 nemzeti park turisztikai kínálatát bemutató francia méretű leporelló. Több tematikus kiadvány jelent meg a látogatható barlangokról, valamint az egyéb földtudományi értékekről. A minisztériumi kiadású kiadványokon túl a nemzeti park igazgatóságok minden évben megjelentetik ökoturisztikai programajánlójukat, illetve számos egyéb kiadványban ismertetik bemutatóhelyeiket, ökoturisztikai szolgáltatásaikat.

A Zöldturizmus Éve 2007 kapcsán gyümölcsöző együttműködés alakult ki a KvVM és a MT Zrt. között különösen a nemzeti park igazgatóságok ökoturisztikai tevékenységével kapcsolatos marketing és kommunikációs tevékenység vonatkozásában.

A nemzeti park igazgatóságok kezelésében lévő bemutatóhelyek és az igazgatóságok ökoturisztikai szolgáltatásai népszerűsítésének egyik eszköze a turisztikai vásárokon és egyéb rendezvényeken való részvétel. A budapesti Utazás kiállításon a Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium és a nemzeti park igazgatóságok rendszeresen központi standdal vesznek részt, és a Művészetek Völgyében is több alkalommal közös nemzeti park igazgatósági megjelenésre került sor. 2007-ben pedig a MT Zrt. közreműködésével 5 külföldi vásáron való részvételre nyílt lehetőség. 2007-ben hagyományteremtő céllal indult útjára a Magyar Nemzeti Parkok Hete rendezvénye.

Az ökoturizmus kínálati oldalának felmérésére a MT Zrt.-vel közösen 2007-ben részletes kutatások kezdődtek, melynek eredményei jól hasznosíthatók a fejlesztések tervezése során.

Az ökoturisztikai objektumok fejlesztése nem végtelen folyamat, míg az azokban bemutatásra kerülő látnivaló folyamatos fejlesztést igényel. Az egyes nemzeti park igazgatóságok ennek szellemében dolgozták ki a Regionális Operatív Programokhoz benyújtott pályázataikat.

A tervszerű fejlesztések eredményeként létesült bemutatóhelyeknek és az új, vonzó programoknak köszönhetően a védett természeti területek látogatóinak száma az elmúlt években folyamatosan emelkedett. A nemzeti park igazgatóságok kezelésében álló bemutatóhelyeken belépőjegyet váltott látogatók száma 2007-ben meghaladta az 1 millió főt, miközben a csoportos látogatókkal kiegészülve számuk elérte a 2,5 millió főt. Ezen felül további több százezer bakancsos turista látogatta meg a nemzeti parkokat ill. tájvédelmi körzeteket, de pontos létszámuk nem ismert.

A NTA–II tervezési időszakában az alábbi ökoturisztikai fejlesztések kerültek átadásra, megnyitásra:

- Baradla barlang vöröstorai szakaszának felújítása, Vöröstorai Látogatóközpont létesítése
- Tengerszem étterem (Jósvafő) felújítása
- Színi Malom megvásárlása, felújításra előkészítése
- Keleméri Látogatóközpont létesítése
- Martonyi pálos kolostor felújításának első üteme
- Szalamandra ház felújítása, turistaszállóvá alakítása
- Kápolnapusztai Bivalyrezervátum bemutatóhely létesítése
- Kotsy Malom (Zalasántó) felújítása, bemutatóhellyé alakítása
- Drávaszentesi Oktató- és Látogatóközpont létesítése
- Drávaszentesi állattartótelep létesítése

- Abaligeti Denevérmúzeum létesítése
- Mohácsi Történelmi Emlékhely felújítása
- Gemenci Bemutatóközpont létesítése
- Királyréti Oktatóközpont bővítése, üzembe helyezése
- Ócsai Bemutatóház kialakítása
- Szemlő-hegyi barlang felújítása
- Egreskátai major létesítése
- Hortobágy halastavi kisvasút felújítása
- Poroszlói vízisétány létesítése
- Hortobágyi Látogatóközpont létesítése
- Cégénydányádi Kastély megvásárlása
- Körösvölgyi (Szarvas) Látogatóközpont létesítése
- Réhelyi (Dévaványa) Látogatóközpont létesítése
- Felsőtárkányi Látogató és Oktatóközpont létesítése
- 430 db kerékpár beszerzése nemzeti parki látogatók részére
- Hortobágyi Pásztorház felújítása
- Bihari Madárvárta létesítése
- Ipolytarnóci Látogatóközpont létesítése
- Fertőújlaki Oktató és Látogatóközpont létesítése
- Kőszegi Bechtold István látogatóközpont létesítése
- Szélmalmi Fogadóház kialakítása
- Vörsi Talpasház felújítása
- Mészégető-források barlangja (Orfű) megnyitása a kalandturizmus számára
- Szentgáli-kölik barlang megnyitása a kalandturizmus számára
- Pálfája Oktatóközpont (Nagykörös) létesítése
- Pécsi Mésztufa Barlang megnyitása
- Budapesti Sas-hegyi bemutatóhely létesítése
- Jósavöly Kessler Hubert emlékház létesítése
- Zirci Arborétum felújítása
- Fehér Gólya Múzeum (Kölked) létesítése

(Megjegyzés: Mivel egy-egy beruházás megvalósítása az ötlettől az átadásig több évet vesz igénybe, értelemszerűen néhány itt felsorolt objektum tervezése 2002 előtt kezdődött, míg átadására 2002 után került sor)

Feladatok

Az „Országos ökoturizmus fejlesztési stratégia” végrehajtása érdekében létre kell hozni a turizmusért és a természetvédelemért felelős tárca együttműködési fórumát. A stratégiában foglalt programok végrehajtására intézkedési tervet kell készíteni, amelyet a pénzügyi lehetőségek függvényében végre kell hajtani.

A végrehajtás során természetvédelmi szempontból prioritás a látogatóközpontok létesítése, a természetvédelmi bemutatóhelyek rendszerszemléletű fejlesztése. A fejlesztéseket a védett természeti területeken csak a természetvédelmi szempontok elsődlegességének biztosítása mellett szabad végrehajtani. A turizmus környezetre gyakorolt hatásait folyamatosan monitorozni szükséges. Az ökoturisztikai marketing terén kiemelkedő fontosságú a nemzeti park igazgatóságok részvétele a Turisztikai Desztinációs Menedzsment szervezetek munkájában.

A nemzeti park igazgatóságok ökoturisztikai fejlesztései munkahelyeket teremtenek olyan térségekben is, ahol más lehetőség csak nagyon korlátozottan áll rendelkezésre. A helyi termékek helyben történő felhasználása ill. értékesítése további lehetőséget kínál a térség gazdálkodói számára. Számos térségben már aktív kapcsolat van a nemzeti parki objektumot üzemeltetők, szállásadók, vendéglátók és termelők között, az együttműködés tapasztalatai valamennyi fél számára kedvezőek.

A nemzeti park igazgatóságok akarva akaratlanul konkurensei lehetnek egymásnak, amennyiben ökoturisztikai fejlesztéseik nem egyediek, azok látványosságai több helyen ismétlődnek. Többek között ennek elkerülését szolgálja az, hogy valamennyi Nemzeti Park Igazgatóság kidolgozta a 2009-

2013 közötti időszakra vonatkozó Fejlesztési Terve tervét, melyek elfogadása 2008-ban megtörtént. Egy-egy fejlesztés vonatkozásában elkészül annak elemzése is, hogy az új létesítménynek milyen lesz a várható kihasználtsága.

A 2009-2014 közötti időszak legfontosabb tervezett ökoturisztikai fejlesztései a következők:

- Világörökség Programház kialakítása Jósvaldön(ANPI)
- Levendula-ház látogatóközpont Tihanyban– a Bakony-Balaton GEOPARK keleti kapuja (BfNPI)
- Az ipolytarnóci ősvilági Pompeji turisztikai célú fejlesztése II. ütem (BNPI)
- Bükk Nemzeti Park szilvászvárad látogatóközpontjának kialakítása (BNPI)
- Mohácsi Történelmi Emlékhely fejlesztése (DDNPI)
- Duna-menti turisztikai fejlesztés - Gemenci látogatóközpont (DDNPI)
- Sas-hegyi Látogatóközpontban zöld terasz kialakítása (DINPI)
- Az Ipoly-völgy ökoturisztikai bemutatóhelyeinek fejlesztése (DINPI)
- Dunakanyari Látogatóközpont létesítése (DINPI)
- Szemlő-hegyi-barlang fogadóépületének fejlesztése (DINPI)
- Kerékpárral a Fertő-tó/Neusiedlersee kultúrtáján – tájegységi, öko- és aktív turisztikai programcsomagok fejlesztése (FHNPI)
- „Daruvonulás Hortobágyon” – a Hortobágyi Halastavi kisvasút továbbfejlesztése és új ökoturisztikai attrakciók létrehozása (HNPI)
- Hortobágy-Hortobágy-Halastavi turisztikai kerékpárút építése (HNPI)
- A történelem országútján - tematikus csárdaútvonal Hortobágyon keresztül (HNPI)
- Pusztaszafari – A Hortobágyi Vadaspark fejlesztése (HNPI)
- Kulturális értékek megőrzése az Őrálók földjén (ÖNPI)
- Az Őrségtől a Vendvidékig – keleti és nyugati kapu kialakítása az Őrségi Nemzeti Parkban (ÖNPI)

A nemzeti parki igazgatósági ökoturisztikai létesítmények kialakításánál arra kell hangsúlyt fektetni, hogy azoknak minimális legyen a fosszilis energia igénye, megújuló energiával működjenek és egyúttal legyenek ezek a megújuló energia hasznosítás bemutatóhelyei is.

11. TERMÉSZETVÉDELMI VONATKOZÁSÚ ADATOK GYŰJTÉSE, TERMÉSZETVÉDELMI INFORMÁCIÓS RENDSZER

11.1 Természetvédelmi kutatások

A természetvédelmi tevékenység megalapozásához, a napi munkavégzéséhez elengedhetetlen a védelem megalapozásával, a gyakorlati intézkedésekkel és azok hatásának nyomon követéssel kapcsolatos vizsgálatok, adatgyűjtések biztosítása és támogatása. Az ilyen típusú adatgyűjtés egyaránt magába foglalja a rendszeres, és alkalmi, valamely cél érdekében szabványos módszerrel végzett vizsgálatokat, illetve a nem kötött módszertan alapján végzett megfigyeléseket. A természetvédelemmel összefüggő, rendkívül szerteágazó kutatások Magyarországon elsősorban a különböző felsőoktatási intézmények, kutatóintézetek, múzeumok és civil szervezetek együttműködésével és a nemzeti park igazgatóságok munkatársainak közreműködésével valósulnak meg.

A természetvédelmi ágazat feladata, hogy az egyes pályázati kiírások feltételrendszerének kidolgozásánál érvényesítse a szakterület szempontjait (pl. operatív programok, K+ F, MTA-KvVM együttműködés, Svájci Alap, Zöld Forrás, határon átnyúló Interreg együttműködések). A kutatásokkal kapcsolatos munkamegosztás alapján a természetvédelmi ágazat támogatásával elsődlegesen olyan stratégiai kutatások támogatása a cél, amelyek a gyakorlati természetvédelmi munkát segítik.

Feladatok

Az egyes természetvédelmi célú, illetve természetvédelmi hatással járó beavatkozásokat megelőző állapotleíró és feltáró, valamint a beavatkozások hatásait hosszabb távon vizsgáló felmérések kiemelt támogatása.

A rendszeres, szabványos adatgyűjtés keretében biztosítani kell a nemzetközi és európai uniós adatszolgáltatási kötelezettséget kiszolgáló, a természet általános állapotáról, egyes fajok természetvédelmi helyzetéről információt adó országos (nemzeti Biodiverzitás-monitorozó Rendszer) és regionális (Kis-Balaton, Dráva) monitorozó programok folyamatos működtetését.

11.2 Adatgyűjtés

11.2.1 A védett természeti területek és a védett természeti értékek törzskönyve

A védett természeti területek és értékek nyilvántartásáról a Tvt-ben kapott felhatalmazás alapján a környezetvédelmi és vízügyi miniszter gondoskodik. Ez a gyakorlatban a védett természeti területek, illetve a védett természeti értékek törzskönyvében testesül meg. A törzskönyvben szereplő adatokat a különböző szintű döntéshozásban alapadatokként rendszeresen használják.

A védett természeti területek törzskönyvének legfontosabb melléklete a földhivatali ingatlan-nyilvántartáson alapuló, számítógépes programmal kezelt, birtokügyi adatbázis.

A törzskönyvek valamennyi adatának a Természetvédelmi Információs Rendszerbe történő konvertálása 2008-ban megtörtént. Az egyes területek védettségének tényét a földhivatali ingatlan-nyilvántartás közhitelesen tartalmazza.

A két nyilvántartás adategyezősége alapvető kíváncsalom.

Feladatok

A földhivatali ingatlan-nyilvántartás és más, területhez kapcsolódó nyilvántartási rendszerek természetvédelmi vonatkozású adategyezőségének megteremtése digitális térképi fedvények és folyamatosan aktualizált állományaik (alapvetően: KÜVET, BEVET) beszerzésével történik.

11.2.2 A helyi jelentőségű védett természeti területek nyilvántartása

A helyi jelentőségű védett természeti területek nyilvántartását a KvVM a védett természeti területek és értékek nyilvántartásáról szóló 13/1997. (V. 28.) KTM rendelet alapján vezeti. A nyilvántartás jelenleg 1296 helyi jelentőségű védett természeti területet tartalmaz. A 2007. évi LXXXII. törvény alapján minden, 1989. október 23-át megelőzően létesített helyi jelentőségű védett természeti terület védettségét önkormányzati rendeleti formában meg kellett erősíteni, 2008. január 1-jei hatályba lépéssel. Ez a feladat 461 település 727 helyi jelentőségű védett természeti területét érintette. Ehhez kapcsolódóan a KvVM megkezdte a helyi jelentőségű védett természeti területekkel kapcsolatos nyilvántartásának teljes felülvizsgálatát és az adatoknak a Természetvédelmi Információs Rendszerbe történő bevitelét. Ennek eredményeképpen 2008 végéig Budapest és 11 megye helyi jelentőségű védett természeti területeinek aktualizált nyilvántartása található meg a www.termeszetvedelem.hu oldalon.

Feladatok

A 2009-2014 közötti időszak feladata a helyi jelentőségű védett természeti területekről vezetett nyilvántartás felülvizsgálatának befejezése. Ehhez elengedhetetlen az érintett önkormányzatokkal a folyamatos kapcsolattartás, a védettségről rendelkező hatályos normatívák beszerzése. Az aktuális adatok folyamatosan feltöltésre kerülnek a www.termeszetvedelem.hu oldalra is a minél szélesebb körű megismerhetőség érdekében. További feladat a helyi védettséget határidőben meg nem erősítő települési önkormányzatokkal együttműködve az érintett területek újbóli védetté nyilvánítása. Az időszak további célkitűzése egy tematikus digitális adatbázis összeállítása, amely a helyi védettséget megállapító települési önkormányzati rendeleteket tartalmazza

11.2.3 Natura 2000 területek nyilvántartása, adatbázisa

A Natura 2000 területek kiterjedését, határait, a kijelölésük alapjául szolgáló fajok állományadatait és a területekre vonatkozó egyéb adatokat az Európai Bizottság által elfogadott módon (a Bizottság 97/266/EK számú határozata /1996. december 18./ a Natura 2000 keretében javasolt területek adatszolgáltatási űrlapjáról), az általuk meghatározott adatbázisrendszerben („Natura 2000 adatbázis”) jelentette be hivatalosan Magyarország 2004-ben, mintegy 11 000 oldal terjedelemben. Az adatokat a Természetvédelmi Információs Rendszer is tartalmazza, különös tekintettel arra, hogy a hatósági munka során az egyes területek kijelölésekor figyelembe vett fajok természetvédelmi helyzetére tekintettel kell a hatósági döntést meghozni.

Az élőhelyvédelmi irányelv 17. cikke szerinti hatévente esedékes tagállami jelentés 2007 októberében, 46 közösségi jelentőségű élőhely-típusra és 211 fajra elkészült, mintegy 1000 oldal terjedelemben.

Feladatok

Az Európai Bizottság részére megküldött Natura 2000 adatbázis rendszeres, – a Bizottság útmutatása alapján legalább 6 évenkénti – aktualizálása szükséges. Az európai közösségi jelentőségű természetvédelmi rendeltetésű területekkel érintett földrészekről szóló 45/2006. (XII. 8.) KvVM rendeletet szükség szerint módosítani kell.

Elérendő cél, hogy a Natura 2000 területek Európai Bizottságnak bejelentett határait a lehetőségek szerint minél inkább közelítsük a földrészek térképi határaihoz, mivel a hatósági tevékenységek során a helyrajzi számos nyilvántartás a közhiteles.

A Natura 2000 területekre vonatkozó adatokat a TIR-ben a nemzeti park igazgatóságok, illetve a hatóságok számára elérhetővé kell tenni.

11.2.4 Vagyonkezelési adatnyilvántartás

2003 óta – miniszteri utasítás alapján - a nemzeti park igazgatóságoknak június 30-i és a december 31-i állapotnak megfelelően évente kétszer kell adatot szolgáltatniuk. Az adatszolgáltatásra alapozva a vagyonkezelési adatnyilvántartás hiteles és naprakész .

Feladatok

A nemzeti park igazgatóságok vagyonkezelési nyilvántartásának vezetését a továbbiakban is folytatni kell a Természetvédelmi Információs Rendszer részeként.

11.2.5 Forrás-és víznyelő-nyilvántartás felállítása

Az NTA-II időszakában elkészített adatbázis kezelő programok alapján működő országos nyilvántartások szerint, az ismert 647 víznyelőből 459 található védett területen kívül; míg a 2002 óta helyszínen ellenőrzött több mint 5015 forrásból 2479 felelt meg aktuálisan az ex lege védettség kritériumainak.

Feladat

Az elkövetkező tervidőszak feladata a nyilvántartások országos szintű lezárása (ami a források egy részénél a legalább 5 l/perc vízhozam tartóssága tekintetében további adatfelvételeket is igényel), valamint e természeti emlékek védettségének ingatlan-nyilvántartási bejegyeztetése.

11.2.6 Barlangnyilvántartás

Az Országos Barlangnyilvántartásban rögzítendő alapadatok, mellékletek és egyéb dokumentumok körét a 13/1998. (V. 6.) KTM rendelet szabályozza, melynek a fenti adattartalommal történő felállítása 2006-ban fejeződött be.

Feladat

A Nyilvántartás adatainak aktuálisan tartása a jelenleg 250 barlangban folyó kutatási tevékenységről leadott jelentések és szakvélemények, az évente kiírt Cholnoky Jenő karszt- és barlangkutatási

pályázatra érkező pályamunkák, valamint a különféle bejelentések feldolgozását és – új barlang, barlangszakasz feltárása esetén – annak terepi adatfelvételét igényli. Az elkövetkező hat évben teljes körűen el kell készíteni a még felmértetlen barlangjáratok pontos térképét is.

11.3 Természetvédelmi Információs Rendszer

11.3.1 A természet állapotának nyomon követése

A TIR kialakításának szükségessége az 1990-es évek elején jelentkezett. A nemzeti park-igazgatóságokon képződő élővilágvédelmi, biodiverzitás-monitorozási, földtani, tájvédelmi, természetvédelmi terület- és vagyonnevelési stb. adatok és nyilvántartások eleinte papír adathordozón, majd az utóbbi évtizedben egységenként különböző szerkezetű adatbázis kezdeményekben, illetve alrendszerekben gyűltek, egységes protokollok és törzsadattárak nélkül.

A TIR az Országos Környezetvédelmi Információs Rendszer önálló részeként működik.

A TIR-t a szaktárca az állami természetvédelem intézményeinek munkáját kiszolgáló komplex térinformatikai támogatással megvalósult számítógépes információs rendszerként, EU támogatással hozta létre 2004-2007. időszak alatt, valamennyi természetvédelmi szempontból releváns adat és térkép mindennapi munkában és döntéshozatalban való, gyors és hatékony hasznosítása érdekében.

Feladatok

Az NTA-III távlati stratégiai célkitűzése: a Természetvédelmi Tér-adat Infrastruktúra kialakítása és működtetése, a természetvédelmi szakmai adatok szabványos és közhiteles nyilvántartása és szolgáltatása érdekében. A tervidőszak során egységes módszertan alapján megkezdődik a rendszeres és országos adatgyűjtés, felkutatásra kerül valamennyi térben lokalizált természetvédelmi vonatkozású adatforrást.

A természetvédelmi nyilvántartás minél teljesebb adatfeltöltése érdekében szükséges az egységes és szabványos eljárások, törzsadattárak, útmutatók, segédprogramok használatának lehető legszélesebb körben való terjesztése (beleértve a civil szervezeteket, kutatókat, az érdeklődő iskolákat és állampolgárokat), és valamennyi külső adatközlő bevonása a környezet-állapot rögzítésébe, a változások megfigyelésébe.

Távlati célként a környezetvédelmi megelőzési és tájékoztatási alapelvek érvényesülésének érdekében a potenciális felhasználói csoportok számára differenciált elektronikus szolgáltatásokat kívánunk működtetni, amelyek igénybevétele a természetvédelmi szakmai adatok térinformatikai tervezési, elemzési, statisztikai rendszerekben használható módon jutnak el a célközönséghez.

11.3.2 Nemzeti Biodiverzitás-monitorozó Rendszer (NBmR)

A Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium Természet- és Környezetmegőrzési Szakállamtitkársága irányításával működő országos program, melynek feladata a magyarországi biológiai sokféleség (biodiverzitás) állapotának és változásainak hosszú távú megfigyelése, kiválasztott komponensek vizsgálatával, állandó helyszíneken, egységesített módszerekkel. Az országos programok kidolgozását, összehangolását központi irányítás biztosítja, míg a helyi feladatokat a területi szervek (nemzeti park-igazgatóságok) koordinálják. A rendszer működése 1997-ben kezdődött. Az elmúlt tízéves időszakban a vizsgált komponensek köre folyamatosan bővült, újabb vizsgálati helyszínek bevonásával. Az NBmR monitorozó tevékenységének áttekintésére 2003 és 2005 között egy átfogó felülvizsgálati program valósult meg. Néhány élőlénycsoport esetében a mintavételi módszer további pontosítása, továbbfejlesztése, más komponensek vonatkozásában a több éves adatsorok kiértékelése történt meg. A felülvizsgálati program eredményeként a rendszer működése tovább javult. Az Európai Unióhoz történt csatlakozásunkkal, a természetvédelmi irányelvekből adódóan a monitorozási és jelentéstételi kötelezettségeink jelentősen bővültek. Ezen új elvárásoknak megfelelően egyes élőlénycsoportoknál megkezdődött a több éve folyó mintavételezések tesztelése és továbbfejlesztése a közösségi megfelelés irányába. A NBmR eddigi tíz projektje egy további projekttel bővült. A XI. projekt „Közösségi jelentőségű fajok és élőhelyek monitorozása (Natura 2000)”, a madárvédelmi

(79/409/EGK) és élőhelyvédelmi (92/43/EGK) irányelvek mellékletein felsorolt közösségi jelentőségű fajok és élőhelyek országos szintű felmérését célozza, amely többek között az élőhelyvédelmi irányelv 17. cikke szerinti hatéves jelentési kötelezettségünk teljesítéséhez szolgáltat alapadatokat.

Feladatok

A következő hat év feladata az európai uniós és nemzetközi jelentéstételi és monitorozási kötelezettségekhez igazodva a monitorozó rendszerek további bővítése, fejlesztése. Kiemelten kell kezelni a közösségi jelentőségű fajok és élőhelyek természetvédelmi helyzetéről hatévenként elkészítendő jelentés összeállításához szükséges adatgyűjtést.

A gyűjtött adatok Természetvédelmi Információs Rendszerbe történő betöltését, és a biotikai modul teljes körű üzembe állítását kiemelt feladatnak tekintjük, amely egyben támogatja a gyors és objektív hatósági munkavégzést, valamint az adat alapú döntés-előkészítést. Fontos cél a lakosság minél szélesebb rétegének bekapcsolására az adatgyűjtésbe, felkeltve az érdeklődést természetes környezetünk maradandó értékeire. Folytatni kell az adatgyűjtést a természetvédelmi monitorozás egyéb programjai keretében is, mint

- A fokozottan védett és telepesen fészkelő madárfajok országos felmérése
- Magyar Vízivad Információs Rendszer (MVIR)
- Mindennapi Madaraink Monitoringja
- Madárgyűrűzés
- Érzékeny Természeti Területek monitorozása
- Erdőrezervátum monitorozás
- After LIFE monitorozás (a LIFE pályázatok befejezését követő monitorozás)
- Éticsiga-monitorozás

Víz Keretirányelv előírásainak megfelelő természetvédelmi szempontú monitorozás

A szakmai feladatokon túl fontos követelmény a nagyközönség tájékoztatása is. Az egyes fajok, élőhelytípusok változásának folyamatos nyomon követése alapján levont vagy levonható következtetéseket a döntéshozókon kívül a nagyközönséggel is folyamatosan meg kell ismertetni.

Ezzel egyrészt biztosítható, hogy folyamatos érdeklődés kísérje hazánk környezeti állapotát, másrészt széles körben nyilvánvalóvá teszi a tevékenység fontosságát és a ráfordítások szükségességét alátámasztja

12. FORRÁSOK A TERMÉSZET VÉDELMEÉRE

2003 és 2008 között a természetvédelem finanszírozása alapvető változáson ment keresztül. Az uniós csatlakozás után a KAC és KÖVICE pályázatok megszűntek, viszont egyre nagyobb mértékűek lettek a nemzetközi, ezen belül az európai uniós pályázati források. A nemzeti park igazgatóságok eredeti előirányzatai kis mértékben, folyamatosan bővültek, de ezek az összegek a támogatáson kívül tartalmazzák a saját bevételt is. Az elmúlt években az eredeti költségvetésben a saját bevétel aránya egyre magasabb lett, a 2003-as 16%-os arány, 2008-ban már 38% volt., köszönhetően az egyre nagyobb mértékű ökoturisztikai tevékenységnek és a földalapú támogatásoknak.

KvVM források 2003-2008 (MFt)

MFt	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Nemzeti park igazgatóságok eredeti előirányzatai	4 066	4 550	4 663	4 991	4 906	5 291
Egyéb KvVM-es források (fejezeti kezelésű előirányzatok, igazgatás keretei)	1 154	683	725	620	800	933
KAC/KÖVICE (természetvédelem)	1 926	2 155	60	0	0	0
Összesen	7 279	7 422	5 595	5 679	5 800	6 312

Az uniós pályázati források 2007-től tovább bővültek. A 2007-2013-as időszakban a LIFE+, a KEOP és KMOP természetvédelmi pályázatai, a ROP ökoturisztikai pályázatai révén az előző időszakhoz képest nagyságrendekkel nagyobb összeg áll rendelkezésre élőhely rekonstrukciókra, veszélyeztetett fajok megőrzésére, oktató és bemutatóhelyek létesítésére, ill. egyéb természetvédelmi beruházásokra. A rendelkezésre álló összegek felhasználása 2008-ban már megindult, ahogy az alábbi táblázat is mutatja. A kedvezményezettek között a nemzeti park igazgatóságok mellett a LIFE, a KEOP és KMOP táblázatban feltüntetett forrásai más állami szervezetek és társadalmi szervezetek is szerepelnek. A projektek megvalósítása több évre elhúzódik, az átláthatóság kedvéért a táblázatban azonban a jóváhagyás/nyerés événél szerepeltettük az adott pályázati összeget.

Nemzetközi pályázati források 2003-2008 (MFt)

	2003	2004	2005	2006	2007*	2008
LIFE/LIFE+	773	1 816	584	1 136		1 918
GEF, PHARE, ROP, INTERREG, egyéb	764	1 045	1 904	527		3 239
KIOP/KEOP, KMOP természetvédelem		3 051				10 763
Összesen	1 537	5 912	2 488	1 663	0	15 920

Megjegyzés: a táblázatban feltüntetett összegek a megnyerés événél szerepelnek, felhasználásuk azonban gyakran 3-5 év alatt történik.

* 2007-ben nem hirdettek meg pályázatokat

A 2009-2013-as időszakban el kell érni, hogy a nemzeti park igazgatóságok együttes költségvetési támogatása elérje a kiemelt kulturális intézményekét, melyek látogatóinak száma a tízedet sem éri el a nemzeti parkokénak. Mivel a nemzeti parkok iránt érdeklődők, és különösen az azokat látogatók száma évről évre jelentősen emelkedik, ezért indokolt az állami természetvédelmi alapfeladatok ellátására szánt közpénzek arányának növelése.

Fontos további indoka a költségvetési támogatás növelésének, hogy a küszöbönálló klímaváltozás miatt a Kárpát-medencére jellemző természeti állapot, az előrevetíthető szárazodás miatt, különösen veszélyeztetett. Az ebből adódó veszélyek tompítására a nemzeti parkok és más védett természeti területek a legalkalmasabbak.

A 2008-as évi 5 Mrd. Forintot legalább 15%-os költségvetési támogatással kell bővíteni.

A nemzetközi források közül továbbra is jelentős lesz a LIFE +, amelyből Magyarország indikatív éves kerete 1,5 Mrd. Ft körül mozog. A keret legalább 50%-át természetvédelemre kell költeni, de az eddigi tapasztalatok alapján akár a keretet meghaladóan is nyerhetnek magyarországi projektek, hiszen pl. 2008-ban a négy nyertes hazai pályázat együttes költségvetése eléri a 2 Mrd Ft-ot.

A KEOP természetvédelmi prioritásának 2007-2013 között rendelkezésre álló kerete 33,55 Mrd Ft, amelyből a 2007-2008-ra elkülönített keret: 11,2 Mrd Ft. A fennmaradó összeg 2009-2013 közötti időszakra vonatkozó tervezett felosztását az alábbi táblázat mutatja be.

KEOP 2009-2013 (MFt)

	2009	2010	2011	2012	2013
KEOP	10.600	400	11.350	0	0

Megjegyzés: az egyes években a pályázatokról szóló döntés alapján jelezzük az összegeket, a felhasználás több évet is igénybe vesz.

A KMOP természetvédelmi konstrukcióiban a 2013-ig fennmaradó időszakra megközelítőleg 7 Mrd Ft áll még rendelkezésre.

A regionális operatív programok 2009-től meghirdetett pályázataiban is megjelenik majd az ökoturisztikai cél, amelyre nemzeti park igazgatóságok a fentebb meghatározott prioritások megvalósítása érdekében várhatóan mintegy 3-7 Mrd Ft összértékű projekteket nyújtanak be.